T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET UZMANI ADAYLARININ ETİK SORUMLULUKLARINA YÖNELİK NİCEL BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS

Gönül METE

TEMMUZ-2023
GÜMÜŞHANE

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET UZMANI ADAYLARININ ETİK SORUMLULUKLARINA YÖNELİK NİCEL BİR ARAŞTIRMA

ETHICAL RESPONSIBILITIES OF SOCIAL WORKER CANDIDATES: A QUANTITATIVE APPROACH

YÜKSEK LİSANS

Gönül METE

TEMMUZ-2023
GÜMÜŞHANE

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET UZMANI ADAYLARININ ETİK SORUMLULUKLARINA YÖNELİK NİCEL BİR ARAŞTIRMA

ETHICAL RESPONSIBILITIES OF SOCIAL WORKER CANDIDATES: A QUANTITATIVE APPROACH

YÜKSEK LİSANS

Gönül METE

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ahmet TÜZEN

TEMMUZ-2023
GÜMÜŞHANE

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum "**Sosyal Hizmet Uzmanı Adaylarının Etik Sorumluluklarına Yönelik Nicel Bir Araştırma**" isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirtiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi'nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

07/07/2023

…….

Gönül METE

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın planlanmasında ve yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ahmet TÜZEN'e,

Anket çalışmamın gerçekleştirilmesinde emeği geçen Dr. Öğr. Üyesi Hızır HACIKELEŞOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın her aşamasında, değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olup yol gösteren, moral ve motivasyon kaynağı olan kıymetli hocam Doç. Dr. Yasemin Asu ÇIRPICI'ya,

Eğitim hayatım boyunca hiçbir fedakârlıktan kaçınmayıp beni yetiştiren ve her zaman yanımda olan sevgili babam Mustafa METE'ye sevgi, minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Gönül METE

Gümüşhane - 2023

ÖZET

Etik, insanların yaşamında büyük yer kaplayan, onların davranış ve eylemlerini etkileyen, toplumun düzenini sağlamaya çalışan, işleyişin daha sağlıklı olmasını amaç edinen kurallar ve ilkeler bütünüdür. Sosyal hizmet insanların ve toplumun refahı için oluşmuş, insan hakları, adalet ve insan onuru için savaşan, bireylere kaliteli hizmet vermek hedefinde olan, gelişme ve ilerleme taraftarı olan bir meslek dalıdır.

Etik ve Sosyal Hizmet kavramları düzen, eşitlik, daha kaliteli bir hayat gibi birçok noktada ortak payda içindedirler. Ama genel olarak etik sosyal hizmeti kapsar. Çünkü etik yaşamın hemen hemen her dalına hitap eder, sosyal hizmet de bu dallardan biridir. Sosyal hizmetin de her bir parçası etikle ilişkilidir ve etik olmadan düşünülmesi mümkün değildir. Verilen hizmetlerden, yapılan uygulamalara, müracaatçılara sorumluluklardan, kurumu ve meslektaşlarıyla olan ilişkilerine kadar etikle birlikte harmanlanmaktadır. Etik ilkeler, sosyal hizmetin vazgeçilmez bir parçası ve temel taşıdır.

Araştırmada, yapılan nicel çalışma sonucunda sosyal hizmet öğrencilerinin gözünden etik kavramının ne ifade ettiği, müracaatçılara yönelik etik sorumlulukları hakkındaki bilgi ve düşünceleri alınarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, etiğin katılımcılar açısından farklı anlamlar ifade ettiği, herkesin kendi değerlerinin olduğu ve bu değerlere göre cevaplar verdiği gözlemlenmektedir. Etik sorumluluklar hakkında ortak cevaplar verilmiş olsa da ayrıştıkları noktaların da olduğu gözlenmiştir. Etiği ve etik sorumlulukları hem mesleki hem kişisel olarak önemsedikleri ve etik duyarlılıklarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Etik, Etik ilke, Müracaatçılara yönelik etik sorumluluklar, Sosyal hizmet.

SUMMARY

Ethics is a set of rules and principles that occupy a large place in people's lives, affect their behavior and actions, try to ensure the order of society, and aim to make the functioning healthier. Social work is a profession that is formed for the welfare of people and society, fights for human rights, justice and human dignity, aims to provide quality service to individuals, and is in favor of development and progress.

The concept of Ethics and Social Work is in common ground in many points such as order, equality and a better quality of life. But generally ethics comprises social service. Because ethics appeals to almost every branch of life and social work in one of these branches. Every part of social work is related to ethics and it is impossible to think without ethics. It is blended with ethics, from the services provided, the practices implemented, the responsibilities to the applicants, their relations with the institutions and their colleagues. Ethical principles are an indispensable part and cornerstone of social work.

In the qualitative study conducted in the study, what the concept of ethics expresses through the eyes of social service students, and their knowledge and thoughts about the ethical responsibilities of the clients were analyzed.

As a result of the research, it is observed that the meaning of ethics differ for different participants, and everyone has their own values and the answers are given according to these values. Although there are common answers about the ethical responsibilities towards the applicants, there are some points that they separate. It is understood that applicants care about ethics both personally and professionally, and also their ethical sensitivity is high.

Keywords: Value, Ethics, Ethical principle, Ethical responsibilities for Clients, Social work.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI IV
TEŞEKKÜR V
ÖZET VI
SUMMARY VII
İÇİNDEKİLER VIII
TABLOLAR DİZİNİ XI
EKLER DİZİNİ XII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ XIII
1. GİRİŞ 1
2.ETİK, ETİĞE İLİŞKİN KAVRAMLAR VE SOSYAL HİZMET 4
2.1.Etik 4
2.2.Ahlak 6
2.3.Etik Ahlak İlişkisi 7
2.4.Etik Türleri 9
2.4.1.Teorik Etik 9
2.4.1.1.Normatif Etik: 10
2.4.1.2.Betimleyici Etik 12
2.4.2.Uygulamalı Etik 13
2.5.Etik Değer 14
2.6.Etik Değerlendirme 15
2.7.Etik İkilem 16
2.8.Etik Karar 17
2.9.Yedi Adımda Temel Etik Karar Alma Mekanizması 18
2.10.Sosyal Hizmet 20
2.11.Sosyal Hizmetin Amacı 22
2.12.Modern Sosyal Hizmet Disiplini ve Mesleği 24
2.13.Sosyal Hizmet Uzmanı, Rolleri ve Görevleri 27
3.SOSYAL HİZMET VE ETİK İLİŞKİSİ 31
3.1.Sosyal Hizmet ve Etiğe Giriş 31
3.2.Sosyal Hizmet, Etik ve Eğitim İlişkisi 35
3.3.İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet ve Etik ilişkisi 37

3.3.1.Hak Temelli Yaklaşım 39
3.3.2.İnsan Hakları ve Etik 40
3.3.3.Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları 40
3.4.Sosyal Hizmetin Değerleri 41
3.5.Sosyal Hizmette Etik İkilem 45
3.6.Sosyal Hizmette Etik Karar Verme 49
3.7.Sosyal Hizmette Etik Sorun ve Etik İhlal 54
3.8.Etik Olmayan Davranışı Bildirme 56
4.SOSYAL HİZMET MESLEĞİNİN ETİK İLKELERİ VE SOSYAL HİZMET UZMANLARININ ETİK SORUMLULUKLARI 58
4.1.Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri 58
4.2.Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Sorumlulukları 59
4.2.1.Meslektaşlara ve Diğer Meslek Elemanlarına İlişkin Etik Sorumlulukları 59
4.2.2.Meslek Elemanı Olarak Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Sorumlulukları 60
4.2.3.Sosyal Hizmet Mesleğine İlişkin Etik Sorumlulukları 62
4.2.4.Uygulama Ortamına İlişkin Etik Sorumlulukları 63
4.2.5.Topluma İlişkin Etik Sorumlulukları 66
4.2.6.Müracaatçılara İlişkin Etik Sorumlulukları 67
5.METERYAL VE YÖNTEM 77
5.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi 77
5.2.Evren ve Örneklem 78
5.3.Verilerin Toplanması ve Analizi 78
5.4.Araştırmanın Hipotezleri 79
6.BULGULAR VE TARTIŞMA 80
6.1.Demografik Özellikler 80
6.2.Örneklem Grubunun Ankete Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımları 82
6.3.Araştırma Hipotezlerinin Değerlendirilmesi 82
6.3.1.Cinsiyete Göre Etik İkilem 83
6.3.2.Cinsiyete Göre Etik Karar Alma 84
6.3.3.Yaş Düzeylerine Göre Saygı 86
6.3.4.Yaş Düzeylerine Göre Önyargı 87
6.3.5.Bölgelere Göre Farklılıklara Saygı 89
6.3.6.Bölgelere Göre Gizlilik 90
6.3.7.Sosyal Hizmet ve Etik Dersini Alma Durumuna Göre Müracaatçılarla Duygusal Bağ (Sempati) Kurma 91

6.3.8.Etik Değer Düzeyi ile Etik Sorumluluk Düzeyi İlişkisi 93
7.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 95
KAYNAKÇA ..... .97
EKLER..... 108
ETİK KURUL KARARI..... 114
ÖZGEÇMİŞ..... 115

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Örneklem grubunun demografik dağılımları 80
Tablo 2 Ölçeklerden elde edilen toplam puanlara yönelik bulgular 81
Tablo 3. ‘‘Etik denilince ilk aklınıza gelen’’ ifadesine ilişkin dağılımlar 82
Tablo 4. Cinsiyete göre etik ikilem alt boyutu t-testi sonuçları 83
Tablo 5. Cinsiyete göre etik karar alma alt boyutu t-testi sonuçları 84
Tablo 6. Yaş Düzeylerine göre saygı alt boyutu anova sonuçları 86
Tablo 7. Yaş Düzeylerine göre önyargı alt boyutu anova sonuçları 87
Tablo 8. Bölgelere göre farklılıklara saygı alt boyutu anova sonuçları 89
Tablo 9. Bölgelere göre gizlilik alt boyutu anova sonuçları 90
Tablo 10. Sosyal hizmet ve etik dersini alma durumuna göre müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurma anova sonuçları 91
Tablo 11. Etik değer düzeyi ile etik sorumluluk düzeyi ilişkisi korelasyon analizi sonuçları 93

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Anket Formu..... 108

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

SHU	: Sosyal Hizmet Uzmanı
SHUD	: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
LGBT	: Lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender
AASW	: Avustralya Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
NAWS	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1. GİRİŞ

Toplumsal olarak refahın, huzurun, iyilik halinin yükseltilip bir bütün olarak süreklilik kazanabilmesi için toplum tarafından kabul görmüş ve onaylanmış bazı kurallar ve ilkeler gereklidir. Tüm insanlığa hitap eden ve uyulması gereken bu kurallar ve ilkeler, kimseyi dışlamadan herkesi kuşatıp kapsamalıdır. Bu sayede toplum ve insanlar daha güvenli, daha müreffeh, daha sağlıklı ve daha adil bir hayat sürebilirler. Bunların olmasını sağlayan kavrama etik, oluşturulan maddelere ise etik ilkeler denir. İyi ve kötünün, doğru ve yanlışın ayırt edilebilmesi, daha mutlu ve iyi bir hayat için etik ilkeler toplumların vazgeçilmezidir. Bu kavramlar herkese göre değişse de ortak paydada buluşulan olay ve eylemler vardır. Etik bu ortak paydadan doğar. Hiç kimse çocuk istismarına, şiddete, vergi kaçırmaya, kişilerin görevlerini hakkıyla yerine getirmemelerine olumlu gözle bakmaz. Bunlar her insanın kötü ve yanlış olarak ifade edip uygulayanları kınadığı eylemlerdir. Sonuçta verilen örnekler hem istenmeyen durumlardır hem de toplumun huzuru için tehdit teşkil eden eylemlerdir. İşte etik bu tür olumsuzlukların düzeltilmesi için vardır. Böylelikle etik insanların birbiriyle olan ilişkilerini düzenleyerek bunu toplum bazında sürdürmüştür.

Sosyal hizmetin amacı, insanların ve toplumun yaşam kalitelerini yükseltmek, sosyal refahı sağlamak, insan hakları çerçevesinde bireyleri ele alıp adil bir düzen oluşturmak, bunun için olası politikalar üretmek, herkesi eşitlikçi bir düzeyde ele almak, almayanları uyarmak ve bunun üzerine toplumsal bilinç oluşturacak çalışmalar yapmak, her bir insanı biricik görerek onların bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmektir. Sosyal hizmet bütün gücünü insanlara hizmet etmeye ve kaynaklarını sözü edilen amaçları gerçekleştirmeye harcar ve bunların daha iyi hale gelmesi için çalışmalar yürütür.
Tanımlardan da anlaşılacağı gibi etik ve sosyal hizmetin hedefleri benzerlik gösterir. Sosyal hizmetin etik temeli savundukları ve inandıkları hususlardan gelir ve ilke olarak vücut bulur. Sosyal hizmet etiksiz düşünülemez, çünkü etik ilkeler sosyal hizmetin doğasını meydana getirip, işleyişini düzenler. Sosyal hizmetin bu yönü sosyal hizmet etiğinin oluşmasına sebep olur. Sosyal hizmetin uygulama ve çalışmalarının sistemli bir şekilde ilerleyebilmesi için etik ilkeler ona rehberlik eder. Bu rehberlik eşliğinde uygulamalar yapıp hizmetlerini sunarak mesleğin icra edilmesini sağlar.

Sosyal hizmetin temel ilke ve değerlerini gerçekleştirmeyi hedefleyen sosyal hizmet uzmanları, birey, grup, toplum bazında çalışmalar, uygulamalar, araştırmalar yapmak ve eğitimler almak suretiyle kendilerini geliştirmek için çaba sarf ederler.

Meslek elemanları yaptığı hizmetleri adaletli ve eşitlikçi bir politika izleyerek sürdürür; bilgi, marifet ve kabiliyetlerini sergileyerek çalışmalarda bulunurlar ve bunları her daim geliştirmek için uğraşırlar. Elde ettikleri değerleri etik ilkelerle harmanlayıp hizmetlerini bu doğrultuda sunarlar. Sosyal hizmet etiği sosyal hizmet uzmanlarının etik karar vermesini sağlayıp, etik sorun ve etik ihlallerle karşılaşmalarını en aza indirirler. Karşılaştığı etik ikilem konularını çözmede kendisine yardımcı olunmasını sağlar. Etik değerler karşısında doğru bir analiz yapıp doğru sonuçlar oluşturmak için kılavuzluk görevi yaparlar. Sosyal hizmet uzmanları için etik ilkeler yaşamının bir parçası durumundadır. Meslek içinde veya dışında bu etik ilkelerle bütün olup eylemlerini bunlara dayandırarak uygulama sağlarlar. Attığı adımları etik ilkeler çerçevesinde ele alır ve uygularlar.

Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet etik sorumlulukları birçok şekilde çeşitlenmiş ve maddeler haline getirilmiştir. Müracaatçılara, topluma, meslek elemanlarına, sosyal hizmet mesleğine, uygulama ortamına ve meslek elemanı olarak kendilerine olan etik sorumlulukları şeklinde bölümlenip kendi içlerinde alt maddeler halinde sıralanarak, sosyal hizmet uzmanının bu etik sorumluluklarla mesleğini daha iyi icra etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Etik sorumluklar sosyal hizmet uzmanlarının kaliteli hizmet vermesi için oluşturulmuş bir sistemdir. Oluşturulan ilkelere uyan sosyal hizmet uzmanları daha sağlıklı kararlar alıp bunları uygulamaya koyarak daha profesyonel bir tutum sergiler. Uygulamaları ve her türlü meslekle ilgili durumları bu çerçeve içinde ele alıp pratiğe dökerek günlük yaşamının da bir parçası haline getirir. Sosyal hizmet uzmanlarının etik sorumlulukları insan ve toplumların daha iyi bir hale gelebilmesi için var olmuşlardır. Bunlara uymak bir görev ve yükümlülüktür.

Bu bağlamlara dayanarak çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, konu ile ilgili temel kavramlar ele alınmaktadır. Etik kavramı ve etik kavramıyla ilişkili tanımlar yapılarak, sosyal hizmete genel bir bakış sunulup tanımı ve amacı hakkında bilgi verilmiş ve sosyal hizmet uzmanlarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Sosyal hizmet ve etik ilişkisi detaylarıyla ele alınıp, bu bağlamdaki ilişkili konular üzerinde durulmuş ve sosyal hizmet uzmanlarının etik sorumluluklarıyla son bulmuştur. Materyal ve yöntem konusunun ele alındığı ikinci bölümde ise araştırmanın amacı ve önemi, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmanın hipotezlerine yer verilmiştir. Bulguların incelendiği ve tartışmanın olduğu üçüncü bölümde ise üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan anket çalışmasının sonucunda elde edilen verilerin

analizine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise yapılan araştırmayla ile ilgili ulaşılan sonuca yer verilip, verilen sonuç ışığında önerilerde bulunulmuştur.

2. ETİK, ETİĞE İLİŞKİN KAVRAMLAR VE SOSYAL HİZMET

2.1. Etik

Kavramsal olarak töre ve alışkanlık anlamına gelen ve yunanca ethos tan türetilen etik, kişinin kabul edilmiş davranış kurallarını sorgulayarak istenilen iyiyi gerçekleştirmeye yönelik olan eylemlerine işaret eder (Pieper, 1999: 30). Etik, doğru ve yanlışı inceleyen, özelde "nasıl davranmalı?", genelde ise "nasıl yaşamalı?" sorularını ele alan, insanların sundukları fikirleri araştıran bir disiplindir (Stroll vd., 2019: 11-12). Bununla beraber etiğin bir görevi de ahlaki davranışları, sınırlama yapmadan araştırmak ve farklı ahlak düzeneklerini, ayrı ayrı ve birbirleriyle kıyaslayarak incelemek böylelikle de genel kurallara ulaşmaktır (Çilingir, 2003: 12).

Felsefe tarihine bakıldığında Antik Çağ'dan bu yana pek çok etik teori geliştirilmiştir. Bunlar başlıca en yüksek iyi, doğru eylem ve irade özgürlüğü olarak üç ana problem altında değerlendirilir. En yüksek iyi açısından davranışlar incelendiğinde davranışların değerli olarak görülen hedef ve istekler doğrultusunda gerçekleştirildiği gözlemlenir. Yani insanın en değerlisi "en yüksek iyi"sidir (Özlem, 2014: 35). Sokrates ve Platon için en yüksek iyi mutluluğa ulaşmaktır. Aristoteles de en yüksek iyiyi mutluluk olarak kabul eder ama mutluluğa giden yol ve mutluluk kavramı ile onlardan ayrılır (Gündoğan, 2016: 120,121,124,126). Doğru eylem açısından etik teorilere bakıldığında insanların doğru eyleme göre hareket edebilmesi için erdemli olması gerektiği görülür. Doğru eylem kavramı dünden bugüne pek çok dönüşüme uğramıştır. Bazıları "sezgisel bilinç"i savunurken bir başka görüş özerkliğin doğru eylemin ana noktası olduğunu ileri sürer (Özlem, 2014: 37). Kant'ın etik anlayışında doğru eylem, us ve istençle özgür bir biçimde yapılan bir ödevin gerekli olan her şeyinin gerçekleştirilmesidir (Cevizci, 2009: 732-741). Kişinin davranışlarına yön veren her şeyi kendi istek ve alternatiflerine göre belirleyebilmesine etik içinde irade özgürlüğü denir (Özlem, 2014: 40). Spinoza, irade özgürlüğünü insanların kendilerinin seçtikleri davranışlar olduğunu sandıklarını varsayar. Yani yapılan davranışlar aslında çevreden ve içten gelen etkilere dayanmaktadır fakat kişi verdiği kararları ve bunun sonucundaki davranışları kendisinin uyguladığını zanneder (Coşkun, 2016: 145). Kant ise irade özgürlüğünü ödeve uygun şekilde davranılması olarak kabul eder. Kişi davranışlarını herhangi bir şarta veya sonuca bakmadan, sadece kendisi için seçip ona göre eylemlerde bulunursa kendi iradesi, dışsal ve içsel nedenlerle hareket ederse iradesi dışında

davranmış olur. Yani koşulsuz olarak ödevi yerine getirmesi irade özgürlüğünü; koşullu olarak yapması ise özerk olmayan bir davranışı ifade eder (Cevizci, 2009: 739-742).

Etik, yaşamında varmak istediği hedefleri gerçekleştirebilmek adına uğraşan insan için, ortaya alternatif değerler koyan, yaşama kurallarını tümüyle ele alıp bunu en ince ayrıntısına kadar açıklayan, hem yaşadığı çağı hem de içinde bulunduğu toplumu eleştirel bir biçimde ele alan, felsefe disiplinidir (Cevizci, 2002: 1). Eylemlere rehberlik eden etik, kişilerin arasındaki ilişkileri geliştirmeyi hedefleyerek tercihte bulunulması gereken durumlarda yol gösterici olur (Özel, 2018: 688-689). Nitekim ahlaki eylemin gerçekleşebilmesinin koşulu ahlaki failin onu özgürce alternatifler arasından seçmesine bağlıdır. Zira özgürlük farklı seçenekler arasında tercih yapabilmeyi gerektirir. Kişi özgürce kararlar alarak ve bu kararları uygulayarak ahlaki bir sorumluluk da üstlenmiş olur. Bu bakımdan ahlaki eylem ahlaki failin sorumluluğunu üstlenerek gerçekleştirdiği eylemdir.

Genel itibari ile bir kurallar bütünü olan etik, çağdaş yaşamın gelişmesiyle modern hayatta daha çok alanda yer almaktadır. Çünkü dünya geliştikçe çalışılan meslek alanları, kurumlar, kuruluşlar vb. çoğalmakta ve etiğin inceleme alanı artmaktadır. Kurulan bu düzenekler etiksiz düşünülemeyeceği için hepsi etik çerçevede ele alınmaya başlanmıştır. Davranışları düzenleyecek kurallar sistemini kurmak, bunu araştırarak daha iyi yerlere getirmek ve bunların arkasında durmak etiğin yapı taşlarındandır (Özkeskin, 2013: 28).

Bir başka açıdan ele alacak olursak etiğin hukuk, eğitim, siyaset gibi kurumlarla ilişkisi olmakla beraber aralarında farklar da bulunmaktadır. Mesela park yasağı olan yere arabayı park etmek hukuka aykırı bir harekettir. Ama bu, hayati tehlikesi olan birine ilk yardımda bulunmak için yapılmışsa etik bir hareket olarak kabul görür. Etik yaklaşımlar çoğunluk tarafından kabul edilirse, yaptırıma dönüşebilir ve böylelikle hukuki bir nitelik elde eder. Etik yaklaşımlar, toplumda küçük bir azınlık tarafından kabul edilmişse yaptırım teşkil etmeyen kurallara (kadınların açık ortamda sigara içmesi doğru bir davranış değildir), toplumda büyük bir azınlık tarafından kabul edilmişse yaptırımı olan hukuk kurallarına tahavvül edebilir. Böylelikle etik yaklaşımlar, dünyaya yayılarak insanların eylemleri üzerinde etki sağlar (Kılıç, 2013: 21). Kısaca etik, toplumu ve insanları bir araya getirip onların anlaşmalarını sağlayarak bütüncül bir şekilde hareket etmelerini ve bu düzenek içinde sistemli olmalarını hedefler (Usta, 2011: 45-46).

2.2. Ahlak

Sözlük anlamı ile ahlak, "genel anlamda, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranış kuralları bütünü; bir kimsenin iyi niteliklerini ya da kişiliğini ifade eden tutum ve davranışlar bütünü, huy. İnsanların kendisine göre yaşadıkları, kendilerine rehber aldıkları ilkeler bütünü ya da kurallar toplamı" (Cevizci, 1999: 17). Ahlak bireyin, grubun, toplumun davranışlarını, eylemlerini, nasıl yaşaması gerektiğini belirleyen ve kontrol eden kurallardır. Bu kurallar tüm insanlar için geçerli olup tarafsızlık içermektedir. Bunlara uyulmaması halinde belli başlı yaptırımlar (dışlanma, kınanma vb.) bulunmaktadır (Güler, 2020: 38). Kısaca ahlak, iyi ve kötünün birbirinden ayrıştırılmasını, doğru ve yanlışın tespit edilmesini, yapılması gereken davranışların belirlenmesini araştıran bir disiplindir (Pieper, 1999: 34).

Ahlak, kişilerin kendi özgür iradeleri doğrultusunda biçimlendirip hayat verdiği kurallar bütünü olarak da ifade edilir. Bunun sonucunda eğitim, iş ve kamu ahlakı kavramları oluşur (Özdemir, 2008: 182). İnsanları ve toplumu bir araya getirip bütünleştirici bir sistem kurarak beraber olmayı ve uyum içinde yaşamayı destekler (Usta, 2011: 45-46).

Ahlak disiplininde araştırılan temel konular şu şekilde sıralanmıştır:

- İyi ve kötünün birbirinden ayrıştırılması.
- Doğru ve yanlışın tespit edilmesi.
- İnsandan yapılması istenen veya insanın yapması gerekli olan hareket ve davranışların belirlenmesi (Aktan, 2009: 39).

Etik, ahlak kurallarını inceleyen bir disiplindir. Ahlak kurallarının başlıca özellikleri şunlardır: (i) Ahlak kuralları, tüm insan ve topluluklar için geçerli değer yargılarını ifade eder ve herkes tarafından aynı kabul edilen kurallar değildirler. Herkesin iyisi, kötüsü ve doğrusu, yanlışı farklı farklıdır. Örnek olarak, bir kişi için kötü kabul edilen bir şey başka biri için iyi olabilir. Eli sıkı olmak gibi, bazısı bunu tutum olarak değerlendirirken bazısı da cömert olmamasından dolayı kötüye yorumlar. (ii) Herkes tarafından aynı kabul edilen ahlaki kurallar olmadığı gibi her kesimde de aynı seviyede kabul edilen ahlaki kurallar yoktur. Fakat bazı davranış ve durumlar vardır ki (çocuğa cinsel istismar, iftira atmak, vs.) evrensel olarak herkes tarafından kabul edilir. Belirli bir dönemi kapsayan değer yargıları, zamanla geçerliliğini yitirebilir. Yani zamanla geçerliliğini yitirip tamamen değersiz bir konuma düşebilir hatta hiç hatırlanmaya bilebilir ya da değişim geçirebilir. (iii) Ahlak, insan ilişkilerinde davranışların ne şekilde olması gerektiğini belirten meydana gelişi kendiliğinden olan

ve hali hazırda bulunan değer yargılarıdır. İnsanlar tarafından yüksek seviyede kabul edilen kurallar zamanla "hukuk kuralı" olabilir. Ahlak kuramsal olarak toplumsal hayatta, tüm insan ve topluluklar için belirli yer ve dönemde kabul edilen değer yargılarının, gelenek, ilke, töre ve kuralların meydana getirdiği düzenlerdir (Aktan, 2009: 39-40).

2.3. Etik Ahlak İlişkisi

Etik ve ahlak iyi, kötü, doğru, yanlış kavramlarını açıklarken birlikte kullanılan ve bu kavramlardan dolayı oluşabilecek eylemlerin yorumlamasını yapan felsefe alanıdır. Ahlak her yerde her kesimde farklı olabilen bir kavramdır. Yani hangi şeyin doğru hangi şeyin yanlış olabileceği öznel bir durumdur. Bu farklılıkları ele alarak inceleme görevi etiğe aittir (Akkaya ve Yıldırım, 2017: 83).

Etiğin ahlak üzerine akıl yürütme faaliyeti oluşturduğunu ifade eden H. Delius, bunu şöyle açıklamıştır.

> Moral (ahlâk) ve etik sözcükleri arasında günlük dildeki çok anlamlılık, geçişlilik ve kaypaklığa rağmen, her iki sözcüğü birbirinden ayırmak konusunda yine de bir ölçütümüz vardır. Ahlâk (moral)'m olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey olmasına karşılık, etik, bu olguya yönelen felsefe disiplininin adıdır. Bu nedenle, günlük dilde alışkanlıkla bir "ahlaksal problem" den söz edildiğinde, aslında bunu "etik'e ait bir problem", bir "etik problemi" olarak anlamak gerekir (Delius, 1990: 313).

Etik, iyi ve kötünün tanımını açıklarken kişilerin ahlaklı bir hayat yaşadıklarını varsayan ve doğru olarak tanımlanan eylemleri belirlemeye daha sonra belirlenen bu eylemlere göre ihtiyaçları karşılamaya yarayan düşünsel bir alandır (Akkaya ve Yıldırım, 2017: 83).

Kişiyi yaptırımlarla denetleyen ahlak, hayatın her kesiminde kendini belli eden bir sistemdir. Ahlak, gelenek ve göreneklerde kabul edilen hareketleri belirleyen kurallardır. Etik, olay ve olguların sebeplerini, 'neden doğru' sorusunu sorarak davranışlarımızı yorumlar, biçimlendirir, kontrol eder. Kuramsal olarak ahlaktan ayrılan etik kendini davranışların koşulu olarak görür. Yani bir davranışı yaparken o davranışın etik ile bağdaştırarak yapılması gerekir. Ahlak, insanların dışında, kişinin kendisi ve tabiatla olan davranışlarla da ilgilidir. Bu şekilde daha geniş bir alanı da içine alan ahlak, ilk olarak inanç ve davranışların kişisel olarak anlaşılmasını, daha sonra ekonomik ve siyasal olarak kamunun meydana getirilmesini ve son olarak da belli bir bölümüyle belli bir dönem yürürlükte kalan hukuk şeklini almış kuralları içermektedir. Bundan dolayı ahlaki davranışlar, sistematik bir düzen üstüne inşa olmuştur. Ahlak, bir anlaşmadan ve kabullenmeden sonra oluşan düzen ve kurallar bütünüdür. Buna

dayanarak zaman içinde insanlar ve çevre değişiklik gösterdiğinden anlaşma ve kabullenmede oluşan değerler de değişir (Kılıç, 2013: 21-22).

Etik, bir alanla ilgili hem doğruları tespit eden hem de nasıl davranılması gerektiğini söyleyen ilkelerdir. Etiğin akademik/bilimsel araştırmalar üzerinde durduğunu, ahlakın ise insan davranışları üzerine yoğunlaştığını ileri süren felsefeciler de vardır. Etik ahlaktan farklı olarak, toplumun inançlarından, kültürel değerlerinden, örf ve adetlerinden ayrı, onlarla her hangi bir bağı olmadan ele alınması gerekli kurallardır (Akkaya ve Yıldırım, 2017: 84).

Kişi, küçüklükten edinilen davranış ve ahlaki değerleri, empoze edilmiş ve bellekte yer tutmuş düşünceleri zaman geçtikçe sorgulayabilir ve sahip olduğu ahlaki ilkelerin nedenli doğru olduğu konusunda yeniden düşünmeye başlayabilir. Bu şüpheler insan hayatında belirli aralıklarla ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, bir kişi çocukken kendine doğru gelen ve ahlaki olarak onayladığı bir davranışı, daha ileri yaşlarda yanlış olarak değerlendirebilir. Bazen bu örneğin tersi de olabilir, söz gelimi küçük yaşlardaki çocukların evliliğini doğal karşılayan bir kişi, yaşı ilerledikçe bu durumun kabul edilemez olduğu düşüncesine varabilir.

Ahlakın ne kadar geniş ve ne kadar farklılaşan bir kavram olduğuna savaş konusunda yapılan farklı yorumlar üzerinden bakılabilir. (Kılıç, 2013: 23). Bir görüşe göre, savaşın meydana getireceği kötü durumlar savaş bittikten sonra kazanılacak olumlu her şeyi yok sayacak kadar kötüdür. Zamanımızda teknolojik ilerlemeler sayesinde asker ve sivil ayrımı hemen hemen ortadan kalkmış ve siviller de savaşlardan çokça etkilenmeye başlamıştır. ABD'nin Hiroşima'ya fırlattığı atom bombası buna en güzel örnektir. Bu hususlar barışçı olmak için geçerli sebeplerdir. Diğer bir görüş, kazanılan savaşın barış getireceğini ifade eder. Güçlü bir şey güçlü bir şeyle yenilir sözünü savaşta uygulamayı savunur. Düşmanın savaşmak istememesinin tek yolu karşı tarafın en az kendisi kadar kuvvetli olduğunu düşünmesidir. Bunu başarmak için ise silahlanmak gerekir. Savaşı sadece savaş tehlikesi durdurabilir. Başka bir görüşe göre ise, savaş olması gereken bir şeydir. Bu düşünceyi savunanlar, savaşın olumsuz yanlarını onaylamakla birlikte, sömürülen devletlerin bundan faydalanacağını düşünür. Yani karşılıklı olarak iki taraf savaşırken, bu savaş sırasında başka devletlerin özgürlüğünü elde edebileceğine inanılır ve bazı olumlu sonuçlar için savaş mecburi bir gerçeklik olarak görülür (Kılıç, 2013: 23-24).

Seçenekler farklı farklı olsalar da, zaman ilerleyip birçok etken değiştikçe görüşler kendi aralarında yer değiştirebilir. Uzak görünen bir düşünce insana yakın gelebilir. Genişleme durumu bulunan toplumsal kuralların bu özelliği, zaman ilerledikçe aşamalı

olarak geçerli olmaları ve bağlayıcı olmalarından kaynaklanır. Böylece ilkeler normların yerini alır. Ortada yarışan iki kural varsa çatışma oluşmasından kaçınmak imkânsız hale gelebilir. Neden, niçin sorularını yeniden gündeme getirmek ve belirli kriterler oluşturup düzenlemek çatışmayı önlemek veya ortadan kaldırmak için bir yol olabilir. Ahlakta davranış kalıplarının nitelenmesi toplumun geneli için geçerli iken etikte böyle bir durum yoktur. Etikte kurumların, mesleklerin vb. belirli ölçütleri vardır. Bunun sonucu olarak da kamu etiği, iş etiği, sağlık etiği gibi alanlar ortaya çıkmaktadır (Kılıç, 2013: 24).

Mengüşoğlu'na göre etik ve ahlak arasındaki farklılık şu şekilde ifade edilebilir:

> (…) Ethiğin tetkik sahası, insanın hareket ve faaliyetleri, bu hareket ve faaliyetlerin temelini teşkil eden prensipler (kıymetler) dir. Fakat günlük hayat etiğin tetkik sahasına ahlâk adını verir; ama günlük hayatta ahlâk hakkında dönüp dolaşan düşünceler, görüşler hiç de açık değildirler; üstelik çok mânalıdırlar da; (…)
>
> (…) günlük hayatta ahlâk tabirinden herkes, her çevre, çeşitli şeyler anlar; ve hattâ şahıstan şahısa, çevreden çevreye değişir; meselâ, ticaret sahasında bir ticaret ahlâkından bahsedilir; fakat bu tabirden her memlekette başka şeyler anlaşılır;
>
> (…) Öyle çevreler vardır ki, oralarda alkol kullanmak bir ahlâksızlık sayıldığı halde, kilo ile sattığı şeyi, eksik tartmak bir ahlâksızlık değildir; çünkü bu hareket kimseye gösterilmeden yapılıyor; alkol de kimseye gösterilmeden içilir ve hiç kimse bunun farkında olmazsa, böyle bir kimse de ahlâklı bir insan olarak kabul edilir. Çünkü bu gibi durumlarda görünüş mühimdir; insanın kendi kendisine karşı olan sorumluluğu unutuluyor. Halbuki etik bakımdan kıymetli olan bu sonuncusudur şeklinde ifade ederek açıklama yapar (Mengüşoğlu, 1965: 12-13).

2.4. Etik Türleri

Etik, teorik ve uygulamalı etik olarak ikiye ayrılır. Teorik etik de normatif ve betimleyici etik olarak ikiye ayrılır (Koçyiğit ve Karadağ, 2016: 286).

2.4.1. Teorik Etik

İnsanı sistematik bir biçimde bir bütün olarak ele alan ve "bir ahlaki eylem kuramı" şeklinde ifade edilen etik, insanların ne şekil davranışlarda bulunması gerektiğini inceler (Koçyiğit ve Karadağ, 2016: 284). Filozoflar, insanın hareketlerinde olan ahlakı, yapılan hareketlerin kendilerini de kapsayan unsurları, insanlar arası ilişkilerdeki değerleri, ahlaki açıdan yaşamın nasıl olması gerektiğini içeren ilkeleri incelemiş ve insan yaşamının hedefinin ne olduğunu düşünmeye başlamıştır (Mahmutoğlu, 2009: 230-231). Etik, yaşamda kuralcı bir biçimde aktif olur (Kesgin, 2009: 149). Etik teorilerin hepsinde üç temel sorundan bahsedildiği ve bunlar üzerine inşalar yapıldığı görülmektedir. Bu konular sırasıyla

"en yüksek iyi" ''(teleolojik etik)''

“doğru eylem” ‘’(deontolojik etik)’’

“irade özgürlüğü” ‘’(erdem etiği)’’ dür.

Üç teori tipini oluşturan üç temel soru şunlardır:

‘‘Neyi seçmeliyim?’’

‘‘Ne yapmalıyım?’’

‘‘Neyi istemeliyim?’’ (Özlem, 2014: 30).

2.4.1.1. Normatif Etik:

Normatif etik, “ahlak ilkelerinin, ideal ve normlarının kuramsal olarak bir temellendirilişini verir. Kendiliğinden ortaya çıkan ve şu ya da bu toplum ya da sınıfın bilincinde çözüme uğrayan sorunları kuramsal açıdan ele alır. Belirli toplumsal grupların ahlaki idealini yansıtan herhangi bir kavrayış, son çözümlemede, normatiftir’’ (Frolov, 1991: 155). Kendi içinde üçe ayrılmaktadır: Teleolojik Etik, Deontolojik Etik ve Erdem Etiği.

1) Teleolojik Etik

Teleolojik etik sonuçlara göre karar veren etiktir. Buna göre ahlaki davranışın değerini tayin eden unsur davranışın oluşturduğu sonuçtur. Kendini tanıyıp geliştirme, en fazla kişinin en çok mutlu olması, kişisel mutluluk şeklinde bir neticeye varılması gereken hedef olarak tanımlanır. Bu etik türüne göre kısaca mutluluk hayatın en büyük amacı konumundadır (Cevizci, 2002: 15).

Ahlaki davranışın ve ahlaki bir yaşamın değerini ortaya koyan yaşamın ve davranışın oluşturduğu neticedir. Bundan dolayı teleolojik etiğin muhtevası içinde bulunan teorilere sonucu etik teorileri denmektedir. Temel kavramlar kötü ya da iyi olarak tanımlanmakta yanlış ve doğru kavramaları da temel kavramların bir müştakı şeklinde işlemektedir. Davranışın kötü ve iyi olmasını davranışın neticesi belirler, tek başına davranış kötü ve iyi olarak anlamlandırılmaz. Bu yanlış ve doğru için de aynı şekilde ifade bulmaktadır. Bunun sonucunda da hedefin araçları herkesçe onaylanabilecek bir duruma getirilmesini sağlayan ahlaki bir standart oluşturur (Koçyiğit ve Karadağ, 2016: 286-287). Ahlaki eylem sınırlarını çizmede değerle ilgili tanımların yapı taşı olarak ele alınması gerektiğini düşünen bu etik türü, bazı eylemlerin neticelerinin hesaba katılarak yapılmasını savunur ve haz veya mutluluk gibi kavramlar üzerinden ilerler (Bircan, 2004: 68-69).

2) Deontolojik Etik

Bu etik türü, ahlaki eylemin doğruluğuyla ilgili sorunlar üstünde durur ve ahlaki olan davranışların doğruluğunun ilkelere uyup uymadığını belirlemeyle uğraşır. Ahlaki

bir davranışın yanlış veya doğru olması davranışın sonucuna göre değil de insanın bazı ahlaki eylem normlarına ve ödevi yapıp yapmamasına bağlıdır. Buna göre önemli olan davranışın neticesinden daha çok temelindeki prensip ve maksattır (Koçyiğit ve Karadağ, 2016: 287). Kant kişinin kendi kendini yönetme yetisine sahip olmasını ve bunu kullanmasını doğru eylem ifade eder. Yani kişinin normlarını oluştururken bunu kendi istenci ve usu ile yapabilmesinin doğru eylem olduğunu söyler (Özlem, 2014: 37). Kant'a göre ahlaklı olmanın yolu, ilişkilerimizde isteklerimizi tüm kişisel çıkarlardan bağımsız kılmaktır (Kant, 2002: 12-13).

Deontolojik etik, yapılan davranışların neden yapıldığı üzerinde durur, neticelerin ondan sonra incelenmesi gerektiği görüşündedir (Bircan, 2004: 70). Ödevle alakalı nosyonlar kullanır ve ahlaki eylemin doğruluğu ya da ödeve uyup uymaması üstünde durur. Bazı belirli şeylerin mutlak doğru olduklarından yapılmasını veya kurallara göre olmasını söyler. Deontolojik etik, ahlaki eylem kriteri içinde sadece yansızlık veya evrenselleştirilebilirlik, eşitlik gibi biçimsel ölçütler öne sürer. (Cevizci, 2014: 89-90).

3)Erdem Etiği

Deontolojik etik evrensel ahlak yasası ve ödev kavramlarını ele alırken, teleolojik etik yararlı ve de iyi sonuçların ehemmiyetini dile getirir, erdem etiği ise kişinin erdem ve karakterini ele alır. Bu kuram, kişinin nasıl biri olması gerektiğini iyi hayatın temeline koyarak karakter kavramına vurgu yapar (Koçyiğit ve Karadağ, 2016: 287). Erdem etiği, kişilerin kendilerinden kaynaklanan veya kendilerinin oluşturduğu değil de miras aldıkları iyi ve doğruyu gerçekleştirmesidir (Cevizci, 2014: 134). Aynı zamanda erdem etiği, kişinin belli başlı erdemlerle kusursuzlaşabileceğini ve bu erdemleri kişilik özelliklerine ekleyip kalıcılık sağladığında iyiye erişmiş olacağını savunur (Küçükalp, 2008: 74).

Erdem etiği, kişinin mizacıyla ve ahlaklı bir birey olmanın önemliliğiyle alakadar olur. İnsanın nasıl birisi olması gerektiğini ifade eder (Cevizci, 2014: 136). "Ne tür eylemde bulunmalıyım?" sualinden daha çok "Nasıl bir insan olmalıyım?" sualinin üzerinde durur (Kart, 2006: 103). İyi bir karakter ve kişiliğe sahip olan kişinin bir sorun ile karşılaştığı zaman ne şekilde eylemde bulunduğu veya bulunması icap ettiği suali erdem etiği için önemlidir. Söz gelimi iş ortağı olan kardeşinin ondan para çaldığını düşünen bir kişi bunu kanıtlamak istediği zaman anne babasının bu durumdaki tutumunu, kardeşinin ailesinin rencide olma durumunu, kardeşi ile aralarının bozulabilecek olması gibi tatsız olay ve sorunlarla karşılaşabilecektir. İyi olan birey bu tür bir olay karşısında ne şekilde eylemde bulunacaktır suali erdem etiği açısından merak konusu olur. Kişi şüphesi olsa da iyi bir insan olduğu için bu olayı görmezden

gelecek veya bir müddet bu şekilde devam etmesinin daha doğru bir davranış olduğunu savunacaktır (Aydın, 2011: 300).

Erdem etiği, insanın kişiliği ve taşıdığı değerler için bir ayna gibidir. İyi bir kişilik birdenbire veya tesadüfi bir şekilde meydana gelmez. Mesuliyet, sıkı bir düzen ve düşünceli bir yapıya sahip olmayı gerektirir. Toplumun, çevrenin, diğer insanların tesiri ve geçmişten gelme (gelenek vs.) bir alt yapının etkisi her zaman vardır. Yani karakter tek başına oluşturulabilen veya sadece şahsa özel bir biçimde düşünülen bir şey değildir. Sürdürülebilmesi ve elde olan kaynakların korunabilmesi için erdemin, insanlara ve onların sağladığı dayanak ve cesaretlendirmesine ihtiyacı vardır (Cevizci, 2014: 135-136).

Ödev etiğini Kant üzerinden örnek alan biri, "doğru söyleme" yi insanın ahlak normlarına uygun davranması ile ilişkilendirirken, ahlaki sorumlulukları olan kişinin güdüsünü yok sayar. Bunun sonucunda yansızlık ve kişisizliği moralitenin mecburiyetleri olacak hale dönüştürür (Cevizci, 2014: 135). Kant'ın bir diyaloğu üzerinden konuya açıklık getirecek olursak; şahsın biri başka birini öldürmek için benden yardım istiyor. Öldüreceği kişinin gün içinde hangi yerlerde olabileceği hususunda onu bilgilendirmemi talep ediyor. Hedefteki tanımadığım kişi zarar görmesin diye yanlış bilgilendirmelerde bulunuyorum. Zanlı ona verdiğim talimatlar doğrultusunda planlarını yaparken ona verdiğim konuma öldürmeyi düşündüğü kişi de gidiyor. Söylediğim yalanın neticesinde zanlı hedefine ulaşıyor ve kişi öldürülüyor. Yalan konuşmamış olsaydım, olayın neticesi bana dokunmayacaktı ama doğruları dile getirmediğim için sorumlu tutulmuş oldum. Çünkü neticeleri umursamamak ve emirlere boyun eğmek ödevim olmalıydı (Maclntyre, 2001: 223). İnsanın hislerini umursamayan ödev etiğinin aksine erdem etiği kişinin tek başına hissettiklerinin yanında başkalarıyla olan hisleriyle, davranışta bulunması hallerine de özen gösterir (Cevizci, 2014: 135).

2.4.1.2. Betimleyici Etik

Bilimsel yaklaşımı ahlak alanına tatbik eden bu etik türü, kişilerin davranış ve hareketlerini kontrol edip inceleyerek çıkan neticeye göre tavsiyelerde bulunur. Kişilerin itikat veya değerlerinden kaynaklı yargılardan oluşan etiği içerir. Olması gerekeni değil, olan olgu ve ahlaki değerleri ele alır (Cevizci, 2014: 39-41).

1) Metaetik

Normatif etiğin koymuş olduğu ahlaki yargılar hakkında düşünür ve konuşur, bu yargıların kavramlarını analiz eder, anlamlarını, mahiyetlerini ve birbirleri karşısındaki

durumlarını araştırır. Bundan dolayı etiğin günlük uygulamalarının üstünde bulunan bir söylem durumundadır. Metaetik, etik ilkelerin kaynaklarını ve ne anlama geldiklerini araştırmaktadır. Genel olarak meta etiğin kaynağı normatif etikten gelir (Özkeskin, 2013: 29). Metaetik, felsefenin sorumluluğunun kavram analizi olduğunu söyler ve analitik felsefenin etiğe olan yaklaşımından bahseder. Ahlakın kavramlarını ve kararlarını incelemek, davranışlardaki ahlaki dereceyi ölçmek, bunun üzerine konuşmak ve kavramları açıklamak metaetiğe göre filozofun sorumluluğudur (Özmen ve Güngör, 2008: 141).

Metaetik yaklaşım, değerlerin normalden daha üst bir seviyede konuşulmasıdır. Ahlaki ve normatif yargıların nerede ayrıştığını, ahlaki olarak onaylandığında ahlakın tarifinin nasıl yapılacağını inceler. Metaetikte bazı kavramların anlamlandırılması ve tartışmalarının yapılması önemlidir, çünkü hassas olan bu kavramlar kişiye göre değişir. Görev, ahlak, eylem, söz vermek bu yönden problem arz eden kelimelerdir (Kanlıoğlu ve Alanka, 2013: 115). Ahlakın oluşturduğu kararları incelemek, eylemlerin sınırlılıkları üzerinde durmak ve bunların ifadelerini sonuca ulaştırmak düşünürlerin sorumluluğudur (Kesgin, 2009: 148-149). Metaetik, etik yargıların doğruluğunu tartışır ve alınan kararların üstünde daha bütünsel tartışmaları kapsadığını düşünür. Etik problemleri eleştirel ve çözümleyici bir şekilde ele alıp inceler (Kanlıoğlu ve Alanka, 2013: 115).

2.4.2. Uygulamalı Etik

Problem çözmeye odaklı olan uygulamalı etik teorik bilgileri çeşitli alanlara uygular. Uygulamalı etik, içinden çıkılmaz bir durumu ele alan ve toplumun karşılaştığı birçok meseleyi çözümlemeyi hedefleyen somut bir etiktir. Bir konu ya da meselenin uygulamalı etik alanında bulunması için iki şeye ihtiyaç vardır. Birincisi, alakalı konuya inanan veya inanmayan, hakkında güzel veya kötü konuşan insanların ya da grupların olması manasında münakaşalı bir konu olmalıdır. Daha sonra da, kişilerin etik sorumluluk ve görevleriyle alakalı olan evrensel bir etik sorun olma mecburiyetindedir (Cevizci, 2016: 26-27).

Birçok araştırmacı veya düşünür için, uygulamalı olmayan bir etikten bahsetmek ya da teorik etik ile uygulamalı etik arasındaki devamlılığı gözden kaçırmak mümkün değildir. Bunun bu şekilde olmasının birinci sebebi ise hak ve adalet gibi kuramsal kavramların yalnızca ayrımlar olmamaları, somut vaziyetlerde ve sosyal sistemde anlam elde etmeleridir. İkincisi ise etik sorunla alakalı çalışırken normatif etikten elde edilen bilgiden yarar sağlanmaması imkânsızdır. Uygulamalı etikte incelenen ya da meydana

gelen sorunun çözümünde, bu bilgiler aydınlatıcı olur. Bunun için uygulamalı etiği geleneksel ahlaktan ya da teorik etikten ayırmak, birçok düşünüre göre olanaksızdır (Cevizci, 2016: 27-28).

2.5. Etik Değer

Normların insanlar ve toplumlar tarafından ortak bir biçimde kabul görmesi ve bu kabul sonrası normların davranışlara yansıtılmış olması haline etik değer denir. Etik değer düzenli, sistemli, doğru ve daha güzel bir yaşam kurmak için birlikte yaşayan insanların, toplulukların birlikte karar alıp onayladığı kuralların ve zaman geçtikçe medeniyetin gelişmesi, çağın değişmesi ve bunların sonucunda da insanların düşünce olarak farklılaşmasına göre üzerinde değişmeler olmuş sistemlerin bir ifadesidir. Burada esas olan zaman geçtikçe değişimler olsa da etik değerlerin her zaman insanlığın en iyisi için oluşturulması ve ortak alınan kurallara dayanmasıdır (Özçelik ve Keskin, 2017: 139).

Değer kavramı, kişilere ve topluma yol gösteren, davranışların ne şekilde olması gerektiğini söyleyen kurallar, prensipler ve seçimlerdir. Bu kurallar daha büyük bir çerçeveden bakılınca tarihi, dini, kültürel, eğitimsel ve ekonomi gibi etkenlere bağlı bir biçimde şekillenip meydana gelirler. Kısaca değerler belirli standartlara göre belirlenmişlerdir. Genel olarak toplumlar ve kişiler, kendilerine ait olan değerlere göre davranışlarına şekil verirler ve bu oluşan değerlere göre seçim yaparlar. Yani seçimleri kendilerinin algılayıp anladığı ve benimsediği değerlere göre olur (Akın, 2017: 5).

Değerler, insanların, grupların, toplumların bir arada kalmasını ve kendilerini bir bütün olarak hissetmesini sağlar. Değerler olaylara anlam oluşturmamıza, olayları algılamamıza ve bunlara göre davranışlarımıza yön vermemize yardımcı olur. Değerler, toplumda bireylerin hak ve mutluluk gibi temel bütünlüğünü ve insanlığını sağlayan kuramlardan oluşur. İnsanların ve toplumun değer sahibi olması ve bunu davranışlarına yansıtması dünyanın daha sistematik, daha düzenli, daha güzel bir yer olmasına yardımcı olur. Temel etik değerler insanlara saygılı olmak, doğruluk, vefa, adalet, tutarlı olmak, insanlara çıkarsız davranışlar sergilemek, başkalarına yardımda bulunmak, insanları olduğu gibi kabul etmek, yükümlülüklerini yerine getirmek ve insanın etrafında olanları anlama ve analiz etmede kullandığı ölçütlerdir. Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edebilme kuvvetidir. Değer kavramının olmaması veya yerinde uygun bir şekilde kullanılmaması problemlerin ortaya çıkmasına neden olur (Taş, 2018: 628-629).

Kuçuradi'ye göre "belirli bir durumda istenenin – niyetin – belirlenmesi; kişinin o ilişkide koyduğu hedefte son bulan zincirleme bir oluşmanın ürünüdür. İstenenin şu veya bu olmasını sağlayan, gerçeklik koşullarıyla birlikte eylemde bulunan kişiden gelen belirleyicidir" (Kuçuradi, 2006a: 56). Buna göre Kuçuradi, istemeyi "anlamlar" belirleyecek olursa yapılan eylemin "değerli eylem" olacağını dile getirir. Çünkü "anlamlar", "insanın değerinin bilgisinde temelini bulur"; Kuçuradi'nin 'anlamlar'dan dile getirmek istediği, "insan hakları" denen haklar ve bunların korunmasını veya dile getirdikleri istemlerin belirleyici olmasını sağlayan "etik değerler"dir, yani, "insana değerini sağlayan bazı olanakların gerçekleşe bilirliğinin koşullarıdır" diye ifade eder (Köseoğlu, 2011: 64).

2.6. Etik Değerlendirme

Etik değerlendirme, olayların etik yönlerini oluşturan sorunları, nasıl ortadan kalkacağına yönelik bir şekilde ele alır, yaşanmış ya da yaşanabilecek etik sorunların nasıl, ne şekilde etik kurallar ile çözümlenebileceğini sorgular (Yıldırım ve Kadıoğlu, 2007: 80). Kuçuradi'ye göre "Doğru değerlendirmenin, değerlendiren açısından koşulları, çeşitli yalın ya da karmaşık yaşantı olanaklarını bilmesini, ana değer sorunlarıyla hesaplaşmış olmasını ve bu donanımla karşı karşıya olduğu eyleme bakmasını gerektirir." (Kuçuradi, 2006a: 22).

İnsanlar birbirleriyle olan ilişkilerinde eylemler yaparken yaptıkları eylem sırasında karşısındaki kişiyi yaptığı eyleme göre değerlendirir. Onu eylemleriyle ele alır, onlara anlam yükler ve o da o eylemlere uygun olarak karşı eylemde bulunur (Kuçuradi, 2006a: 86).

Değerlendirme çözümlemesi zor bir sorundur ve üç aşamadan meydana gelir. İlk aşama, değerlendirme yapan kişinin değerlendirdiği kişinin eylemini anlama ve algılamaya çalışmasıdır. Yani değerlendirilen kişinin bu eylemi hangi sebeple gerçekleştirdiği, eylemin arkasında yatan nedenlerin neler olduğu, bu eylemde bulunurken ki ruh hali, eylemde bulunurken ki hal ve tavırlarının bir bütünlük içinde ele alınmasıdır. Değerlendiren kişinin değerlendirilen kişiyi bütünlük içinde ele alması eylemi doğru bir şekilde değerlendirmesini sağlar bu da karşılıklı olarak daha iyi bir iletişim kurulmasını ve bunun sürekliliğini mümkün kılar. Saydığımız nedenler karşımızdaki kişiyi daha iyi tanıyıp anlamamıza ve eylemleri daha fazla öğrenmemize yardımcı olur. Bunların uygulanamaması durumunda ise karşılıklı olarak yanlış anlaşılmalar olabilir. Bu da ilişkiyi çıkmaz bir sokağa sürükleyebilir. Bunların olmadığı yerde ise üç ana hususta biri ortadan kalkar. Eylemin meydana geldiği koşullar içinde

hangi olanakları elde edebildiği, ne tür imkânlar sağladığı, nelere neden olabileceği ya da nelerden mahrum bırakabileceği, kısaca eylemi değerlendirirken yararlarının ve zararlarının görülebilmesi ikinci aşamadır. Bunlar eylemin değeri hakkında bilgilenmemizi ve onun değerini belirler. Üçüncü aşamada değer yapılan eylemin etik değerinin de hangi ölçüde olduğunun belirlenmesini sağlar. Bir eylemin iyi mi kötü mü olduğu veya değerli mi değersiz mi olduğu eylem ve insan arasındaki değerlerle ilgilidir. Yani eylem ve insan arasındaki değer fazla ise iyi; değilse kötü sonuçlar oluşabilir. Kısaca etik değerlendirme, yapılan eylemin insanın değeriyle olan ilgisinin ele alınmasıdır (Kuçuradi, 2006a: 16-17).

Yapılan eylemin insanda oluşturduğu duygular eylemin değerini arttırabildiği gibi azalmasına da sebep olabilir. Burada eylemin değeri artıp azalırken insanın değeri de böylelikle artıp azalmış olur. İnsanın değerinin artması onun daha vazgeçilmez olmasına azalması ise yok sayılmasına neden olabilir. Bu üç aşamanın düzgün bir şekilde oluşması için insanın değerler hakkında inceleme ve araştırma yapmış olması, emek ve çaba sarf etmesi gerekir. Bu şekilde doğru bir değerlendirme yapılmış olunur (Kuçuradi, 2006a: 17).

> Değere ve değerlere ilişkin (doğru) bilgiyle donanmış kişi, diğer koşullar yerine gelip karşısında bulunduğu kişinin eylemini anladığı anda. bu eylemin o durumdaki diğer eylem olanakları arasında insan için neyi ifade ettiğini -insanın değeriyle ve etik değerlerle ilgisini- de görür; bilgisel dile getirilişiyle de, değerini değerlendirir. (...) İnsanın değeri ve etik değerlerin bilgisiyle donanmış kişinin, eylem bakımından gerekli diğer bilgisel koşullar yerine geldiği zaman, diğer insanlardan farklı olarak bir eylemde gördüğü de budur (Kuçuradi, 2006a: 22-23).

2.7. Etik İkilem

Etik ikilem, en az iki değerin birbiriyle çatışması durumu olup bu değerlerden biri seçilirse diğeri yok sayılmış olacaktır. Etik ikilem, her an, her ortamda oluşabilir. Etik ikilemde karar verme aşamasında birçok etki ile karşılaşılır. Bu etkilere, hukuksal yaptırımlar, insanların neler düşüneceği, kültür, çevre, meslek, inanç, eğitim, kişisel özellikler gibi örnekler verilebilir. Kişi verilen örneklerin hepsinden etkilenebilir ama asıl mesele bunlardan etkilenmesi değil etkilenildiği halde ikilemde kalınan durumda doğru olanı seçebilmesidir. Sonuçta her iki değerde bizim için önemlidir ama etik ikilemde kalınan durum için en iyisi hangisi ise ona karar verilmelidir. Bazen bazı durumlarda ikilem sonuç bulmayabilir ya da daha çok işin içinden çıkılmaz bir hal alabilir. Bunun için de duygular karıştırılmadan etik bir çerçevede karar verilmelidir (Epöztürk, 2021: 41-42).

Etik ikilemde birbirleriyle uyuşmasa da iki tarafın da doğruları vardır. Birini doğru diye seçerken diğeri yanlış olmaz; ikisi de kendince doğrudur. Onun için bir kararsızlık boyutu olarak görülür. Önemli olan ise karar verirken yaşanılan olayda bu doğrulardan hangisinin en uygun olduğudur. Bunun içinde olayı tarafsız bir biçimde değerlendirip etik bir şekilde karar alınması gerekir (Daştan vd., 2015: 77).

2.8. Etik Karar

Etik karar insanın ahlaki değerleriyle çatışma yaşadığı iki veya daha fazla tercihten daha ahlaki olduğuna inandığını seçmesidir. Etiğe ters düşen, etik için doğru olmayan kararlar verilmesi ve uygulanmasına etik sapma denir (Daştan vd., 2015: 77).

Etik karar verme, araştırarak incelemeler yaparak yapılan eylemlerin artı ve eksilerini hesaplayarak sonucunda neler olabileceğini de düşünerek oluşan bir tercih aşamasıdır. Mantıksal bir yol almayı içeren etik karar verme, birbirine ters düşen kararlardan düzenli bir şekilde sınıflama yaparak, en küçük detaya kadar düşünerek ahlaki olarak uygun olanın seçilmesidir. Bu düzenli bir şekilde sınıflama yapmayı ve üzerinde düşünmeyi gerektiren karar verme aşaması başka karar verme sistemleriyle benzer gözüküyor olsa da daha çok emek sarf etmeyi, "hangisi doğru?" sorusunun üzerinde daha çok kafa yormayı içerir. Bu aşamalardan sonra ahlaki ve etik açıdan uygun olanı seçmek daha kolay olur (Akbaba ve Erenler, 2011: 449).

Etik karar vermede mantıklı, sistemli, tutarlı bir süreç oluşturmak haricinde önemli olan bir diğer unsur da bu süreçte çalışanlardır. Çalışanların nitelikleri karar verme aşamasında çok önemli bir yer tutar. Karar verecek olan kişinin eğitimi, çevresi, inancı, bireysel özellikleri, muhakeme gücü, psikolojik durumu ve algısı gibi şeyler karar verirken kişinin doğru veya yanlış bir karar almasını etkileyebilir. Algı burada önemli bir detaydır. İnsanın algısı ne kadar kuvvetli ise olayları kavraması ve anlamlandırması o kadar daha kolay olur. Karar almayı etkileyecek olan hususlarda kişinin daha rahat çözümleme yapmasını sağlar. Kişi, algılama gücünün kuvvetine göre aynı olaylarda faklı karar verebilir, çünkü algı her insanda farklılık gösterebilmektedir (Akbaba ve Erenler, 2011: 449).

İnsanın değerleri karar almada etkilidir. Kişi hangi değeri taşıyor ise ona göre yaşar bunun sonucunda da ona göre kararlar alır. Karar almanın doğru ve yanlış olması bu değerler üzerine kurulur. Karşı taraf için alınan karar yanlış olsa bile kişi kendi değerlerine göre karar alacaktır. Çünkü değerler küçük yaşlarda kişilere aktarılmaya başlanılır ve yaş ilerledikçe değer temelleri oluşmuş olur. Kişi değerlerini yaşamıyla, ilkeleriyle, kurallarıyla bir bütün haline getirir (Akbaba ve Erenler, 2011: 449).

2.9. Yedi Adımda Temel Etik Karar Alma Mekanizması

Kişi, etik karar alırken birçok durum, olay ve etki ile karşı karşıya kalabilir; bunların daha rahat aşılabilmesi için bir düzene ihtiyaç duyabilir; sistemli bir sıralama yapıldığında daha kolay bir aşamadan geçip daha doğru kararlar alabilir. Kişinin nelere dikkat etmesi gerektiğinin farkında olması ona büyük bir avantaj sağlayacaktır. Kısaca etik bir program oluşturmak etik karar vermede daha yararlı olacaktır.

Bu aşamada yedi temel adım oluşturarak daha düzgün ve daha mantıksal bir yol çizilmesi amaçlanmıştır (Forester ve Davis, 2016: 2).

Etik Sorunu Tanımlamak

Etik sorun ile karşılaşıldığında sorunun ve sorunda oluşan ikilemlerin neler olduğu ve neden oluştuğu sorularına yanıt vermek ilk yapılacak eylem olmalıdır. Bunların araştırılması, incelenmesi, detaylarına inilmesi daha doğru cevapların alınmasını sağlar. Bunları araştırırken tarafsız olmak ve her açıdan düşünmek temel kurallardandır. Araştırma sonucundan elde edilen veriler bize sorun hakkında bilgi verir ve sorunun ne olduğunun tanımlanmasını sağlar. Ne kadar çok bilgi elde edilirse o kadar tanımlamanın kapsamı genişletilebilir ve daha doğru bir yol izlenebilir (Forester ve Davis, 2016: 2-3).

Mevzuatı İncelemek

Tanımlama işlemini yaptıktan sonra ortaya çıkan sonuca göre mevzuata bakılır. Mevzuatta oluşan soruna uygun maddeler bulunursa bu maddeler uygulamaya konulur. Ama mevzuatta bununla ilgili bir şey yoksa veya detaylı bilgi içermiyorsa aşamaya kalınan yerden devam edilir (Forester ve Davis, 2016: 3).

Etik Sorunun Doğasını ve Tüm Boyutlarını Tespit Etmek

Etik sorunun doğasını ve tüm boyutlarını tespit etmek ve bunların neler olduğunu belirlemek için bazı ilkeler mevcuttur. Bu aşamada izlememiz gereken ilkeler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

a) Yaşanılan sorunda ahlak kurallarına göre davranıp karar alınması gerekir. Ahlak kuralları genelde aynı olsa da duruma ve soruna göre onlardan bazılarının öne çıkması doğaldır. Çünkü sorunlar ve ikilemler farklı farklıdır, hepsinde uygulanacak kurallar da farklıdır. Bazen sorunlar ve ikilemler benzer olsa bile kurallar aynı olmayabilir. Yaşanılan yer, kültür, kişinin bireysel özellikleri, nedenleri vb. değişkenler sonucunda olaylar benzer olsa da alınan kararlar farklı olabilir.

b) Her sorunun kendine has bir durumu ve bu sorun üzerinde çalışma şekli vardır. Olaylara farklı farklı yaklaşımlarda bulunmak gerekebilir. Sorunun çözülemediği veya ikilemde kalındığı durumlarda daha bilgili kişilere, meslek elemanlarına, daha üst

mercilere veya kurumlara danışılması gerekir. Böylelikle sorun hakkında daha çok bilgiye sahip olunur ve daha doğru kararlar verilir (Forester ve Davis, 2016: 3).

Etik Sorunun Çözümü için Muhtemel Yol Haritaları Oluşturmak

Kişinin elinden geldiğince farklı seçenekler oluşturması, daha geniş bir davranış ve düşünce sistemine sahip olması, tek bir kalıpta sınırlı kalmaması, sadece bir çerçeveden hayata ve olaylara bakmaması, bütünü ele alıp bunu harmanlayabilmesi gerekir. Hatta kişi bunları başkalarıyla birlikte de yapabilir. Başkalarıyla birlikte çalışmak hem daha fazla çözümün bulunmasına hem de çözüme daha kolay erişilmesini sağlayabilir. Bunların sonucunda birden daha fazla yol haritası oluşturulur ve çözüme ulaşmak için daha fazla seçenek elde edilir (Forester ve Davis, 2016: 4).

Alternatif Yol Haritalarını Değerlendirmek

Alternatif yol haritaları değerlendirilirken, bunların getiri ve götürülerinin iyi hesaplanması gerekir. Çözüme ulaşmak için tüm yol seçenekleri değerlendirilmelidir. Değerlendirilme yapılmazsa kötü sonuçlar doğurabilir. Bunun için üzerinde iyice düşünmek, yol haritalarını süzgeçten geçirmek gerekir. Yol haritası oluşturmak her zaman kolay değildir, birçok engelle karşılaşılabilir. Engellerin ortadan kaldırılması için sorunların tespit edilmesi ve çözümlenmesi gerekir. Ondan sonra yol haritalarını sistematik bir biçimde ele alıp, düzen sırası yaparak onları değerlendirmek gerekir (Forester ve Davis, 2016: 4).

Alternatif Çözümlerden Birini Seçmek ve Sonuçları Analiz Etmek

Değerlendirme bittikten sonra karar aşamasına geçilir. Alınan kararın doğru olup olmadığını tespit etmek için, uzman akademisyen **Holly A. Stadler**, karar verecek olan kişinin kendisine üç konu hakkında sorular sorması gerektiğini söyler.

Adalet: Daha önceden başınızdan geçen etik bir meseleyle ilgili aynı kararı alan başkaları olsaydı ne düşünürdünüz?

Kamuoyuna açıklık: Aldığınız karara benzer bir karar medya tarafından yayınlanırsa hisleriniz ne olur?

Evrensellik: Kendisine yardımcı olmanızı rica eden bir iş arkadaşınıza kendinizin düzenlediği eylem planını verir miydiniz?

Bu sorulara verilen cevaplarda tereddüt yaşanıyorsa veya cevaplar olumsuz ise karar verme adımlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Daha önce alınan kararlar ya yanlıştır ya da sorun yanlış anlaşılmıştır. Onun için her şeye yeniden başlanıp son adımda aynı soruların tekrardan sorulması gerekir. Eğer bu kez tüm cevaplara uygun bir şekilde karşılık verilmişse ve hiç bir tereddüt yaşanmıyorsa uygulama aşamasına geçme zamanı gelmiştir (Forester ve Davis, 2016: 4).

Çözümün Uygulanması

Çözümün sağlandığı kararların sistemli bir şekilde uygulanabilmesi için alınan kararlara sahip çıkılması gerekir. Zaten bu uygulamalar birçok zorluktan geçerek alınır. Bir de alınan kararda kararsızlığa düşüp, onu savunamamak hem zorluk derecesini arttırır hem de çözümün uygulamasını olanaksız hale getirir. Alınan kararlarda bir inançsızlık söz konusuysa ve bu kararsızlıktan vazgeçilemiyorsa kararlar tekrardan gözden geçirilip değerlendirilmeli hala kararsızlık varsa çözüm için başka kararlar üzerinde çalışılmaya başlanmalıdır. Savunması yapılamayacak ve tereddüt yaşanılan kararlardan olabildiğince kaçınılması gereklidir. Aksi halde çözüm yolunda birçok sorun oluşmasına ve yolun çıkmaz bir sokak haline gelmesine neden olunur (Forester ve Davis, 2016: 4).

İçinden çıkılmaz bir etik sorun ile karşılaşıldığında farklı seçenekler ortaya çıkacaktır. Çünkü insanların sahip oldukları farklı özellikler ve toplumsal nedenlerden dolayı insanların algıları, değerleri, tutumları değişiklik gösterir. Bazen kişi benzer sorunlarda bile farklı kararlar verebilir. Çünkü kararların oluştuğu ortam ve insanlar kişiye farklı bir bakış açısı sunar. Mesela, iki ayrı ama benzer vakada mağdurun birinin hiç tanımadığı yabancı biri olmasıyla, diğer vakadaki kişinin yakın arkadaşı olması işin gidişatını farklı bir boyuta taşıyabilir veya daha önce soğukkanlılıkla çözdüğü bir olayın benzeri hassas bir dönemine rast geldiğinde düşüncesi farklılaşabilir. Yapılması gereken tarafsız ve özverili bir şekilde incelemeler yapmak ve buna uygun olarak karar vermektir (Forester ve Davis, 2016: 4).

Uygulama aşamasından sonra alınan kararların oluşturduğu durumları gözlemleyip detaylı bir şekilde incelemek hem bilgi hazinesinin genişlemesini sağlar hem de edinilen bilgilerin başka sorunların çözümünde kullanılmasına yardımcı olur (Forester ve Davis, 2016: 4).

2.10. Sosyal Hizmet

Zaman geçtikçe değişime uğrayan problemlerin ve artan maddi ve manevi sorunların çözümünde farklı iş dallarının (sosyolog, savcılık, doktorluk vb.) ve sosyal yardım kurumlarının yetersiz kalması neticesinde bir meslek olarak sosyal hizmet gündeme gelmiştir. Tüm insanların, refahının daha iyiye ulaşması için sosyal hizmet, farklı bir görüş olarak gelişmeye başlamıştır (Aksakallı, 2018: 5).

Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu (IFSW) tanımına göre;

> Sosyal hizmet, uygulamaya dayalı bir meslek ve sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini destekleyen akademik bir

> disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, toplu sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal hizmetin merkezinde yer alır. Sosyal hizmet, sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi teorileri tarafından desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarını ele almak ve refahı artırmak için insanları ve yapıları bir araya getirir. Yukarıdaki tanım, ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde genişletilebilir (IFSW, 2014).

Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Birliği (NASW) tanımına göre; "Sosyal Hizmet, birey, grup ya da toplulukların sosyal işlevselliklerini arttırmak ya da korumak ve hedeflerine uygun toplumsal koşullar oluşturmak amacıyla yardım eden mesleki bir aktivitedir" (Selcik ve Güzel, 2016: 462).

Toplumsal farklılaşmayı ve gelişimi, toplumsal bütünleşmeyi, sosyal gelişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, insanların güçlenmesini ve bağımsızlığını sağlamaya çalışan, uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak görevlere ve farklılıklara saygı gösterme, hem kişisel hem de sosyal problemleri ele alma sosyal hizmet mesleğinin görevleri arasındadır (Topal ve Atay, 2015: 12-13).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 3. maddesinde sosyal hizmetlerin tanımı şöyledir:

> Sosyal hizmetler, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve gereksinimlerinin karşılanmasına, sosyal sorunların önlenmesine ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983: 5799).

Bireylerin ve toplumun işlev problemlerini çözmesinde yardımcı olmak, yaşamını sürdürmesini sağlayacak gerekli ihtiyaçları elde edebilmesi için kişileri güçlendirmek, kişilerin kendi kapasitelerini ve içinde bulundukları durumu fark etmesini sağlayarak kendi değerlendirmesini yapması için olanak oluşturmak sosyal hizmetin görevleri arasında yer alır. Krizlerle ve acil vakalarla ilgilendiği kadar, sosyal ve günlük kişisel problemlerle de alakadar olur (Akyüz, 2018: 7-8).

> Cılga (2004)'ya göre; Çoğulcu ve katılımcı toplum yapısı içinde; insan hak ve özgürlükleri ile sosyal, ekonomik ve siyasal haklardan insanların yararlanmalarını sağlayıcı, koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak sosyal hizmetin bilimsel ve mesleki özünü içerir. Toplumsal etkileşim dinamiği ve süreci içinde; insanın yaşam bilgisini, kültürünü, kişisel gücünü, yeteneklerini ve eylemlerini geliştirmek, sorumluluk sahibi, bilinçli, etkili ve örgütlü varlıklar olarak yaşam pratiğine katılımlarını sağlamak, gereksinimlerini karşılamayı bilen, sorunlarını çözen, üretken, özgür ve mutlu insanlar olarak yaşayabilmeleri için nesnel yaşam koşullarının gelişmesine yardımcı olmak sosyal hizmet eyleminin bilimsel ve mesleki karakterini oluşturur (Koç, 2015: 4-5).

Sosyal sorunların tespitinin ve sorunların temel gereksinimlerinin çözümlenmesi için politikaların oluşturulmasında sosyal hizmet büyük rol oynar. Sosyal hizmet toplumda oluşan ayrımcılıklarla, engellerle ve adaletsizliklerle mücadele eder. Bir disiplin olarak sosyal hizmet, insanlar ve çevreleri arasındaki karmaşık hareketliliği araştırır. Yaptığı hizmetlerde dezavantajlı kişi ve gruplara yönelik çalışıp onların daha iyi yaşam standartlarına ulaşması için uğraşır (Akyüz, 2018: 8).

Sosyal hizmet kavramı ülkeden ülkeye değişik ifadelerle değerlendirilir. Çünkü her milletin kültürü, maddi ve sosyal özellikleri ile gelişmişlik düzeyleri farklıdır. Bu standartlar içinde sosyal hizmet kendine uygun bir kavram çerçevesinde yer bulur. Gelişmiş bir ülkenin sosyal hizmeti ile gelişmemiş bir ülkenin sosyal hizmeti ne yazık ki olanak ve kapasite yönünden aynı değildir. Bunun haricinde kişilerin başka insanların etkisi olmadan işlev görmesini geliştirmek de sosyal hizmet olarak tanımlanır (Berkün, 2010: 100).

Sosyal hizmet mesleği öteki iş dallarından, sunduğu hizmet biçimlerinden dolayı farklılık gösterir. Geneli ele alan sosyal hizmet sorunları tüm açılarıyla birlikte inceler. Diğer meslekler gibi sadece bir kişiye odaklanıp sadece tek problemin üzerinde durmaz; kişiyi çevresi içinde ele alıp soruna neden olabilecek tüm detayları (maddi-manevi) araştırır. Mesela psikoloji kişinin sorunu üzerine odaklanır ve sadece o sorun üzerindeki çözüm yollarıyla ilgilenir. Fakat sosyal hizmet kişinin sorununu ele alırken kişiyi tüm çevresi, ailesi, arkadaşları, okulu, iş yeri gibi birçok unsurla ele alıp kişiyi sadece birey bazında değil gerekirse toplum bazında inceleyip sorunu ona göre değerlendirir ve yaklaşımlarını ona göre uygular. Çözümleri de bu odaklar doğrultusunda bulmaya çalışır (Özdemir, 2000: 101-102).

Bu açıklamalara göre denilebilir ki, geniş bir kitleyi ve onu etkileyen tüm unsurları birlikte ele aldığı için sosyal hizmetin tanımının farklı unsurlar içermesi mesleğin doğasından kaynaklanır. Sosyal hizmet dünya çapında değişim ve gelişimden etkilenmektedir ve bu değişim ve gelişmeler sosyal hizmet kavramının genişlemesinde büyük bir rol oynar (Akyüz, 2018: 8).

2.11. Sosyal Hizmetin Amacı

NAWS amaçları aşağıdaki maddelerle açıklamıştır.

- Kişilerin yararına olacak şekilde düzenekleri bütünleştirmek.
- Yarar sağlayan düzeneklerin başka kişilerce de yapılmasına emek sarf etmek.
- İncelemeler ve araştırmalar yaparak sosyal politikaların daha insancıl bir şekilde ilerlemesini sağlamak.

- Kişilerin ve toplumun sorunlarını iyileştirmek, gelişime yönelik ilerlemeler kat etmek ve sorunlarla mücadele etmek.

Zastrow yukarıdakilere aşağıdaki maddeleri eklemiştir.

- Yapılan uygulamaların temelinin güçlü olması için, malumatların, kapasitelerin, incelemelerin davranışa uyarlanması ve ilerletilmesi.
- Uygulamaları her kültüre göre düzenlemek ve hayata geçirmek.
- Sosyal refahı arttırmak ve refahın azalmasına neden olacak etkenleri ortadan kaldırmaya çalışmak.
- Maddi ve toplumsal düzeni sağlayan memba, politika ve görevlerin savunuculuk ve sosyal politika ile devamlılığını sürdürmek.

Yukarıdaki maddeler ışığında sosyal hizmetin amacı, kişilere hizmetlere ulaşması için yol göstermek, refahın artması için uğraşmak, kişilere ve topluma faydalı olabilmek için çalışmak, kişilerin kapasitelerini geliştirmek, iyileştirici ve destekleyici faaliyetler göstermek, tüm insanlara elinden geldiği kadar eşitlikçi davranmak ve bu eşitlik doğrultusunda elindeki kaynakları gerekli yerlere adilane bir şekilde paylaştırmaktır (Aksakallı, 2018: 9).

AASW'ye göre sosyal hizmetin amaçları şunlardır (AASW 2010):

- Kaynaklara erişilmesine destek sağlamak.
- İnsanları koruyacak ve insanlar için yararlı olacak hususlarda dayanak olmak.
- Ayrımcılık konusunda çalışmalar yapıp insanları bu konuda bilinçlendirmek.
- Toplumsal gelişimi olumsuz yönde etkileyecek hususların oluşmasını önlemek.
- Verilecek hizmetin adil bir şekilde paylaşılmasını sağlayacak sistemler kurup bunların işleyişini sağlamak.
- Sosyal hizmete başvuran kişilerin daha iyi yaşam koşullarına ulaşmasına yardımcı olmak (Altındağ, 2011: 9).

Sosyal politika hazırlamak, tıbbi ve maddi destek ile sosyal yardım sağlamak, kişi ve toplum arasındaki kalkınmanın düzenini oluşturmak ve refahın artması yönünde gelişim sağlamak için tasarı ve hedefler düzeneği hazırlamak da sosyal hizmetin amaçları arasında yer almaktadır (Altındağ, 2011: 10). Problem çözme, toplumdaki faaliyetleri geliştirme, insanların güçlü yanlarını ortaya çıkarma, yapılan uygulamaları kurallara uyarak ve sistemli bir biçimde düzenlemek de sosyal hizmetin amacıdır (Aksakallı, 2018: 8). Sosyal hizmetin en üst düzeydeki amacı ise, kişilerin ve toplumun yaşam kalitesini iyileştirmek, hayati ihtiyaçlarını gidermek ve maddi ve manevi yönden destek sağlayıp güçlendirmektir (Akyüz, 2018: 10).

Bu tanımlar ve açıklamalardan hareketle sosyal hizmet, toplumsal fonksiyonları sağlamak, sosyal yardım vermek, etrafındaki şartları iyileştirmek, eşitlik ve adalet çerçevesinde değerlendirme yapmak, kısaca insanca bir hayat yaşamak ve bunun sürekliliğinin sağlanmak için gerekli tüm çalışmaları yapmayı amaçlar (Koç, 2015: 12).

2.12. Modern Sosyal Hizmet Disiplini ve Mesleği

Gelişen ve modernleşen dünyanın problemlerinin artması ve problemlere tam olarak çare bulunamaması nedeniyle sosyal hizmet özel bir yere sahiptir. Bu problemlerin sayısı hiç azımsanmayacak kadar çoktur. Sosyal refah seviyesinin düşük olmasından, kaynak azlığına, afet sonrası yaşanan travmalardan, yaşlılık döneminde yaşanan sıkıntılara kadar çok çeşitli sorunları ve çok farklı müracaatçı profilini içine alan sosyal hizmet, toplumsal problemlerden birey odaklı çalışmalara kadar uzanan geniş bir yapıya sahiptir. Sosyal hizmetin çok yönlü çalışıyor olması diğer meslek dallarıyla karşılıklı olarak birbirlerinden yararlanmalarını sağlamış ve böylelikle sosyal hizmet daha çok kaynak sahibi olup daha geniş bir uygulama alanı elde etmiştir (Bingöl, 2015: 74).

Nüfus artışı, teknolojinin ilerlemesi, değerlerin değişmesi, hastalıkların çeşitlenmesi gibi birçok nedenden dolayı gereksinimler değişmiş ve fazlalaşmıştır. Her ülke her toplum bu değişimlere aynı derecede cevap verememiştir. Toplumsal tabakalaşmadaki gelir adaletsizlikleri ve açgözlülük zengini daha zengin yaparken fakir olanı da daha fakir hale getirmiştir. Bunun haricinde bağımlı bireylerin sayısının artması, krizler, afetler, toplumların değişmeye açık olmayan yapıları, eğitim eksikliği gibi birçok etken de maddi ve manevi yönden toplumu ve insanları zor durumda bırakmaktadır. Bunlar modern dünyada ülkelerin, toplumların ve insanların geride kalmasının nedenleri arasındadır. Bu tür olaylara kendimizin değil, mağdur grupların gözünden bakma eğilimimizden dolayı yardım etmek doğamızda vardır (Eren, 2015). Kişileri güçlendirerek, kişilerin kendi ayakları üstünde durmalarını ve bağımsız olmalarını sağlamak, kişilerin refah düzeyini arttırmak, kişileri topluma faydalı hale getirmek, manevi yönden destek sosyal hizmetin çalışmaları arasındadır (Bingöl, 2015: 75).

İlk insan topluluklarından modern topluma kadar ilerlememize neden olan etken, insanların tek başına yaptıkları işler haricinde topluluk halinde gösterdikleri iş birliğidir. Bu sadece insanlar değil diğer canlı türleri için de aynıdır. Birlik olarak hareket etmek daha sağlam temelleri oluşturur. Modern bir dünyadayız diye bu birlik ve dayanışma duygusundan uzaklaşılmamalıdır. Modern dünyada kendine yer bulamayanlara hizmet

sunmak için sosyal hizmet uzmanlığı oluşturulmuştur. Türkiye'de sosyal hizmet birçok ülkeye nazaran daha yeni bir meslek olsa da her geçen gün hızla gelişmektedir. "Hippi mesleği" veya "yardımcı meslek" şeklinde anılıp bazı kesimler tarafından dışlansa da, sosyal hizmet modern zamanın vazgeçilmez bir hizmet türüdür ve zaman ilerledikçe de insanlığın ihtiyaç duyduğu en önemli mesleklerde biri olmaya adaydır (Eren, 2015).

Sosyal hizmet çağa ayak uyduran, yeni eylem ve durumlarla gelişen, küreselleşen dünyada yer edinip evrensel olaylarda bile profesyonelliğini gösterip duruma hakim olmaya çalışan bir meslektir. Dünyayı kasıp kavuran 31 Aralık 2019 tarihinde Çin' in Wuhan şehrinde kendini gösteren Corono Virüsü (COVID-19) bir pandemi haline gelerek tüm insanlığı etkilemiş ve ülkelerin ve devletlerin hem ekonomik hem de ruhsal yönden sarsılmasına neden olmuştur. Pandemi döneminde sosyal hizmet müracaatçılara ulaşmak ve pandemi durumuyla baş etmek için yeni önlemler almış ve yeni etik ilkeler oluşturup işleme koymuştur (NASW, 2020).

Coronavirus (COVID-19): Sosyal hizmet uzmanlarına yönelik sekiz etik husus başlığı altında ele alınmıştır.

- Kişisel Bakım Uygulaması

Sosyal hizmet uzmanları hem kendileri ve çevresi hem de hizmet verecekleri insanlar için kişisel bakıma çok dikkat etmelidir. Sosyal hizmet uzmanı mücadeleci ruhunu korumak ve mücadeleci ruhunu faydalı hale getirip hizmet sağlamak için sağlığına dikkat etmeli ve bunu gündelik hayatında pratiğe dönüştürüp daimilik sağlamalıdır (NASW, 2020).

- Plan Yapılması

Kaynakların kesilmesi durumunda meslek elemanları acil bir plan oluşturup ihtiyaç durumunda bu planı işleme koymalıdır. Meslek elemanları pandemi durumunda neler yapılabileceğini gözden geçirip araştırmalar yaparak duruma hakim olmalı ve program hazırlamalı, hatta pandemi sonrası da dahil olmak üzere durumu bütüncül ele alıp hazırlıklarını ona göre yapmalıdır. Her durumda güncel kalmalı ve kaynakları sürekli kontrol etmelidir. Gerekirse müracaatçılarının yararına olabilecek yönetmelik ve politika üretmeli ve savunmalıdır. Bu çerçeve doğrultusunda meslek elemanının kendisine sorması gereken bazı sorular şunlar olabilir (NASW, 2020);

"Müşterileri göremiyorsanız veya size ulaşamıyorlarsa, hizmetlerin yokluğunda onlara destek olmaları için hangi destek ve / veya kaynakları sunabilirsiniz?"

"Uzak hizmetler sağlamak için donanımlı mısınız?"

"Müşterilerin kayıtlarına erişme ve müsait olmamanız durumunda yardımcı olma yetkisine sahip bir acil durum yedek kişisi veya sistemi belirlediniz mi?"

“Bir acil durum planı veya politikası bildirip yürütmek için gerekli olan uygun onayı aldınız mı?”

- İletişim Kurma ve Eğitim

Sosyal hizmet uzmanları insanları ivedi bir durumla karşılaşınca nasıl davranmaları gerektiği hakkında bilgilendirmeli, neler yapması gerektiklerini onlara anlatmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları kaygıyı yönetmeli ve kişileri pandemi durumunda motive ederek sakin kalmalarını sağlamalıdır. İvedi durumlar için en önemli unsur iletişimdir. Hizmet kalitesinin en iyi şekilde verilebilmesi için yardıma ihtiyacı olan kişilerle elinden gelindiği kadar iletişim kurulmalı ve çalışmalar yapılmalıdır (NASW, 2020).

“Proaktif” olun:

Yararlanılabilecek tüm kaynaklarla işbirliği içinde olunmalı ve eşgüdüm içinde onlarla çalışılmalıdır. Bu ivedi durumlar da sosyal hizmet uzmanlarına erken müdahale için avantaj sağlayacaktır. Mahremiyet ön plana alınmalı ve sorun yaşamamak için gerekli önlemler alınmalıdır (NASW, 2020).

- Teknoloji Kullanımında Yetkinlik

“Telehealth” (telesağlık) hizmeti gerekli durumlar için profesyonel bir şekilde kullanılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı hizmette teknolojinin hakim olduğu alanları öğrenip, eğitimini almalıdır. Gerekli tüm bilgileri alıp onaylattıktan sonra hizmete geçmelidir (NASW, 2020).

- Tüm Elektronik İletişim ve Kayıtlar İçin Gizlilik

NASW Etik Kuralları ,“sosyal hizmet uzmanlarının, müşterilere veya üçüncü taraflara sağlanan bilgiler de dâhil olmak üzere elektronik iletişimin gizliliğini korumak için makul adımlar atmaları gerektiğini” belirtmektedir.

“Sosyal hizmet uzmanları e-posta, çevrimiçi posta, çevrimiçi sohbet oturumları, mobil iletişim ve metin mesajları gibi elektronik iletişimleri kullanırken geçerli güvenlik önlemlerini (şifreleme, güvenlik duvarları ve şifreler gibi) kullanmalıdır.” Acil bir durum yaşanıyor olsa bile gizlilik ve mahremiyete her şekilde önem verilmeli ve bu önem doğrultusunda hareket edilmelidir (NASW, 2020).

- Hizmet Sunumunda Teknoloji Kullanımı İçin İzin Düzenleme

Müracaatçılarla teknolojik cihazlarla yapılacak hizmet hakkında hem hizmet alan kişiyi bilgilendirilmeli hem de gerekli yerlerden hizmet için onay alınmalıdır (NASW, 2020).

- Mahremiyetin Desteklenmesi

COVID-19 ve farklı ivedi vakalarda mahremiyet korunmalı ve bu gibi durumlarda mahremiyetle ilgili tıbbi ve yasal prosedürler incelemeli ve gerekirse sosyal hizmet uzmanı konsültasyona başvurmalıdır (NASW, 2020).

- Kamu Acil Durumları

COVID-19 ve diğer ivedi durumlarda "Sosyal hizmet uzmanları, kamu acil durumlarında mümkün olan en üst düzeyde uygun profesyonel hizmetler sağlama" sorumluluğunun farkında olup duruma uygun çalışmalar yürütmelidir (NASW, 2020).

> NASW, COVID-19'un yayılmasını önlemek ve tele terapi gibi hizmetlere erişimi sağlamak için birçok cephede çalışmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, hastalık önleme çabalarını (güvenilir kaynaklardan doğru bilgilerin yayılması dahil) teşvik etmek ve bu halk sağlığı krizinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kaygı ve diğer endişeleri gidermeye yardımcı olmak için benzersiz bir konumdadır (NASW, 2020).

Burada yazılanlar haricinde gelişmelere ve oluşturulan yeni kaynaklara göre farklı hizmetler de verilmeye başlanmıştır. Sosyal hizmet gündemi takip eden modern bir meslek olup pandemi gibi olağanüstü durumlarda bile çalışmalarına ve araştırmalarına devam eden bir yapıdır.

2.13. Sosyal Hizmet Uzmanı, Rolleri ve Görevleri

Sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcısı olan sosyal hizmet uzmanı değer, bilgi ve beceri kabiliyetlerini barındıran, mağdur ve ihtiyaç sahibi kesimlerle mikro düzeyde bireylerle, mezzo düzeyde gruplarla ve makro düzeyde toplumla çalışma yapan, kaynak yönetici, eğitimci ve danışmanlık işlevi olan birçok kaynaktan yararlanan, araştırmacı, koruyucu kimliği olan, geliştirici ve güçlendirici çalışmalar yapan, müracaatçılara en iyi hizmeti vermeyi planlayan meslek elemanıdır. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçılarıyla ilişkilerinde eşitlikçi davranır ve onları insan oldukları için kıymetli görür, ilişkilerini güven üstüne kurar ve onların yüksek yararı doğrultusunda müdahalelerini gerçekleştirir. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanı, insan haklarından uygun bir şekilde yararlanmalarına ve insan haklarının getirdiği haklara sahip olmaları için müracaatçılara destek olur. İnsanları çevresiyle bütüncül olarak ele alır ve sorunu ve çözümü bu çerçevede değerlendirir (Duyan, 2014: 21-24).

Sosyal hizmet uzmanları, samimi, hayatı ve kendini seven, eşitlikçi davranan, yaşama hakkını savunan, herkesin adilane ve refah içinde yaşamasını isteyen, kolay kolay pes etmeyen mücadele sergileyen, yargılayıcı olmayan, toplumun ve insanların sesine kulak veren, empati kurabilen, iletişimi kuvvetli, dünyaya genel anlamda pozitif bakan, hassas müracaatçı kesimine ılımlı ve nazik bir yaklaşım sunan, duygusal olan

ama bunun sınırını bilen, aktif ve çözüm odaklı kişilerdir. Bunun aksine davranışlar sergileyip ruh hali bunların tam tersi olan insanlar için sosyal hizmet mesleğini seçmek kesinlikle yanlış bir karar olur. Bu tür kişiliğe sahip olan insanların kendilerine yardımcı olamadıkları gibi müracaatçılara da hiçbir faydası dokunmaz (Koç, 2015: 15-16).

Bir insan, her hangi bir problemi olmadan da kapasitesini geliştirmek ve daha işlevsel bir hale gelebilmek için sosyal hizmet kaynaklarından yararlanabilir. Mesela, müracaatçı biraz asosyal bir karaktere sahip olabilir. Bu insanın hayatını zorlaştıracak şekilde bir asosyallik değildir ama müracaatçı biraz daha işlevsel olmak isteyebilir. Bu kişi sosyal hizmet uzmanlarının sunduğu grup terapilerine katılabilir. Müracaatçıya işlevsellik kazandırmak sosyal hizmet uzmanlarının sunduğu önemli hizmetlerden biridir (Berkün, 2010: 102).

Etkinlikler, projeler, sempozyumlar sosyal hizmet uzmanının kendisini ve mesleğini ilerletmesine, daha geniş kitlelere ulaşmasına ve kurumsallaşmasına katkıda bulunur (Berkün, 2010: 102). Seminer, konferans, eğitim gibi her türlü kurumsal organizasyona katılarak kabiliyetini ve uzmanlığını geliştirmek ve bunları mesleki alanda profesyonel olarak kullanmak sosyal hizmet uzmanının görevleri arasındadır. Bu kişiler sosyal hizmet uzmanlığını daha ileri boyutlara taşımak ve temellerini sağlamlaştırmak için çaba sarf ederler. Müracaatçı ile sosyal hizmet uzmanı arasında sorunları çözmeye yönelik bir ilişki vardır. Bu ilişki sırasında sorunlar birlikte karşılıklı olarak değerlendirilir. Sosyal hizmet uzmanları yaptıkları sistemli plan düzeneğinde birlikte çalışıp birlikte karar verirler. Sorun çözülüp hedefe ulaştıklarında ilişkileri de sona erer (Duyan, 2014: 26).

Birçok sorun türü ve farklı farklı müracaatçıyla çalışmaktadır sosyal hizmet uzmanları. Mağdur insanlarla ve toplumsal sorunlarla yakından ilgilenirler. Bireyler hayatın olumsuz yönleriyle karşılaşıp bunlarla baş edemediği için hizmet almak isterler. Bu durum sosyal hizmet uzmanı için de stresli bir süreç olabilir. Çeşitli sorun ve problemle karşı karşıya kalan meslek elemanı bu stresli süreci profesyonel olarak ele alıp mücadeleci ruhuyla onun üstesinden gelir (Işıkhan, 2018: 12-14).

Sosyal hizmet uzmanı, haklar perspektifi doğrultusunda yaşam kalitesinin yükseltilmesine, yine bu haklar doğrultusunda insanların kendi hayatı ve kaynaklarında denetim sahibi olmasına ve bunlar hakkında karar vermesine yardımcı olur. Sosyal hizmet uzmanı, araştırmacı özelliği ön plana çıkan, toplumun üretkenliğini ve yeteneklerini geliştirecek imkânları sağlayan, kaynak ile müracaatçı arasında bağlantı kuran, mesleğini etik kurallar çerçevesinde yerine getiren ve sistemlerin düzenli bir

şekilde çalışmasını sağlayan meslek elemanıdır. Dünya gelişip değiştikçe sosyal hizmet uzmanlarının rol ve işlevleri farklılaşabilir (Keskin, 2019: 7-8).

Sosyal hizmet uzmanlarının başlıca rolleri ve işlevleri:

- Savunucu: Meslek elemanının mücadeleci yönünü tanımlar ve birey ya da toplumu olumsuz yönde etkileyen politika ve programların düzeltilmesi için çalışır. Eşitlikçi adaleti savunur ve müracaatçılarını destekleyerek bağımsız olma hallerini kuvvetlendirir.
- Değişim ajanı: Kaynakların geliştirilmesi için çalışmalar yapılması, sosyal sorunlar ve politikalar hakkında araştırma yapılması, toplumun ve insanların yeniliklere alışabilmesi ve bu konular hakkında bilgilendirilip, kapasitelerinin artırılmasını sağlamak.
- İş yükü yöneticisi: Kıt kaynakların olduğu yerler de dahil olmak üzere verilen hizmeti en iyi şekilde sağlamak, veri yönetimi yapabilmek, işleyişin seri ve sorunsuz bir şekilde olabilmesi için çalışma planı hazırlamak.
- Öğretici: Müracaatçıların değişmesi hedeflenen davranışlarının üzerinde çalışırken bunun kolaylaştırılmasını, sorun çözme tekniklerinin öğretilmesini, gerekli tüm konular hakkında bilgi verilmesini, günlük aktivitelerin geliştirilmesini, toplumsal işlevsellik kazandırılmasını ve sosyal politikalardan yararlanılmasını sağlamak.
- Bağlantı kurucu: Müracaatçı ile kaynak arasındaki ilişkiyi ifade eder ve bu ilişkideki kilit noktayı oluşturur. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının ihtiyaçlarını belirler, değerlendirme yapar, ona en uygun kaynaklara erişmesini, bunlardan yarar sağlamasını, bunların sosyal hizmet sistemi içinde yürütülmesini temin eder.
- Danışman/Klinisyen: Müracaatçıların duygularını ifade etmelerini ve bunları anlamlandırmalarını sağlayarak olumlu yönde davranışlarını değiştirmeye çalışmak ve psiko-sosyal değerlendirme yapıp, teşhis koyarak müracaatçıya tedavi için seçenekler sunmak.
- Vaka yöneticisi: Sunulacak hizmetin belirlenmesi, müracaatçıyı yönlendirme, kaynaklara ulaştırma, plan program yaparak bunların işleyişini sağlamak.
- Yönetici: Program ve politika geliştirmek, kurum içi ve kurum dışı koordinasyonu en iyi şekilde sağlamak, hedefleri belirlemek, gerektiğinde mali işlerle de ilgilenmek, tüm işleyiş hakkında bilgi sahibi olmak ve bunları değerlendirmek.
- Araştırmacı: Gelişen, modernleşen ve teknolojinin ilerlediği zamanda her şey farklılaşırken sosyal hizmet uzmanı da bunlara ayak uydurmak zorundadır. Bunun için araştırmalar yapıp bilgi sahibi olmalı ve kendini sürekli olarak geliştirmelidir, eğitimler almalı, konferanslara ve sempozyumlara katılmalıdır.

- Profesyonellik: Profesyonel rolü diğer rollerden farklı olarak sosyal hizmet uzmanının mesleki hayatının her anında uygulanması gerekli önemli bir roldür. Kişisel ve mesleki gelişim, kendini sürekli yenilemek, kişisel olarak kendisine eleştiri yapabilmek, mesleğini geliştirip daha ilerilere götürmek ve etik kurallara uyarak mesleğini icra etmek profesyonel rolünün vazgeçilmezleridir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 77-87).

3. SOSYAL HİZMET VE ETİK İLİŞKİSİ

3.1. Sosyal Hizmet ve Etiğe Giriş

Sosyal hizmetin bir meslek dalı olması ve sosyal hizmette etik ilkelerin meydana geliş süreci birbiri ile paraleldir. Mary Richmond 1920'de ilk profesyonel etik ilkelere öncülük etmiş ve etik ile ilgili ilk ifade 1922 tarihli 'Amerikan Siyasal ve Sosyal Bilimler Akademisi'nin Kayıtları' adındaki kitapta anılmıştır. Etik diğer mesleklerde olduğu gibi sosyal hizmet için de değerli bir kavramdır. Özellikle insan ve toplumla ilgilenen bir meslek olarak sosyal hizmet etiksiz düşünülemez. Uygulanan hizmetler, sergilenen tavır ve davranışlar, karşı tarafa olan sorumluluklar, yapılan çalışmalar ve alınan kararlar etik ilkeler çerçevesinde olmalıdır (Purutçuoğlu, 2018: 5865).

Geçmişten günümüze etik kavramı canlılığını yitirmemiştir. Her zaman her dönemde gündemde olmayı başarmıştır. Antikçağdan (Socrates, Aristoteles vb.) şimdinin akademisyenlerine kadar etiğin tartışma konusu genişlemiş ve zaman içinde üzerinde daha çok durulan bir kavram olmuştur. İnsanın ve toplumun olduğu yerde etik ilke ve kurallar olmadan bir düzenin sağlanması zorlaşır. Özellikle demografik olarak çoğalan ve teknolojik olarak gelişen dünyada etiksiz işleyişin olması mümkün değildir. Bu etkenlerden dolayı etik sosyal hizmetin bir parçası olarak görülür ve etik çerçevede uygulamalar yapılır. Etik kelimesi birçok anlamda kullanılabilmektedir. En sade olarak "davranış bilimi" şeklinde ifade edilir. İlk anılan ifadesi ise Aristo'nun "iyi ve mutlu yaşama sanatı" kavramıdır. Etik, geçmişten günümüze farklı şekillerde dile getirilmiş, anlamlandırılmış ve bu alan üzerine yazılar yazılmıştır. Etik, insan ve toplum olarak eylem ve hareketlerin doğru olması veya olmaması, yapılan davranışların iyi ya da kötü olarak görülmesi konularını ele alırken toplumun, kurumların ve kişilerin birbirleri ile olan ilişkilerini de bir düzene koyar. Sosyal hizmet ve etik, "Sosyal hizmet bu doğrultuda ne şekilde olmalı?" sorusu ile yan yana gelerek sosyal hizmet etiği kavramının oluşmasına zemin hazırlamış olur (Yılmaz, 2015: 125-126).

Geçmişten günümüze sosyal hizmet etiği dört temel süreçten geçerek son halini almıştır. Bunlar sırayla;

1) Müracaatçının ahlaklı olup olmaması veya ne denli ahlaklı olduğuyla ilgilenmiştir.

2) Daha sonradan bu konu müracaatçılardan meslek elemanlarına doğru yönelmiş, bunun yanında taşıdıkları değerler de aşamaya dahil olmuştur.

3) Sosyal hizmet elemanlarının etik konuda yaşadıkları pratik ve acil sorunlar ele alınmış ve incelenmiştir.

4) Bir meslek etiği yönünde sosyal hizmet etiği ele alınmış ve onun gelişmesi de bu çerçeve içinde olmuştur. Bu sayede bugünkü sosyal hizmetin temelleri oluşmaya başlamıştır. Sosyal hizmet etiği bu temeller üzerinde inşa edilirken değişen dünya ile birlikte zaman içinde kendine yeni bir şeyler katmaya devam etmiştir (Yılmaz, 2015: 126).

Uygulamalarda en çok karşılaşılan etik hususlar genel olarak şunlardır;

1) Sınırlar, Mesleki Görev ve İlişkilerle İlgili Noktalar: Müracaatçının başvurmasıyla birlikte sosyal hizmet uzmanı kendisi, müracaatçısı, çevresi ve kaynaklarla ilgili rolleri belirlemeli, bunlarla ilgili sınırları çizmeli ve bunların birbirleriyle ilişkilerini bir sistem dahilinde değerlendirebilmelidir.

2) Farklılık, Baskı ve Eşitlikle İlgili Noktalar: İnsanların hayatlarını kolaylaştırabilmek ve toplumun ve politikaların daha iyi bir hale gelebilmesi için mücadele etmek, eşitlikçi davranıp başkalarının da öyle davranmasını amaçlayarak ayrımcılığı ortadan kaldırmaya çalışmak sosyal hizmet uzmanlarının görevleri arasındadır. Onların engelli bireyler için yaptığı tanıtıcı aktiviteler, toplumu bu konuda bilinçlendirme adına düzenlediği etkinlikler onların diğer insanlardan ayrı görülmesini ortadan kaldırıcı çalışmalardır. Bu çalışmalar sonucunda bu bireylerin gördükleri toplumsal baskı azalır ve sosyal hizmetin katkısıyla düzenlenen yasal prosedürler yaşamlarının daha eşitlikçi bir hal almasına yardımcı olur.

3) Kişilerin Refahı ve Hakları ile İlgili Noktalar: Sosyal hizmet uzmanları kişilerin refahını daha iyi bir hale getirme yükümlülüğüne sahipken, müracaatçılar da hayatları hakkında bağımsız bir şekilde karar verme hakkına sahiptir. Evsiz ve hasta bir bireyin yatacak yer gereksinimi karşılanmalı ve tedavisi için yatış işlemleri de dahil olmak üzere gerekli tüm hizmetler verilmelidir. Fakat kişi iyileşmek için hastaneye yatmayı kabul edip iyileştikten sonra sokakta yaşamayı tercih ettiğini söylüyorsa iyiliği için gerekli tüm bilgilendirmeler detaylı bir şekilde yapılmalı, yapılan açıklamalara rağmen ısrarına devam ediyorsa kişinin kararına saygı duyulmalıdır.

4) Kamu Refahıyla İlgili Noktalar: Sosyal hizmet uzmanlarının bireylere ve gruplara karşı yerine getirmesi gereken görevleri haricinde, iş edindirme kurumlarına ve topluma karşı da yerine getirmesi gereken görevleri bulunmaktadır (Çifçi ve Gönen, 2011: 151).

Duyguyu temel alan ve akla dayanan olmak üzere sosyal hizmet etiğinde iki yaklaşımdan söz edilebilir. Birinci yaklaşımda duygular ele alınır ve sosyal hizmet

uzmanlarının aralarındaki iletişim, karakterleri, davranışları, bulundukları eylemler gibi birçok şey duygularla ilişkilendirilir. Duygusal yaklaşım, mesleki sorumluluklarını yerine getirmesi, mücadeleci ruhunun canlı kalması, eşitlikçi bir tavır sergilemesinin sosyal hizmetin insancıl değerleriyle alakalı olduğunu var sayar. İkinci yaklaşımda etik ilkeler bilimsel bilgi çerçevesinde değerlendirilip bu şekilde uygulamaya koyulduğundan, bir müddet sonra meslek elemanları işlerine duygularını karıştırmadan sadece akıllarını kullanabilecek şekilde çalışmaya başlayabilirler. Bu da diğer meslek elemanlarından, yakın ve uzak çevrelerindeki insanlardan uzaklaşmalarına neden olabilir.

Sosyal hizmet etiğini sadece bu iki yaklaşımla değerlendirmek doğru değildir. Dünya ne kadar değişime ve gelişime açıksa sosyal hizmet etiği de değişen ve gelişen dünyayla birlikte hareket etmek zorundadır. Kısaca o da değişir ve gelişir. Yaklaşımlar da bu süreçten etkilenerek çoğalıp farklılaşabilir. Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz bu iki yaklaşımın ayrı ayrı değerlendirilip uygulanmasındansa birleştirilerek kullanıma sunulması daha etkin ve yararlı olmasını sağlayabilir (Öztürk, 2009: 114-115).

"Sosyal hizmet felsefesi", eylemlerin, uygulamaların, değerlerin nasıl olması gerektiği hakkında bilgi verir ve bunları kurallara dönüştürerek neyin, nasıl, hangi şekilde olması gerektiği üzerine vurgu yapar. Böylece bir bütünlük oluşturarak bunu sosyal hizmet çalışmalarına yansıtır. Meslek etiği, felsefi temellerinden ayrılmadan toplumsal ve bireysel değerlerle bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. Öznesi insan olan sosyal hizmet mesleğinin odağı ve hedefleri mesleki değerlerin çıkış noktasıdır. Bu değerler kuralların meydana çıkmasını kurallar da mesleğe oluşan güvenin temellendirilmesini sağlar. Sosyal hizmet etiğini oluşturan kurallar, sosyal hizmet mesleğine olan güvenin oluşmasına ve bu güvenin zamanla artmasına neden olur. Etik kuralların olmadığı durumda sosyal hizmet mesleği hayatta kalamaz; sosyal hizmet uzmanı, iş arkadaşları, müracaatçılar, yararlandığı kaynak alanları birbirleriyle güven temelli ilişki kuramaz ve zamanla onların aralarında sorunlar çıkması kaçınılmaz olur (Çifçi ve Gönen, 2011: 150-151).

Sosyal hizmet mesleği insan ve toplumla çalışırken eşitlik, adalet, ahlak ve insan hakları çerçevesinde hizmetlerini sunar. Bunlar sosyal hizmet etiğinin başlıca unsurlarıdır. Bunlara dayanarak sosyal hizmet, dışlanma, onur kırma, rencide etme, verilen kararları umursamama, kısıtlama gibi davranış ve eylemlerden kaçınma, bunları uygulayan insanları uyarma ve bu konularla ilgili gerekli işlemleri yapmakla görevlidir (Yılmaz, 2015: 126).

Vasquez ve Pope, meslek elemanları için meslek etiğinin üç ana görevi olduğunu söyler. Bunlar;

- Uygulamaların ve mesleki ilişkilerin neyi içerdiğini, nasıl işlediğini veya neden öyle olması gerektiğini anlayabilmek
- Meslek elemanının, yaptığı eylemlerin, takındığı tutumların, sergilediği davranışların nedenini etik çerçeve içinde açıklayabilmesi
- Meslek uzmanının mesleki kararlarının, davranışlarının, uyguladığı çalışmaların müracaatçıların hayatını etkileyeceği gerçeğinin farkında olunması (Özateş, 2010: 92).

Sosyal hizmet etiği felsefi etik kurallardan yararlanarak oluşmuştur. Oluşan kurallar mesleğin icra edilmesinde temel taşlardır. Bu kurallar müracaatçılarla meslek elemanlarının ve onların çevresinde oluşan ilişkilerin bir sisteme oturmasına ve düzenli bir şekilde işlemesine yardımcı olur (Özateş, 2010: 92).

Sosyal hizmet etiği geçmiş etik ilkelerin üzerine kurulmuş olsa da asıl içinde yaşanılan an ile ilgilenir. Sosyal hizmet etiği, geçmişteki etik kavrayışlardan yararlanarak onu bugünün koşullarına göre sentezler ve geleceğe dönük planlamalar yapar. Çok yönlü düşünmek sosyal hizmetin doğasında vardır. Etiğin geçmiş zamanda nasıl ve hangi koşullarda şekil aldığını inceler; bugünün koşullarıyla karşılaştırma yapar, analiz merceğine alır ve yaşadığı zamana göre ilkelerini oluşturur. Zaman ilerledikçe araştırmalarını yenileyip tekrardan yeni koşullara göre etik ilkeleri düzenler. Sosyal hizmet etiği bunu sistemli ve programlı bir şekilde yaparak dünü bugünü yarını bütünleştirip çalışmalarını bunlara göre uygular (Çiftci, 2016: 55).

Sosyal hizmetin odağında, kişilerin insan olmalarından dolayı bir değere sahip olduğu ve bu değere saygı gösterilmesi gerektiği görüşü vardır. Bu düşünce, sosyal hizmet uygulamalarında kişilerin kararlarını kendilerinin verebilmesini, farklılıklarıyla kabul görmelerini, kaynakların bulunmasında sosyal adaletin ve sosyal değişimin oluşmasını sağlar. Sosyal hizmet etiği, teknolojik çağın birey ve toplum üstünde oluşturduğu olumsuz etkileri düzeltmeye emek sarf eden ve bunu yaparken kendini geliştiren, yapılan uygulamalarda doğru ve yanlış davranışın hangisinin olduğuna karar vermeye çalışan, etik ilkeler doğrultusunda kararlar alan, değerler ve eşitlikçi bir adalet üzerine sağlam temeller atan bir sistemdir (Özateş, 2010: 94-95).

Sosyal hizmet etik ilkeleri mağdur insanlara yardımcı olunabilmesi için oluşturulmuştur. Burada anlaşılması gereken mağdur gruba merhamet etmek değildir. Bireylere merhamet duygusuyla yaklaşmak onları daha içinden çıkılmaz bir mağduriyete sürükleyebilir. Bu durum sosyal hizmet uzmanı için de olumsuz sonuçlar oluşturabilir. Vakaya bakış açısı merhamet duygusuyla kaplanırsa bu meslek çalışanının

yanlış kararlar almasına sebep olabilir. Burada asıl odaklanılması gereken kişilerin yeteneklerini geliştirmek, güçlendirmek ve işlevsel hale getirmeye çalışmaktır. Etik ilkeler, müracaatçının adaletli bir şekilde imkân ve kaynaklardan yararlanmasını, hizmetlerden en iyi şekilde faydalanmasını, ayrımcılık ve dışlanmanın engellenmesini ve müracaatçının bağımsız olmasını sağlamak için oluşturulmuş kurallar bütünüdür (Çiftci, 2016: 53-54).

3.2. Sosyal Hizmet, Etik ve Eğitim İlişkisi

Etik ve eğitim birbirinden ayrılmaz iki kavramdır. İnsanlara verilen eğitim etik bir çerçevede verilmeli ve kişiler etik konusunda her açıdan bilgilendirilmelidir. Sosyal bir ahengi yakalamak ve güvenin meydana gelmesi için bu ikili ayrılmaz bir parça oluşturmaktadır (Özmen ve Güngör, 2008: 143). Bazı düşünürlere göre eğitimin önceliği, güzel ve ikna edici konuşma sanatı iken bazı düşünürlere göre etiğin temellerinden oluşan öğrenme aşamalarıdır (Pieper, 1999: 29).

İnsanlara verilen eğitimin temel hedefinin "bir davranış değiştirme süreci"ni teşkil etmesinden dolayı etik, eğitimle benzerlik göstermiş ve bu durum aralarında bir bağ oluşmasını sağlamıştır. İkisinin de alt yapısında davranışları olumlu yöne çekme ve bunu yaparken bir süreç meydana getirme vardır. Etik, eğitimin sağlıklı olmasını, davranışların sorumluluk ve ödev bilincinde gerçekleşmesini ve daha güvenli bir eğitim alanı oluşmasını hedefler (Ilgaz ve Bilgili, 2006: 201-202). İnsanların yaptıkları eylemler ve davranışlar üzerinde farklılıklar oluşturmak isteyen eğitim, bunu yaparken toplumun yapısını ve taleplerini de göz önünde bulundurarak gerçekleştirir. "Ne yapmalıyım?" ve "nasıl yaşamalıyım?" gibi etiğin dile getirdiği sorulara ilişkin yanıtlar araştırıldığında eğitim ile olan bağlantısı meydana çıkar (Aydın, 2006: 45).

Eğitimle etiğin ortak noktalarından biri de davranışların ahlaki çerçevede olmasını sağlamaktır. Eğitim etiğin gelişmesi için bir basamak görevi görür. Etik düşüncelerin oluşması, etik değerlerin meydana gelmesi ve etik karar alabilme yetisinin gelişmesi eğitim içinde olur. Etik eğitim sadece belirli zamanlarda ve belirli aralıklarda olmamalıdır bir süreklilik kazandırılıp bir plan ve program oluşturularak verilmelidir (Bakioğlu ve Levent, 2014: 2-4).

Bireylerin sosyal gelişimlerine yönelik destekleyici ve eğitici olarak katkı sağlama amacı olan sosyal hizmetler, toplumsal değişim ve dönüşüm için sosyal bir görev üstlenmiştir. Bu görev ve sorumlulukları yerine getirebilme aşamalı alınan kaliteli bir eğitimin sonucunda olur. Eğitim meslekten önce başlar ve mesleği icra ettiği müddetçe devam eder (Pak vd., 2018: 229).

Sosyal hizmetin temel taşları olan bilgi, beceri ve yetenek üçlüsü sosyal hizmet uzmanlarında bulunması gereken özelliklerdir. Özellikle bilgi temeline dayalı ve bu bilgi birikimi ile hizmetini sağlıklı bir şekilde veren meslek elemanları, bunları aldıkları eğitim sayesinde elde etmiştir. Uygulama sahasından edindikleri tecrübeler doğrultusunda oluşan bilgi birikimi mesleğin kuramsal olarak oluşturulmuş alt yapısını da tesiri altına almaktadır. Konuya farklı bakış açıları ile yaklaşımı ve uygulamada elde edilen bilgileri ne şekilde hayata geçirdiği, sosyal hizmet eğitimini diğer alanlardaki meslek eğitimlerinden farklı kılar. Tazeoğlu Erol'un ifade tarzıyla "sosyal hizmetin sanatsal yönü, sosyal hizmet uzmanının bilimsel bilgi ile kişisel güç ve becerilerini birlikte kullanmasıyla" oluşur (Pak vd., 2018: 229). Sosyal hizmet eğiticisi, yetişkin eğitim çerçevesinde ele alınmalıdır. UNESCO yetişkin eğitimini şu şekilde açıklar:

> Yetişkin eğitimi içeriği, düzeyi ve yöntemi ne olursa olsun, ister okullarda, üniversitelerde veya çıraklıkta uygulanan ilköğretimin uzantısı bir eğitim olarak düşünülsün veya o eğitimin yerini tuttuğu varsayılsın, yetişkin olarak düşünülen kişilerin yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini artırmalarına, teknik veya mesleki yeterliklerini iyileştirmelerine veya bu yetenek, bilgi ve yeterliklerine yeni bir yön vermelerine, tutum ve davranışlarını hem kişisel gelişme bakımından, hem de dengeli ve bağımsız bir toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılma bakımından değiştirmelerine olanak sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümünü ifade eder (Pak vd., 2018: 229-230).

Sosyal hizmet eğiticileri, adil, farklılıklara saygı duyan ve onları benimseyen, eşitlikçi, iyi bir dinleyici, empati kurabilen, eğitim verdikleri kişilerle etkileşim içinde olan, anlayışlı, yeni düşüncelere açık ve motivasyonu yüksek elemanlar olmalıdırlar (Bakioğlu ve Levent, 2014: 2-4).

Sosyal hizmet mesleğinin uygulama süreci, karmaşık, zorlu, kapsamlı ve değişkendir. Sosyal hizmet uzmanı bu süreçten edindiği kendine özgü eğitim modeliyle başa çıkar. Sosyal hizmet eğitimi yaratıcı ve bütüncül düşünmeyi, elde ettiği bilgi birikimini tüm sahaya yaymayı ve eleştirel düşünme ile bütün seçenekleri değerlendirmeyi hedefleyen bir eğitim modeli sunar. Bunları pratik hale dönüştürmek ve hizmetin kalıcılığını sağlayabilmek için sosyal hizmetin eğitim yapısının akademik ve teorik olarak geliştirilip eğitim alan kişilere sunulması gereklidir (Marşap, 2002: 94-100).

Sosyal hizmette eğitimin yeri çok önemlidir. Eğitim etik çerçeve oluşturularak verilir. Sosyal hizmet, etik ve eğitim birbirini kapsayan kavramlardır. Sosyal hizmet eğitimi, etik çerçeve içinde kurallara uyan, davranışları şekillendirebilen, kendini geliştirmeyi yaşamının bir parçası haline getiren, uygulama alanında tüm becerilerini gösteren, bilgisi ile hizmetini sorunsuz yerine getiren, saygı ve gizliliğe önem veren, sorumluluklarına bağlı olan, yeteneklerini mesleğiyle alakalı her alanda

sergileyebilmeyi başaran, mesleğinin öneminin farkında ve bilincinde olan sosyal hizmet uzmanları yetiştirir (Marşap, 2002: 94-100).

3.3. İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet ve Etik ilişkisi

İnsan hakları, bütün insanları eşitlikçi bir yaklaşım içinde sadece insan olmalarından ötürü bağımsız, adaletli ve onurlu bir şekilde yaşama hakkına sahip olduklarını ifade eder. Herkesin ırk, cinsiyet, dil, din, yaş, düşünce farklılıkları, olmaksızın eşit olarak yararlandığı bu haklar, tüm insanların doğuştan elde ettikleri haklardır. Bu haklar devredilemez ve dokunulamazdır. İnsan hakları evrenseldir, yeryüzündeki her insan için geçerli haklardır. İnsanların temel haklarını temsil eder ve insan haklarının temelinde eşitlik söz konusudur (Üste, 2007: 296-297).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin birinci maddesi olan "bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar" ifadesi dünden bugüne insanların, insan olma özelliğinden dolayı temel hak elde etmelerini ve bu hakları savunma mücadelesinin temel kaynağını meydana getirir. Kişilerin, insanca yaşamasını ve insan onuruna yaraşır bir şekilde hayat sürdürmesini hedefler. Tüm insanların her türlü farklılıklarını görmezden gelen ve herkesi aynı eşitlik içinde gören bu haklar, insanın onurunu ve özgürlüğünü koruma amaçlı tasarlanmışlardır (UNICEF, 2004: 3-4).

> İoanna Kuçuradi'nin ifadesiyle, İnsan hakları her insanla ilgili bazı gerekleri dile getirirler. Bu gerekler, insanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak, yani insanları yalnızca insan oldukları için koruma istemleri olarak ortaya çıkarlar." (Şahin, 2012: 18).
>
> "*İnsanın değeri*" derken, bundan insanın diğer canlılar arasındaki özel yerini anlıyorum. İnsana bu özel yeri sağlayan onun özelliklerinin bütünüdür, onu diğer canlılardan ayıran olanaklarıdır. Bu olanaklar, insana özgü etkinlikler ve ürünleri olarak görünür. Bu özellikler ise, insanın diğer canlılarla ortaklaşa taşıdığı özelliklere ek özelliklerdir. İşte bu özellikler ya da olanaklar "insanın değerini" ya da "onurunu" oluşturur (Coşkun, 2011: 23).
>
> Böylece, "insanın bu yapısal özelliklerini korumak, yani kişilerde insanın olanaklarını geliştirmek, insan olan herkesin ödevi oluyor. Diğer yandan, bu türün üyesi olan her tekin *hakkı* olduğu söylenebilir. Bu olanakların her kişide korunmasını istemek, insanın değerini kendi değerimizi korumayı istemek olur (Şahin, 2012: 18-19).

Birey, merkezli insan hakları, bireylerin sahip olması gereken doğal hakları ifade eder (Torun, 2007: 417). Bu doğal haklar insan onurunun ön plana alıp korunmasını sağlar (Oktay ve Unutkan, 2007: 3). Haklardan kasıt, kişilerin can ve mal güvenliğini temin etme, siyasi görüşlerini özgürce dile getirebilme, fikirlerini beyan etme, insanca muamele görme gibi haklardır (Matsoso, 2016: 43).

İnsan hakları üç dalga olarak gelişim göstermiştir. Bunlar;

Birinci Kuşak Haklar; politik ve kişisel hakları temsil eder. Özellikleri arasında kişiyi ön plana almak, temel özgürlükler ve koruyucu bir yapıya sahip olması vardır. Genellikle negatif haklar olarak karşımıza çıkarlar. Politik haklar, toplumsal hayata katılım için önemli olan haklardır. Oy verme, din ve vicdan özgürlüğü, vatandaşlık hakkı, eşitlik ve özgürlük hakkı. Kişisel haklar ise, kişilerin fiziksel, ahlaki ve ruhsal bütünlüğünü koruyan haklardır; özel yaşama dokunmama, düşünce özgürlüğü ve mülkiyet hakkı gibi.

İkinci Kuşak Haklar; sosyal, kültürel ve ekonomik haklar topluluğudur. Sosyal adalet temel özelliğidir. İnsani olanakların geliştirilmesini hedef alan ön çalışmalara yönelik hakları içerir. Eğitim ve çalışma hakkı, dinlenme ve boş zaman hakkı, sağlık, beslenme ve konut hakkı bunlar arasında gösterilebilir.

Üçüncü Kuşak Haklar; bunlara kolektif haklar da denilir ve bunların temeli dayanışmaya dayanmaktadır. Bu kuşakta bahsedilen haklar kişi haklarından ziyade toplumun geneline ait olan haklardır. Sosyal grupların hakları bu kuşakta terazide ağır basmaktadır. Yani bu kuşakta ki taşıyıcılar bireyler değil gruplardır. Barış ve çevre hakkı, gelişme hakkı, insani yardım hakkı, kendi kaderini tayin hakkı, iletişim hakkı bunlar arasındadır (Demir, 2017: 4-5).

Bunlara istinaden, Dünya'nın ilerleyip gelişmesi ile birlikte, bilimsel ve akademik çalışmaların kendini göstermesi, uygulayım bilim bir çağa geçilmesi ile birlikte meydana gelen toplumsal meseleler (iklim değişikliği, nüfus artışı, üretim ve tüketim dengesizliği) sonucunda yeni bir dalga olarak oluşan dördüncü kuşak haklar türemiştir. Bunlar, ekosistem hakkı, su ve kent hakkı, gelecek nesillerin hakkı gibi haklardır. (Yıldırım ve Aslan, 2019: 654-655).

İçerik bakımından farklı ifadelerde kullanılan insan haklarının günümüzdeki anlamının oluşması binlerce yıllık bir geçmişin sonucunda olmuştur. Dünya'nın gelişip ilerlemesi, insanların isteklerinin ve yaşayış biçimlerinin değişmesi ile birlikte insan hakları da gelişmiştir. İnsanların felsefi fikirleri, değerleri, özgürlük anlayışları ve yaşama koşulları değiştikçe insan hakları da gelişmeye devam edecektir. Yaşam insan haklarının kaynağıdır ve yaşam ilerleyip kabuk değiştirdikçe insan hakları da yaşamla aynı yönde ilerleyecektir. İnsan hakları, bireylerin haklarının korunması, daha adil bir dünyada yaşanması, kişilere insanca davranışlar sergilenmesi, herkesin insanlığından ötürü aynı derecede değerlendirilmesi, tüm insanlar için hayatın daha yaşanabilir hale gelmesi, kişisel hayatını özgür ve bağımsız bir hayat içinde yaşayabilmesi, insan onurunun korunması, bireylerin kendisini daha güvende hissetmesi için oluşturulmuş haklardır. Bunların sağlanabilmesi hususu, tartışma konusu olsa da sonuç olarak insan

haklarının amacı, insanların insanlıklarını tehdit eden unsurlardan korumak ve insanca yaşama hakkı sunmaktır. Bu insan hakları kavramının oluşturulma nedenidir (Tekin, 2009: 2-3).

3.3.1. Hak Temelli Yaklaşım

Hak temelli yaklaşım kişilerin gereksinimlerini yerine getirmek, haklarını uygulamak manasına gelir; yani eşitsizliği, adaletsizliği, yoksunluğu gidermeye çalışır. Bunu iyilik için değil, bireyin hakkı olduğu için gerçekleştirir. Bu yaklaşım, başka insanlara bağımlı olmayı yok etmeyi sağlarken, özgürlüğü savunur, kişinin özerkliğine vurgu yapmış olur (Tekin, 2009: 1-2). Hak temelli yaklaşım Birleşmiş Milletler tanımıyla:

> İnsani gelişme süreci içim normatif olarak uluslararası insan hakları standartlarına dayanan ve uygulama insan haklarını destekleme ve korumaya yönelik, kavramsal bir çerçeve olarak tanımlanır. Gelişim sorunlarının merkezinde yatan eşitsizlikleri analiz etmeyi, ayrımcı uygulamaları ve adil olmayan güç dağılımını düzeltmeyi amaçlar. Uzun vadeli olarak kırılgan ve dışlanmış gruplar için kapsayıcı ve ayrımcılığa karşı çalışmalarla en ağır hak ihlallerini de içerecek şekilde insan, hayvan ve çevre hakları alanında sorumlu kişi ve kurumların sorumluluğunu tanımlamayı ve arttırmayı, hak sahiplerinin haklarını talep etme çerçevesinin güçlenmesi ve katılımını hedefler (UNSDG, 2022).

Hak temelli yaklaşımda, sorumluluk bilinci vardır. Kişilerin haklarını koruma ve geliştirme yükümlülüğüne sahiptir. İnsanlar sahip olduğu haklarının ne olduğunu tam anlamıyla bilememektedir. İnsanların, haklarını öğrenmelerine yardımcı olmak ve bu hakların onların insan olmalarından ötürü doğal hakları olduğunu, onlara sağlanan olanakların bir lütuf olmadığını bilmeleri gereklidir (Tekin, 2009: 1-2).

Hak temelli yaklaşım genellikle ayrımcılığa uğrayan, sömürülen ve dışlanan kesime hitap eder. Onların daha özgür ve saygı duyulan bir yaşam sürmeleri için uğraşır. Bu tür insanların haklarının ihlal edilmesinin olasılığı yüksek olduğu için çoğu yaklaşımlarını onlar üzerine kurar. Adil ve eşitlikçi bir hizmet anlayışını benimser. İçeriğinde, insanların sağlık, barınma, eğitim, yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaç ve gereksinimlerini elde etmeleri vardır. Politika ve yönetmeliklerin gelişmesini sağlar. Bütüncül bir yaklaşım sergiler. Bunların hepsini insanlara daha iyi bir yaşam alanı sunmak için yapar. Hak, insanlara hukuk sisteminin sağladığı bir yetkidir. Hukuk hakların ortaya konulması aşamasında devreye girer. İnsanların sahip olduğu hakların hepsi hukukun ve hakların yerine getirilmesi aşamalarının oluşmasını sağlar (İnaç ve Yazıcı, 2018: 136-137).

3.3.2. İnsan Hakları ve Etik

İnsan hakları, insanların onurunu temel alarak eylemde bulunma, eşit şekilde bir arada yaşamalarını sağlama, doğru değerlendirmeler yapma ve bunları hukuk kurallarıyla bütünleştirme yönü ile etikle birleşir. Çünkü etik de insan hakları gibi bireylerin davranışlarını insan onuruna yaraşır bir biçimde değiştirmek, insanlar ve toplumlar arası düzeni sağlamak için vardır. İnsan hakları etik temellere dayanarak gelişmiştir. İnsan onuru, içinde etik değerleri barındırır, etik değerleri önemsemek insan onurunu da aynı derecede değerli görmek demektir. Etik, bireylerin insan haklarıyla ilgili edindikleri malumatlarından yola çıkarak yaptıkları eylemler neticesinde insan haklarının güvence altına alınmasının başlangıç noktasıdır. İnsan hakları kavramı da etik gibi iyi ve doğrulardan oluşturulmaya çalışılan nitelikler ve genel olarak kabul görmüş kurallar bütünüdür (Şahin, 2012: 22-24).

> Muamele görme ilkeleri olarak insan hakları, doğal ya da rastlantısal özellikleri ne olursa olsun her insanın ve bütün insanların etik olarak nasıl bir muamele görmesi ya da görmemesi gerektiğini dile getirmeye çalışırlar. Muamele etme ilkeleri olarak insan hakları ise, aynı zamanda kamu yaşamında insanlar arası ilişkiler için davranış normlarıdır. Kamu yaşamında bütün insanların etik olarak başka insanlara nasıl muamele etmeleri gerektiğini, yani kamu yaşamında doğru eylemlerin asgari koşullarını dile getirirler (Kuçuradi, 2006b: 106).

3.3.3. Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları

İnsan hakları sosyal hizmet mesleği ile yakından bağlantılıdır. "Herkes sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir"; Avrupa Sosyal Şartı'nın 14. maddesi sosyal hizmet mesleğinin insan haklarına bağlamakta ve insan haklarını yerine getirebilmek için hak temelli yaklaşımdan yararlandığını ifade etmektedir. Sosyal hizmet insanların eşitlikçi ve adaletli bir şekilde bağımsız olmaları ve kaliteli bir hayat sürmeleri için hizmetler verir. İnsanın biricikliğine inanır ve odağına insanı alır. Sosyal hizmetin, insana insan olmasından dolayı değer vermesi, insan haklarıyla birlikte anılmasına neden olur ve insan olmalarından dolayı hak sahibi olmalarına olan inancı ve bu konuda uygulamalar yapması hak temelli yaklaşımdan yararlanmayı sağlar. Sosyal hizmet ve insan hakları çeşitli nedenlerle hak ihlaline uğramış mağdur insanlar için oluşturulmuş yapılardır (Tufan vd., 2009: 77, 84).

Sosyal hizmet insan haklarının savunucusu konumundadır. İnsan haklarının yerine getirilmesi ve uygulama alanının daha güvenli olması için çalışmalarda bulunur. Sosyal hizmet, her bir bireyin ayrı ayrı kıymetli olduğuna olan inancından dolayı insan hakları mesleği olarak kabul edilir. İnsan haklarını sağlama çalışmaları, içinde bulunulan mağdur durumdan çıkma çabaları, haklarla alakalı yasal sorumlulukları gerçekleştirme

çalışmaları ve tüm insanlarla ilgilenirken özellikle ayrıştırılmış kitle için sunduğu hizmetler sosyal hizmetin hak temelli yaklaşımı içinde barındırmasını sağlar (Zengin ve Altındağ, 2016: 6).

Sosyal hizmet, insan haklarıyla bağdaşması, sosyal politikaları iyileştirmeye çalışması ve insan haklarının savunuculuğunu yapması kapsamında insan haklarıyla ilintilidir. Sosyal hizmetler insan haklarının savunuculuğunu yaparken hem devletle birlikte politika geliştiren hem de gerekirse hakların korunması için devletle karşı karşıya kalabilen güçlü bir yapıdır. Sosyal hizmet insan haklarını savunurken ve hak temelli uygulamalarda bulunurken bunları etik kurallar çerçevesinde yerine getirir. Hepsi birbirleriyle iç içe geçmiş bir zincirin halkalarını oluştururken temel hedefleri dünyayı daha yaşanabilir kılmak ve insanı yüceltmektir (Yıldırım ve Aslan, 2019: 656-658).

3.4. Sosyal Hizmetin Değerleri

Her insan ve meslekte olduğu gibi sosyal hizmet mesleğinin ve sosyal hizmet uzmanın da kendine göre değerleri vardır. Atılan adımlar, yapılan uygulamalar, davranışlar, eylemler; müracaatçı, meslek elemanları, kaynak sahası ve kurumlarla olan ilişkilerin hepsi değerler üzerine kuruludur. Değerler bunların hepsini etkilediği için sosyal hizmetin vazgeçilmez bir parçası konumundadır. Sosyal hizmetin değerleri incelenirken bireysel, toplumsal, tarihsel ve evrensel biçimde bir bütün olarak ele alınmalıdır. Çünkü bu değerler birbirini etkilemeye müsait kavramlardır. Biri diğerini etkileyip değişime uğratabilir. Onun için bunlar sistematik bir şekilde ayrıştırmadan analiz edilmelidirler. Sosyal hizmet uzmanının kendi karakterini oluşturan değerleri mesleki değerlerinden farklı olabilir; bu durum, çalıştığı alanı ve kesimi etkileyebilir. Onun için sosyal hizmet uzmanı ilişkilerini etik düzeyde ele almalı, değerlerini bu etik çerçeveye uygun şekilde yerleştirmelidir. Sosyal hizmetin değerlerinin amacı evrensel olarak tüm insanlığın hak ettiği yüksek yaşam kalitesine erişmesini sağlamaktır (Özateş, 2010: 93-94).

Sosyal hizmet uzmanın, lgbt bireylere pozitif bir bakış açısı ile yaklaşmayan, onlarla yakın arkadaşlık kurmayan ve meslek dışı yaşamında lgbt bireylere yer vermeyen bir kişi olduğunu düşünelim. Karşısına lgbt bir müracaatçı geldiğinde sosyal hizmet uzmanın tavrı ne olmalıdır? Böyle bir durumda ister istemez bir rahatsızlık duyabilir; ancak burada önemli olan, bu rahatsızlığına rağmen etik kurallar içinde müracaatçıyı değerlendirebilmesi, mesleğinin odağı olan insana odaklanması ve kişisel değerleriyle mesleğinin etik değerlerini birleştirerek hizmetini en iyi şekilde

uygulamasıdır. İnsanı sadece insan olarak kabul edip benimseme değerini elde etmelidir. Bu, sosyal hizmetin temelidir.

Meslekleşme aşamasında, mesleki değerler sosyal hizmetlerin yapı taşlarını oluşturmuştur. Geçmişten günümüze değerler gelişme, teknolojileşme ve büyüme sonucu değişebilmektedir. Değerler ya tamamen farklılaşırlar ya da kabuk değiştirirler. Sosyal hizmetin değerleri de bu konu hakkında bir tartışma ortamı oluşturmuştur. Sosyal hizmetin değerleri tüm dünyayı kapsıyor mu, yoksa toplumdan topluma değişiyor mu? Değerler mesleki olarak tüm insanlığı kapsasa da yaşanılan yerin standartlarına göre yansıtılmaya çalışılır ve insanlar için en iyisinin yapılması hedeflenir (Özateş, 2010: 93-94).

Rojek (1988), Asquith ve Clark'a (1985) göre "Hümanist felsefe" sosyal hizmet değerlerinin kökenini oluşturur. İnsan odaklı olan hümanizm insanı geliştirmeyi ve onun daha iyi olmasına katkıda bulunmayı temel alır. Bu yönden hümanist felsefenin sosyal hizmetle benzerlikleri küçümsenemez ve hümanist değerlerin uygulama sahasında meydana gelmesi engellenemez. Ayrıca bu felsefenin değerleri yardımlaşma, merhamet ve samimiyet gibi kavramları içine alır ve sosyal hizmet değerleri bunlarla da örtüşür. Hümanist değerlere sahip olmak insanı ırk, cinsiyet, din, makam, statü diye ayırmadan sevmek ve insana insan olduğu için değer verip saygı göstermektir. Bütün insanlığı eşitlikçi, adaletli ve ayrımcılık yapmadan kucaklamak demektir. Hümanizm hiç bir insanı değersiz görmez, her insan kendince değerlidir der. İnsanların bütün olanaklarının geliştirilmesini isteyen, insan sevgisinin önemine vurgu yapan bir yaklaşımdır. Tüm bunların hepsi sosyal hizmetin değer ve ilkelerinde yer almasından dolayı, sosyal hizmet hümanist düşünceyle iç içedir. Sosyal hizmet uzmanları, uygulamalarında, müracaatçılarına yaklaşımlarında, meslek elemanlarıyla ilişkilerinde ve mesleki her alanda hatta kişilik özelliklerinde bile bu temellere dayanırlar. İnsanları bu gözle inceleyip ona göre kararlar alıp ona göre davranışta bulunurlar (Özateş, 2010: 93-94).

Higman (2006) sosyal hizmetin değerlerini altı başlık altında toplamıştır:

- İnsanların ve toplumun refah düzeylerini maddi ve manevi yönden en iyi hale getirmek için çalışmak,
- Bireylere insan olmalarından ötürü saygılı olmak,
- Farklılaşma, aykırılaşma, ötekileştirilme, toplumdan izole edilmeyle ilgili savunuculuk yapmak,
- Mikro, makro, mezzo düzeyde yetenek ve kapasite geliştirici çalışmalar yapmak ve müracaatçıların başkalarına bağımlı olmalarını engellemek,

- Gelişen ve değişen dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için tüm kültürleri ve kuruluşları olduğu gibi kabul etmek,
- Mağdur insanların mağduriyetinin ortadan kalkması için uygulamaları plan/program eşliğinde düzenleyip, seçenekler üretmek (Altındağ, 2011: 8).

Felsefi etik ve sosyal hizmetin değer kavramı, mesleki etik değerler ve etik ilkelerin temellerini atmıştır. Böylece mesleğin profesyonel olarak ortaya çıkışı sağlanmıştır.

Bunu ABD Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği şöyle açıklamıştır:

"Mesleki etik, sosyal hizmetin merkezinde yer alır. Mesleğin temel değerleri, etik ilkeleri ve etik standartlarını ifade etme yükümlülüğü vardır. NASW Etik Kuralları, sosyal hizmet uzmanlarının davranışlarına rehberlik etmek için bu değerleri, ilkeleri ve standartları ortaya koymaktadır" (NASW, 2017).

Bir meslek olarak sosyal hizmetin değerleri şöyle sıralanabilir:

Değer: Hizmet

Etik ilke: Sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli hedefi sosyal problemleri olan ve ihtiyaç içerisindeki kişilere yardım etmektir. Sosyal hizmet uzmanları bilgi, yetenek ve becerilerini geliştirerek bunları mağdur ve yoksunluk içinde olan kişiler için kullanır ve sorumluluk alanlarında daha iyi hizmet vermek için çalışırlar. Sosyal hizmet uzmanları her hangi bir maddiyatı hesaba katmadan ve bireysel çıkarlarını gözetmeden müracaatçılarına hizmet vermelidir. İnsanların kabiliyetlerini ve iletişim becerilerini geliştirmelerine ve kendi başlarına özgür bir şekilde yaşamalarına yardımcı olurlar. Gerektiğinde müracaatçısı olmayan insanlar için de bu çabaları sarf etmelidirler (Duyan, 2014: 105).

Değer: Sosyal Adalet

Etik ilke: Sosyal adaletin eşitlik içinde vuku bulmasını sağlamak için sosyal hizmet uzmanları meydan okuyucu bir rol üstlenmektedir. Dışlanma, istihdam, refah düzeyinin düşük olması, engellilik gibi birçok sorunun sosyal adalet çerçevesinde ortadan kalkmasını sağlama çabasını sarf etmek sosyal hizmet uzmanının etik ilkeleri arasındadır. Toplumsal değişimi sağlayabilmek için hassas ve baskı altında kalan müracaatçı grupları ile çalışmalar yaparlar. Fırsat eşitliği, kaynaklara erişim, ortak katılım ve tüm müracaatçıları biricik görme güvencesini sosyal hizmet uzmanları temin etmeye çalışır. Kültürel farklılık veya engellilik durumundaki farkındalıklar üzerinde çalışıp toplumsal ve evrensel düzlemde bunu arttırmayı planlar.

Sosyal adaletin olabilmesi için ekonomik, politik, sosyal ve kurum bazında gelişme sağlayarak, temel insanı ihtiyaçların ve refahın sağlanabilmesinde mücadeleci

bir tavır sergiler. Bütün bunların yapılabilmesi için sosyal hizmet uzmanı bu konular hakkında detaylı bir bilgi birikimine sahip olmalıdır. Bunun için de araştırmacı kimliğini ön plana çıkarıp incelemeler yapmalıdır (Duyan, 2014: 106).

Değer: Bireylerin Onuru ve Değerleri

Etik ilke: Meslek elemanları, insani onur ve değere önem göstermelidir. Meslek elemanları, müracaatçıların, kendi kaderini tayin hakkına saygı duyar ve bu kararı en iyi şekilde gerçekleştirebilmeleri için onlara yardım ederler. Onların başkalarına bağlı olmadan daha özgür bir hayat sürebilmeleri için çalışmalarda bulunurlar. Yeteneklerinin ve becerilerinin gelişebilmesi için destek sağlarlar. Müracaatçıların sosyal işlevsellik kazanmalarına yardımcı olurlar. Kültürel, dini, etnik gibi farklılıklara saygı duyar onları oldukları gibi kabul eder ve toplumda bu konuda fark oluşturmayı hedeflerler.

Toplum ve müracaatçı arasında çıkar çatışması oluşması halinde sosyal hizmet uzmanları eşitlik içinde durumu ele alıp, makul olabilecek çözümler ortaya koyarlar. Bireylerin farklılıklarına yaklaşımı saygılı, hassas, samimi ve düzgün bir iletişim yoluyla olmalıdır. Mesleki ilişkilerini, sorumluluklarını düzgün bir şekilde yerine getirerek, planlı/programlı çalışarak ve hassasiyet göstererek yerine getirmelidirler. Bunlar sosyal hizmet uzmanlarının insanlar ile toplumun onur ve değerlerine duyduğu saygıdan kaynaklanır (Duyan, 2014: 107).

Değer: İnsan İlişkilerinin Önemi

Etik ilke: Sosyal hizmet mesleğinin odak noktası insanlardır ve sosyal hizmet uzmanlarının insanlarla sağlıklı bir şekilde çalışabilmesi için insan ilişkileri önemlidir. Sosyal hizmet uzmanı insan ilişkileri yönünde kendini geliştirmeli bunun için eğitimler almalı, daha çok deneyim elde etmeli ve iletişime açık olmalıdır. Bunlar mesleğini daha iyi icra edebilmesi için gerekli şartlardır. Kendini bu yönde profesyonel olarak geliştirebilmesi müracaatçılarıyla, meslek elemanlarıyla ve çevresiyle daha iyi ilişkiler oluşturabilmesine yardımcı olur.

Sosyal hizmet uzmanları ayrıca bireyler arasında oluşan ilişkileri kuvvetlendirmek için çalışmalar yapar. Dezavantajlı kişi ve gruplarla çalıştıkları için bu kesimlerin insan ilişkileri daha hassas olabilmektedir. Bu hassasiyeti göz önüne alarak müracaatçıların güçlendirilmesi ve sosyal işlevsellik kazandırılması hedeflenir. Bu şekilde etkin bir sosyal ilişki ağı kurarak bireysel ve toplumsal ilerlemeye yardımcı olur. İnsanın ilişki ağı ne kadar güçlenir ve gelişirse yaşam kalitesi de bir o kadar artar. Bunun için büyük çaba ve emek sarf eder (Duyan, 2014: 108).

Değer: Güvenilirlik ve Dürüstlük

Etik ilke: Sosyal hizmet uzmanları dürüst ve güvenilir bir şekilde davranmalı bunları temel alarak eylemlerde bulunmalı ve mesleğini de bu doğrultuda icra etmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, hassas bir kesimle çalıştığı için ilişkilerinde güven ve dürüstlük çok önemlidir. Zaten başkalarından zarar gördükleri, toplum tarafından dışlandıkları veya yoksunluklarından dolayı kendilerine olan güvenleri bile sarsılmışken diğer insanlara güven duymaları ve inanmaları zordur; ama inanmak ve güvenmek isterler. Bunun için sosyal hizmet uzmanları çalışmalarını uygularken müracaatçısına bu güveni vermeli ve ona karşı dürüst olmalıdır. Hizmetlerini sunarken bir bütünlük içinde dürüstlük ve güven telkin ederek bunu yapmalıdır.

Sadece müracaatçılarına değil meslek elemanlarına ve çalıştığı kuruma karşıda dürüst olup güven sergilemelidir. Bu şekilde çalışma ortamında güven ve huzur içinde bir çalışma tablosu çizilir. Sosyal hizmet uzmanı mesleğinin değerinin, etik ilkelerinin, misyonunun ve öneminin farkında olmalı ve ona göre davranmaya özen göstermelidir (Duyan, 2014: 109).

Değer: Yetkinlik

Etik ilke: Sosyal hizmet uzmanları mesleki yeterliliklerini uygulama sahasında icra eder ve profesyonelliklerini geliştirir. Sosyal hizmet uzmanları, kendilerini geliştirmek ve yardım sürecinde en etkin biçimde bilgi ve becerilerini kullanarak mesleki uygulamalar gerçekleştirmek için çalışmalıdır. Mesleğinde etkin olabilmeleri için bilgi yönünden donanımlı olmalıdırlar. Çok yönlü düşünmeli, araştırmacı olmalı, yeteneklerini daha üst seviyelere çıkarmalı, eğitimler almalı ve bunları çalışma sahasında etkin bir biçimde uygulamalı olarak kullanmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, mesleki tecrübelerini ve edindikleri bilgileri sürekli geliştirip bunu pratik hale getirmelidirler. (Duyan, 2014: 109).

Kimsenin baskısı altında kalmadan davranış şekillerimizi belirleyen, seçtiğimiz ve yaşamamızda yer eden ne varsa değerlerimizi içerir. Sosyal hizmette gerek bu seçimlerin alınmasında, gerek odak noktasının oluşmasında, gerekse davranışların şekillenmesinde yardımcı rol oynayarak değerlerin mesleki ve etik çerçeve içinde hayat bulmasını sağlar (Reamer, 2018: 19-20).

3.5. Sosyal Hizmette Etik İkilem

Etik ikilem iki veya daha fazla değerin, ilkenin ve ahlakı düşüncelerin çatıştığı zamanlarda alınmak zorunda olan karardır. Sosyal hizmet uzmanları meslek hayatları boyunca birçok etik ikilemle karşı karşıya kalabilirler. Etik ikilem her insanda olduğu

gibi sosyal hizmet uzmanları için de zor bir süreci ifade eder. Bu süreçte önemli olan etik ikilemde kalındığı zaman sosyal hizmet uzmanının verdiği kararların adil bir şekilde olması ve onun en iyisini gözeterek uygulamasıdır. Sosyal hizmet uzmanları mesleğin gereklilikleri olarak bu kararları düzgün bir şekilde alma yetisine sahiptirler. Etik ikilemde aldığı kararlar sosyal hizmet uzmanının mesleki ve kişisel olarak beslediği inançlar ve etik ilkelerle ilgilidir. Sosyal hizmet uzmanı, etik ikilem yaşadığında bu iki kavramın arasında kalarak bir seçim yapmak zorunda kalır (Çifçi ve Gönen, 2011: 153).

Kavram olarak ikilem, iki durum arasında kalmayı ifade eder. İki olası durumdan birini seçerken kararsızlık oluşması durumudur. Zamanımızda ise çözümlenmesi zor bir sorun olarak karşımıza çıkar ve bu sorunlar sonucunda, kalınan ikilemin etik olması söz konusu olmayabilir. İkilemelerin oluşmaması için çıkan sorunların minimum düzeye getirilmesi gereklidir. İkilem etik bir kavram olarak ele alındığında, mesleki sorumlulukların icraatında meydana gelen kararsızlıklardır. Bunlar, kaynaklar arası iletişim, meslek elemanı ile etkileşim, yeterli personelin olmamasından kaynaklı iş yükünün fazla olması, danışanları ve kurumla olan ilişkileri, saha çalışmalarındaki ortam, çalışma şartlarının olumsuz olması, uygulamalarda sosyal hizmet uzmanının karşısına çıkabilecek ve etik ikilemlerde kalabileceği hususlardır (Çifçi ve Gönen, 2011: 153).

Sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemleri Minahan (1987) ifadesiyle;

- Yalan söylemekten kaçınmak.
- İş ile ilgili ve şahsa ait değerler.
- Birlikte çalıştığı iş arkadaşına güç uygulama.
- Mahremiyet ile saklı kalması gereken malumatlar.
- Self determinasyon ile başkalarınca alınan yargılar.
- İlkeler, yöntemler, politikalar ile hukuki çerçeveler.
- Kısıtlı kaynağın verilmesidir (Çifçi ve Gönen, 2011: 153).

Cinsel istismara uğramış müracaatçı sosyal hizmet uzmanından yardım almaktadır. Süreci, neler yaşandığını, cinsel istismarda bulunanın kim olduğunu detaylarıyla sosyal hizmet uzmanına anlatmıştır. Bu kişi failin hala onu rahatsız ettiğini, tehditlerde bulunduğunu ve cinsel istismarın devam ettiğini; kimseye bir şey söylemediğini, utandığını ve örselenmekten korktuğunu dile getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanı bu durumda tedavi sürecini başlatıp failini bildiği ve halen mağdura zarar verdiği için polise başvurup gerekli önlemleri almalıdır. Ama müracaatçı polise haber verirse tedaviyi bırakacağını ve bir daha kendisiyle görüşmeyeceğini ifade eder. Bu

noktada etik ikilem oluşur. Ortada ağır bir suç vardır ve bu suç hala devam etmektedir. Diğer yandan müracaatçının gizlilik ilkesine uyma ve suçu bildirirse müracaatçısını kaybedip daha olumsuz sonuçlar oluşabilmesi ihtimali vardır.

Sosyal hizmet uygulamasındaki etik ikilemlerin sebepleri Loewenberd ve de Dolgoff'a (1996) göre;

- Olayların gerçekleşme olasılığının ve nelerin olabileceğinin bilinmemesi
- Rakip değerler
- Rakip bağlılıklar (Çifçi ve Gönen, 2011: 153-154).

İki olumsuz olaydan birinin tercih edilmesi ve hangisinin olumlu bir sonuç oluşturacağının bilinmemesinden dolayı değerlerin sarsılabileceği düşüncesinde olan Banks, bunların sosyal hizmet uzmanları için kesin bir sonuç getirmeyeceği görüşünü benimser ve "eşitsizlik ve yapısal baskı", "bireysel haklar ve refah" ve "kamu refahı" olmak üzere üç tema ile sosyal hizmette oluşabilecek etik ikilem nedenlerini sıralar. Aldıkları eğitimle sosyal hizmet uzmanları kişisel ve mesleki olarak kendilerini geliştirirler bunun sonucunda uygulayacakları ve alacakları kararlar hakkında daha yetkin olurlar. Etik ikilemde kaldıkları durumlarda ahlaki yapılarının ve değerlerinin bir araya gelip verilecek kararı etkileyeceği hususlarda sosyal hizmet uzmanları aldıkları eğitimlerin sonucunda elde ettikleri bilgileri pratiğe dökerek hareket etmeye çalışmalıdırlar. Duygularını ön plana koymadan sınırlarını iyice belirleyerek hareket etmelidirler. Kazanılan bilgileri değer ve ahlak ile harmanlayarak etik kurallar çerçevesinde karar vermeye çalışmalıdırlar (Güzel, 2017: 623-624).

Sosyal hizmet uzmanının çalışma sahasında ikilemde kaldığı yerler arasında sağlık sektörü ve eğitim başta olmak üzere yetiştirme yurtları, kadın sığınma evleri, adliyeler ve bunun gibi birçok alan bulunmaktadır. Hastaneye ağır şiddete uğradığı için gelen bir kadının bunun polise yansımamasını ve kayıtlara geçmemesini istemesi; evinde psikolojik şiddete maruz kalan lise öğrencinin bunun bilinmemesini talep etmesi buna örnektir. Sosyal hizmetin odağı insan olduğu için bu tür örnekler sayısız bir şekilde çoğaltılabilir. Buradaki asıl mesele ise bu tür vakalarla karşı karşıya kalınca meslek elemanının ne şekilde davranması ve karar alması gerektiğinin bilincinde olmasıdır (Çifçi ve Gönen, 2011: 154).

Sosyal hizmet uzmanları etik ikilemde kaldıklarında gerekirse başkalarından da yardım alabilirler. Meslek arkadaşlarına, kurumdaki üstlerine veya eğitim aldığı üst düzey hocalarına danışıp fikirlerini almak karar verme süreçlerini kolaylaştırabilir. Sosyal hizmet uzmanının mesleki hayatı boyunca karşılaştığı etik ikilem vakaları ona mesleki gelişim olarak geri döner. Bu tür vakaların süreçleri daha zor olduğundan

yaşadığı dönem olaylara bakış açısını, kendi öz benliğini ve değerlerini irdelemesi ve geliştirmesi için bir fırsat olur ve bunların hepsini bir dengeye oturtmaya çalışır. Böylelikle daha bilinçli ve profesyonel bir sosyal hizmet uzmanı olma yolunda adım atmış olur. Bu durum krizin fırsata dönüşmesi için bir şans olabilmektedir. Sonuçta aldığı kararın doğru olmadığını fark ettiğinde, bir daha böyle bir durumda kaldığında nasıl adım atması ve neleri yapmaması gerektiğinin farkına varmış olur (Güzel, 2017: 624-625).

Müracaatçı üç çocuğu olan, ailesi olmayan ve maddi sıkıntılar çeken bir kadındır. Eşi altı ay önce vefat etmiş ve bu hayatının sarsılmasına sebep olmuştur. Çocukları on iki, sekiz ve üç yaşındadır. En büyük çocuğu yüzde kırk zihinsel engeli olan ve öfkelendiğinde şiddete başvuran bir erkektir. Müracaatçı çocuklarını çok seven, onları hayatının merkezine koyan ve onlar için çabalayan bir annedir. Yaşadığı sıkıntılardan dolayı ruhsal sorunları olduğundan danışmanlık için sosyal hizmet uzmanından hizmet almaya karar vermiştir. Bir gün müracaatçı apar topar sosyal hizmet uzmanın yanına gider ve engelli çocuğunun durup dururken çok öfkelendiğini kendisine vurmaya başladığını diğer çocuklarının çok korkup ağladıklarını ve nasıl olduğunu anlamadan engelli erkek çocuğunu ittiğini, kafasını düşerek sehpaya vurduğunu, hastaneye götürüp iki dikiş atıldığını ve hastaneye ayağının kayıp düştüğünü söylediğini dile getirdi. Sosyal hizmet uzmanı bunu bilerek yapmadığını kaza olduğunu herkesin başına gelebileceğini ama standartlar gereği bunu çocuk korumaya haber vermesi gerektiğini söyler. Müracaatçının bunun üzerine size güvendiğim için bunları anlattım olayı kimsenin bilmesini istemiyorum, eğer böyle bir şey yaparsınız sizinle ilişkiyi keserim demesi etik ikilem oluşmasına neden olur. Çünkü müracaatçının gizlilik hakları bulunmaktadır ve gerçekten karşıda duyarlı bir anne ve bir kaza vardır. Diğer tarafta ise yasal ve mesleki prosedürler bulunmaktadır (Reamer, 2018: 17-19).

Sosyal hizmette etik ikilemler sonucunda kalınan durum ve alınan kararlar kişiyi tam anlamıyla mutlu etmez, tüm tablo net bir biçim almaz ve kişinin huzursuz olmasına neden olur. Etik ikilemlerde alınan kararların tamamen doğru olduğunu düşünmek veya bunu dile getirmek doğru değildir. Zaten sonucun yüzde yüzlüğüne inanılıyor olunsa ikilemde kalınmaz, direk olarak tamamen doğru olduğu düşünülen seçenek seçilirdi. Bunun için kesin ifadeler belirtmemek, düşünülenin en iyisine karar vermek gerekir (Aldoğan, 2018: 30).

3.6. Sosyal Hizmette Etik Karar Verme

Bir ihtiyaç söz konusu olduğunda ihtiyacı karşılamak için elde olan seçeneklerden duruma en uygun olanın veya olmayanın seçimine 'karar verme' denir. Karar verirken bilgi, yetenek ve tecrübeler yaşam kalitesinde, hedefleri yerine getirmede ve standartların değişmesinde etken rol oynar. Meslekleri gereği karar verme durumunda kalan sosyal hizmet uzmanları verdikleri kararları etik kurallara uygun bir şekilde vermelidir; mesleki kararları alırken titizlik içinde davranmalıdırlar. Bazen mühim olmadığına inanılan kararlar hayatı küçük dokunuşlarla etkilemeye yetebilmektedir. Bunun için kararlar etik bir çerçevede ve iyice analiz edildikten sonra alınmalıdır. Müdahale sürecinin daha sağlıklı geçmesi için sosyal hizmet uzmanları ile danışanın birlikte anlaşarak kararlar vermesi gerekir. Böylelikle ikili ilişkide bir güven ortamı oluşmuş olur. Karar verme yönetimle de alakalıdır. İşleyişin nasıl olacağı, plan/programların düzenlenmesi, sistemin yürütülmesi, hedeflerle ilgili düzenekler gibi birçok karar yönetimin elinde bulunmakta ve yönetimin direktifleri doğrultusunda faaliyete koyulmaktadır (Çifçi ve Gönen, 2011: 154).

Arıkan, işleyişin sistematik bir düzende sürdürülmesinin zorunluluğunu şu şekilde dile getirir "Etik karar verme süreci gelişigüzel, adeta ilhamla gerçekleşen bir süreç değildir. Ancak kapsamlı mesleki bilgi temeline, güçlü bir etik teori birikimine dayalı, sistematik olarak belirli adımların atılmasıyla etik karar verilebilir" (Arıkan, 2017: 23).

Etik karar verme sistemindeki işlevselliğin önemini belirtmek için Guttmann oluşturulan bu süreçlerin "herhangi bir ikilemde mevcut durumu ve değerleri analiz edebilecek nitelikte sistematik bir yaklaşım sunacaklarını" ve "verilen etik kararı uygulamak için kullanılabilecek bir yaklaşım sunacaklarını" ifade eder (Aldoğan, 2018: 29).

Sosyal hizmet uzmanı babasının ameliyat masraflarını karşılayabilmek için gereken parayı yasadışı yollardan bulduğunu söyleyen ya da kendisini öldürmeyi düşündüğünü dile getiren bir müracaatçıyla karşı karşıya kalabilir veya başka bir müracaatçı annesinin ölümcül hastalığını ondan gizlemeleri gerektiğini söyleyebilir. Bu tür vakalar etik ikilemde kalınmasına ve sorumlulukların arka plana itilmesine sebebiyet verebilir. Bu da etik olmayan kararlar alınmasına neden olabilir. Sonuçta etik karar verme ihtiyacı çoğu zaman etik ikilemlerde kalındığında ortaya çıkmaktadır. Etik veya etik olmayan kararlar alınmasında kişisel etkenlerin veya mesleğin getirdiği zorlukların büyük bir etkisinin olduğu söylenebilmektedir (Çifçi ve Gönen, 2011: 155).

Sosyal hizmet uzmanları, yönetmelikte değişen bazı kanunlar nedeniyle etik sorunlar yaşayabilmektedir. Mesela önceden evlat edinilen çocuk ile evlat edinen aile

arasında en fazla 40 yaş olmasını gerektiren kanunlar vardı. 40 yaş farkını geçen aileler çocuk evlat edinemiyorlardı. Daha sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca yapılan düzenlemelerle evlat edinilmede 40 yaş sınırı ortadan kaldırıldı. Daha önceden evlat edinmek için başvuran kişilerin 40 yaş sınırına takıldıklarından çocuk evlat edinme işlemini onaylayamayan sosyal hizmet uzmanları, bunun ortadan kalkmasıyla 40 yaş üstü olanlara evlat edinme için hizmet vermeye başladılar. Bu daha önce başvuran ve 40 yaş sınırına takılanlar için hak ihlali oluşturmuş oldu. Sosyal hizmet uzmanları yaşadığı bu tür durumlarda etik kuralların doğruluğunu sorgulayabilir ve onları ikilemlere düşürüp etik olmayan kararlar almasına neden olabilir (Çifçi ve Gönen, 2011: 155).

Sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı ile toplum ilişkisini düzenlemekte güçlük yaşadığı zamanlar olabilir. Kamu malına zarar verdiğini söyleyen bir müracaatçısı ile topluma olan sorumluluklarını adil bir şekilde ele alıp etik kararlar verirken ikisinin menfaatini göze alarak hareket etmelidir. Sonuçta sosyal hizmet uzmanlarının ikisine karşı da sorumlulukları bulunmaktadır; birinin yararını düşünürken diğerini göz ardı edemez. Sosyal hizmet uzmanları ikisinin çıkarlarının çatıştığı durumlarda ikisini bir bütün içinde ele alarak etik kurallar doğrultusundan etik kararlar almalıdır (Çifçi ve Gönen, 2011: 155). Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği sosyal hizmet mesleğini;

> İnsanların refahları için sosyal değişmeye, insani ilişkilerdeki sorunları çözümlemeye ve insanın güçlenmesi ve özgürleşmesine yardımcı olur. Sosyal hizmet, insan davranışı ve sosyal sistem kuramlarını kullanarak insanların çevreleriyle etkileşimde bulunduğu noktalara müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmette temeldir (Uluocak ve Çoban, 2011: 162) olarak ifade eder.

Meslek olarak sosyal hizmet, toplum ve bireyleri ilgilendiren çeşitli olay, davranış ve eylemlerle alakadar olur. Bunların ortak noktası, mesleğin bunların hepsi için her yönden daha kaliteli standartlar sağlamaya çalışmasıdır. Kimi zaman bu standartları temin etmeye çalışırken birçok prosedür ve yönetmelik bunları yapmayı ya engellemiş ya da belirli derecede ve belirli şartlarda yapılmasına izin vermiştir. Bunun sonucunda da meslek elemanları ikileme düşebilmektedir. Böyle zamanlarda profesyonel olarak öne çıkmak sosyal hizmet uzmanlarının bir görevi olmuştur (Uluocak ve Çoban, 2011: 162-163).

Sosyal hizmet uzmanlarının mesleğini icra ettikleri alanlardaki kişilerin tutumları, kültürü ve tavırları alınan kararlar üzerinde etki oluşmasına neden olabilmektedir. Saydığımız bu kavramlar iş yerinin değerlerinin etik çerçevede ne kadar doğru veya ne

kadar yanlış olduğunu bize gösterir. İş yeri ne kadar etik bir yönetim sergilerse sosyal hizmet uzmanları o kadar sağlıklı etik kararlar alabilirler (Yanardağ, 2020: 1214-1215). Sosyal hizmet uzmanlarının aldıkları kararlar mesleki olarak önem arz etmektedir. Alınan kararlar iyilik hali düşünülerek verilse de bazı durumlar istenmeden de olsa kötü sonuçlar oluşturabilir. İntihar düşüncesi ve toplumsal dışlanma gibi insanın psikolojisini derinden etkileyen durumlar yaşam kaybına neden olabilir. Bunların olmaması için sosyal hizmet uzmanları iyi bir eğitimden geçmeli, inceleme ve araştırmaya açık olup her türlü bilgiyi edinmeli, hedeflerini plan/program çerçevesinde yapıp uygulamaya koymalı, durumları bütüncül bir yaklaşımla ele alıp her türlü detayı değerlendirmeli ve etik bir şekilde kararlarını almalıdırlar. (Uluocak ve Çoban, 2011: 163).

Sosyal hizmet uzmanlarının etik karar vermesini etkileyen genel faktörleri sıralayacak olursak:

1) İş Doyumu

İnsanların mesleklerini icra ederken işlerinden aldıkları zevk onların iş hayatını belirlemektedir. Oluşan bu doyum ya da doyumsuzluk iş hayatı haricinde gündelik yaşamı da etkileyebilmektedir. İşini severek yapan kişi çalıştığı yerde daha verimli olur ve bu gündelik yaşantısına olumlu bir şekilde yansır bunun sonucunda pozitif bir insan haline gelir. Bu meslek elemanlarının daha sağlıklı karar vermesine ve hizmet açısından daha faydalı olmasına neden olur. Mesleğinden doyum alamayan insan negatif düşüncelerle dolar ve gündelik hayatında stresli ve zor bir sürece girer. Aşırı stres iş hayatında düzgün kararlar alamamasına neden olabilir. Bu tür olumsuzluklar zamanla kişide tükenmişliğe neden olabilmektedir (Ceylan vd., 2016: 47-49).

İş arkadaşlarıyla olan sorunlar, kurum içi uyumsuzluklar, ücretin tatmin etmemesi, süpervizör eksikliği ve iş yükünün fazla olması gibi etkenler sosyal hizmet uzmanlarının mesleğinden yeterli doyumu almamasına sebebiyet verebilir. Bunun sonucu olarak da sosyal hizmet uzmanlarının hem fiziksel hem de ruhsal sağlığı bundan olumsuz etkilenebilir. Yaşamlarının çoğunu iş yerinde geçiren sosyal hizmet uzmanları için bu tür olumsuzluklar gündelik hayatı etkilemekte ve stres yükünün artmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda iş yerinde alması gereken kararlara net bir şekilde bakamayabilir ve yanlış kararlar alabilirler (Ceylan vd., 2016: 49).

2) Bürokratik Baskı

Bürokratik kurumlarda genellikle bir hiyerarşi söz konusudur. Üst merciler (amir, müdür vs.) çalışanların bir disiplin ve otorite içerisinde olmasını isterler. Bu otorite ve disiplin bazen çok sıkı olabilmektedir. Bu da iş hayatının sıkıcı olmasına, kişinin üstünde baskı oluşmasına ve talepte bulunulan istekler kişinin benliği dışında hareket

etmesine neden olabilir. Uyulması istenilen prosedürler ve yönetmelik ağır şartları içeriyorsa kişi üzerinde olumsuz sonuçlar oluşturabilir. Bürokratik baskı, kişinin strese girmesine ve manevi bir çöküş yaşamasına sebebiyet verebilir (Aytaç, 2005: 263-266).

Bunun haricinde sosyal hizmet uzmanlarının amirleri, sosyal hizmet uzmanlarından yapmaması gereken veya yapmayı istemediği davranışlarda bulunmasını talep edebilir. Bu da onun ikileme girmesine ve huzursuz bir iş ortamının oluşmasına neden olabilir. Bunların sonucunda sosyal hizmet uzmanları almaları gereken kararları iyi analiz edemeyip zorlanabilirler veya almamaları gereken kararlar alabilirler (Aytaç, 2005: 263-266).

3) Mesleki Yetkinlik ve Eğitim

Mesleğe ne kadar hakim ve meslekte ne kadar profesyonel olunursa o kadar iyi derecede görevler yerine getirilir ve doğru kararlar alınabilir. Kendini geliştirmeyen sosyal hizmet uzmanları görevlerini yerine getirme ve karar alma süreçlerinde zorluk yaşarlar. Mesleki yetkinliğe sahip olmak için kaliteli bir eğitim almak, çeşitli eğitimler almaya mesleği icra edildiği müddetçe devam etmek ve kendini sürekli geliştirmek gerekir. Bunları sağlayan meslek elemanları bilgi, beceri ve yetenek yönünden kendini geliştirir. Kendini geliştirmesi, hem mesleğini en iyi şekilde icra etmesini hem de sağlıklı kararlar almasını kolaylaştırır (Arıkan, 2017: 13-14).

4) Sosyal Politika

İyi düzenlenmiş politik uygulamalar işleyişin akıcı olmasını, verilen hizmetin eşitlikçi ve daha kaliteli olmasını sağlar. Uygulanan politikalardaki açıklar veya alınan politik kararların etik boyutla çatışması durumunda, alacağı kararlar sosyal hizmet uzmanlarının ikileme düşmesine ve kararsız kalmasına neden olabilir.

> Siyasî irade, bir yasa çıkaracağında çoğunlukla alt yönetime danışmadan, gerekli araştırma ve incelemeleri yapmadan ve büyük ölçüde siyasî kaygılarla iş yapabilmektedir. Önce yasa çıkarılmakta, ama gerekli hukukî, fiziksel, personel düzenlemesi gibi, temelde o yasanın uygulanmasını sağlayacak konuların düzenlenmesi göz ardı edilebilmektedir. Bu durum ise uygulamada ciddî sorunlara yol açmaktadır. Özellikle de, birinci hat çalışanları olan, yani müracaatçılarla ilk anda yüz yüze olan sosyal hizmet uzmanları, bu yanlış ve/veya eksik yasal düzenlemelerden en olumsuz biçimde etkilenen grubu oluşturmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanları kimi durumlarda ciddî etik ikilemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler (Acar vd., 2017: 25).

> Siyasal tutarlılık ve kararlılık, karar verici konumdakilerin etik duyarlılıklarının yüksek olmasıyla bağlantılıdır. Bu boyutta farkındalıkları düşük olanların, toplumda sağlam bir etik alt yapı oluşturmakta etkili olmaları beklenemez. Öte yandan, özellikle oy kaygısı, çıkar çatışmaları gibi çeşitli nedenlerle etik ihlaller görmezden gelinebilmektedir (Arıkan, 2017: 12).

Arıkan bu anlatımıyla politikanın etik karar verme üzerindeki etkisini ifade etmeye çalışmıştır. Politikalar etik karar vermeyi olumlu etkileyebileceği gibi Arıkan'ın ifadesi ile süreçte de sorun oluşturabilmektedir.

5) Kişisel Faktörler

Kişisel faktörler, yaş, kültür, cinsiyet, değerler, inanç, etnik köken, duygusal zeka ve algıları kapsamaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda etik karar verme konusunda kadınların erkeklerden daha hassas olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akbaba ve Erenler, 2011: 449-450). Bunun yanında, özellikle değerler, karar alınırken ikilemde kalınmasına neden olabilmektedir. Bu da verilen kararlarda etki altında kalınmasına ve kişilerin kendi değerlerine uygun bir biçimde karar almasına neden olabilmektedir (Sağır, 2006: 54).

Duygusal zekâ kapasitesi ne kadar gelişmişse kişilerin karar almaları o kadar kolay ve verdikleri kararlar bir o kadar doğru olur. Yapılan araştırmalarda duygusal zekânın alt boyutları olarak ifade edilen "duyguların farkında olma", "duyguları yönetme ile kendini motive etme", "empati" ve "sosyal beceriler" ile etik karar alma değişkeninin alt boyutları olarak kabul edilen "sevgi", "adalet" ve "iş birliği" arasında bağ olduğu düşünülmektedir. Bu alt etkenlerin hepsi sosyal hizmet mesleğiyle alakalı kavramlardır. Duygusal zekâ, "duyguları anlama ve düşünme kapasitesinin geliştirilmesi"dir. Kısaca duygusal zekânın kapasitesi ne kadar ileride ise mesleği icra etme ve etik kararlar alma bir o kadar yüksek olur. Kişi diğer insanların duygularını daha iyi anlar ve ona göre davranışlar sergiler (Neçare ve Şehitoğlu, 2018: 22-23).

Sosyal hizmet uzmanlarının algısı ne kadar genişse bir o kadar verimli olur. Algı, birçok durumu bütüncül ele almayı ve her şeyi gözeterek değerlendirmeyi sağlar. Bu sayede, alınacak kararların doğruluk boyutunun yüksek olması ve ikilemde kalmaların aşılarak daha duru bir düşünceyle kararlar verilmesi mümkün olur. Özellikle etik karar verme aşamasında etik algı bu sürecin daha hızlı ve sağlıklı olmasını sağlar (Akbaba ve Erenler, 2011: 449).

Sürekli olarak etik kararlar almak muhtemel değildir. Bunun için alınan kararların neticesi etik dışı olabilmektedir. Böyle bir neticeye mahal vermemek için etik algının iyi kullanılması şarttır. Algılar yaşa, cinsiyete, alınan eğitime, toplumsal statüye göre değişebilmektedir. Böylece bu etkenlerden alınan etik kararlar da etkilenmektedir (Akbaba ve Erenler, 2011: 450). Bu tür olumsuz sonuçların ortadan kalkması için sosyal hizmet uzmanlarının etik ilkeleri hayatlarının bir parçası haline getirmesi ve pratiğe dönüştürmesi gerekir. Sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemlerin çözümü için etik karar vermeleri gerekir. Onlar, etik karar alırken birçok seçeneği, bunların

oluşturabileceği etkenleri, etkenler sonucunda meydana gelebilecekleri ve olası yarar ve zararları gözden geçirmelidirler (Çifçi ve Gönen, 2011: 156).

Reamer, etik karar verme aşamalarını şu şekilde tanımlamıştır.

- Toplumsal değerleri ve sorumlulukları kapsayacak etik mevzular tanımlanır.
- Alınacak etik karar sonucundan etkilenecek olan teşkilat, topluluk ve kişiler tanımlanır.
- Katılımcılar, uygulanabilecek davranış metotları, riziko ve faydaları ile tanımlanır.
- Alakası olduğuna inanılan davranış yolları artı ve eksileri ile detaylı bir şekilde ele alınır:
  - Yasal kurallar ve etik ilkeler.
  - Etik talimat, kural ve kuramları.
  - Sosyal hizmet uygulamaları, kuralları ve kuramı.
  - Paradoks yaşadıkları başta olmak üzere kişisel değerler.

- Bilirkişiler ve iş arkadaşları ile değerlendirmelerde bulunulur.
- Kesin yargılar belirlenir ve belgelenir.
- Karar takip edilir, değerlendirmesi yapılır ve belgelenir (Reamer, 2018: 100).

3.7. Sosyal Hizmette Etik Sorun ve Etik İhlal

Sosyal hizmet uzmanlarının bilerek ya da bilmeden etik dışı davranışlarda ve işlemlerde bulunmasına etik ihlal denir. Sosyal hizmet uzmanlarının bilmeden etik ihlale yol açacak davranışlar sergilemesi bilgi eksikliğinden veya durumu dikkatli bir şekilde ele almamalarından kaynaklanmış olabilir. Bilerek yapılan etik ihlal ise, dışardan gelen baskılardan (üst mercilerden, meslek elemanından, müracaatçının çevresinden) ya da kişinin kendi menfaatini düşündüğü için oluşmuş olabilir. Kendi menfaatleri; meslek dışı para alımı, mesleğini yükümlülüklerine uymadan icra etmek, müracaatçılara kültüründen, konumundan veya yaşam seçimlerinden dolayı aşağılayıcı bir gözle bakıp uygulamalarını kendi değerlerine göre yapmak olarak sıralanabilir. Müracaatçılar, meslek arkadaşları, toplum ve kurum sosyal hizmet uzmanları tarafından etik ihlale uğratılabilir. Ama genelde bu konudaki mağdur grup müracaatçılardır (Acar vd., 2017: 17-18).

İçinde çatışma bulundurması etik sorunu etik ihlalden ayıran bir özelliktir. Etik sorunda genelde yapılması gerekenin ne olduğu bilinse de dış faktörlerden dolayı çatışma yaşanıp kararsız kalınarak yapılması gerekenin dışına çıkılabilir. “Etik bir sorun

karşısında alınan kararla değer korunur, harcanır ya da göz ardı edilir" (Acar vd., 2017: 19). Sosyal hizmet uzmanları meslek yaşamları süresince etik sorunlarla karşı karşıya kalabilirler. Etik sorunun oluşması etik ihlallerdeki nedenlerle hemen hemen aynıdır. Burada faklı olarak değerler biraz daha ön plandadır (Acar vd., 2017: 19).

Problemin farkında olunmasına rağmen farklı sebeplerden ötürü neticeye varılamamasına etik sorun denir. Etik sorun, problemlerin çözümünde doğru eylemin hangisi olması gerektiğinin bilinememesidir. Bazen etik sorunlar yanlış veya eksik değerlendirmeden dolayı da meydana gelebilmektedir (Aldoğan, 2018: 28):

Doğu'dan İstanbul'a gelen 55 yaşlarında bir kadın, kadın konuk evine yerleşir. Form doldurma amaçlı yapılan görüşmede kadın tuhaf hareketler sergiler ve sorununu anlatmaz. Daha sonra ikinci bir görüşme yapılmaz. Kadını sosyal hizmet uzmanı görmeden müdür, sığınma evinde bulunmasının gereksiz olduğunu ve çıkarılması gerektiğini söyler. Sosyal hizmet uzmanı daha sonra kadınla tesadüfen diyaloğa geçer ve kadının senelerdir kocasından cinsel şiddet gördüğünü, artık dayanacak gücünün kalmadığını, ilk kez yabancı bir şehre geldiğini, eşinin aşiret mensubu olduğunu, onu öldürmesinden korktuğunu ve utanıp çekindiğinden konuşamadığını öğrenir (Acar vd., 2017: 57-58).

Burada sosyal hizmet uzmanı devreye girmeseydi ve ilk değerlendirme ile yetinilseydi müracaatçının akıbetinin ne olacağını kimse bilemezdi. Eksik yapılan değerlendirmeler, yanlış uygulamalar, konunun derinine inmeden alınan kararlar çok büyük sonuçları beraberinde getirebilmekte ve bunlar etik sorun teşkil edebilmektedir. Etik ihlal ve etik sorunda bilmeden yanlış davranış sergileyen sosyal hizmet uzmanları genelde kendilerini yeterince geliştirememiş veya mesleklerinin önemini kavrayamamış kişilerdir. Bilerek bu davranışları uygulayan sosyal hizmet uzmanları ise belki de kendini son derece geliştirmiş, bilgi sahibi kişilerdir ama etik olarak gelişememişlerdir (Acar vd., 2017: 19,40,54).

Görme engeli yüzde yetmiş olan ve çocuğuyla birlikte sokakta yaşamak zorunda kalan orta yaşta bir kadın, sosyal hizmetin bulunduğu kurumlara başvuruda bulunur ve yardım ister. Eşi sonradan olan görme engelinden dolayı onu terk etmiş ve kadının gidecek kimsesi yokmuş. Ailesi, istemedikleri biriyle evlendi diye kızlarını evlatlıktan reddetmiş ve akrabalarına kızları ile görüşmeme ihtarında bulunmuş. Evlenmesinin üstünden on yıl geçtiği ve bu zaman zarfında akrabalarıyla görüşmediği için kimseyi arayamamış. Yardım istediği arkadaşları olmuş ama onlar da belirli bir yere kadar destek olabilmiş. Gittiği kurumlardaki meslek elemanları ona kendilerinin bu kurum içinde ona yardımcı olamayacaklarını söyleyip geri göndermiş. Kadın, başvurduğu

kurumlardan aldığı olumsuz dönüşler sonrasında sokakta başına olumsuz bir şey gelebilir diye saçlarını kazıtıp erkek kıyafetleri giymeye başlamış. Bütün olumsuzluklara rağmen bir kuruma daha başvuruda bulunmaya karar vermiş. Bu kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanı kadına kaynaklar doğrultusunda kalacağı bir yer ve iş temin etmiş. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere eğer müracaatçıya kapılar tekrar kapansaydı sonuçları çok kötü olabilirdi.

Kişinin yardım talebinde bulunduğu kurumda gelen vakaya yönelik destek hizmet olmayabilir; ancak sosyal hizmetin etiği, odağı, amacı ve hizmeti insanlar üzerinedir. Onun için her vakadaki müracaatçı biricik ve tektir. Sorun tüm detaylarına inilmeden ve çözüme kavuşturulmadan bırakılmamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, kurum içinde destek sağlayamıyor ise ne tür yardımlar verilebilir diye bakmalı, bu doğrultuda yönlendirmesini yapmalı hatta gerekiyorsa kendi bu hizmetlere müracaatçıyı götürmeli veya götürecek ulaşım desteğini sağlamalıdır. Kurumumuzda buna yönelik hizmet yok diyerek müracaatçıyı geri çevirmek meslek etiğine de insani değerlere de uygun düşmeyecektir. Önemli görülmeyen bir etik ihlalin sonuçları çok şiddetli olabilir. Bu olay özelinde, kadın çocuğuyla sokaklarda istismar edilebilir, hatta ölümle sonuçlanacak bir durumla karşı karşıya kalabilir.

Profesyonel sosyal hizmet uzmanlarının, şahsi ve mesleki değerleri arasında çatışmalar olabileceğinin ve mesleki değerlere göre hareket etmeleri gerektiğinin bilincinde olmaları gereklidir. Dış etkenlerden dolayı bu çatışma yaşanıyorsa ve çözüm bulunamıyorsa başkalarından danışmanlık yardımı alınmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları etik ihlal ve etik sorunla karşı karşıya kalsa da mesleki değer ve etik kurallardan ödün vermemeli, kendini her daim geliştirmeli, iç görü sahibi olmalı, bilgi ve becerilerini ilerletmeli ve mücadeleci ruhundan asla vazgeçmemelidir. Kısaca etik sorun ve etik ihlalin oluşması, bireyin kişilik özellikleri, değerleri, etik sahibi olması veya olmaması ve çevresinin bu kavramları taşıyıp taşımaması ile ilgilidir (Acar vd., 2017: 19-20).

3.8. Etik Olmayan Davranışı Bildirme

Sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları kurumdaki iş arkadaşlarını etik dışı davranışlar sergilerken görebilir ve bununla ilgili nasıl karar vermesi gerektiği konusunda çelişkiye düşebilir. Muhakkak ki bu kolay bir süreç değildir. İş arkadaşını gerekli yerlere şikâyet ederse bu, iş arkadaşı için olumsuz sonuçlar oluşturabilir. Sonuç meslekten men edilmeye kadar gidebilir. Diğer yandan, şikâyeti gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanı ispiyoncu olarak nitelenip genel kitle tarafından dışlanabilir (Reamer, 2018: 204-205).

Yapılması gereken, etik dışı veya mesleğe aykırı bir davranış gördüğünde, sosyal hizmet uzmanının iş arkadaşını önce uyarması, neden böyle davrandığını anlamaya çalışması ve yaptığı yanlışlar hakkında konuşmasıdır. Eğer uyarı ve konuşmadan sonra etik ve meslek dışı hareketler ısrarla sürüyorsa, gerekirse başka meslek elemanlarına danışılmalı, olmuyorsa bir üst merciiyle konuşulmalı o da olmazsa gerekli yerlere şikâyet dilekçesi verilmelidir. Bu tür meslek dışı hareketlere göz yumulması sosyal hizmet mesleğinin etik ilkeleriyle ters düşer. Bununla birlikte, iş arkadaşını şikâyet etmeden önce tam ve kesin bilgiye ulaşım sağlanmalıdır. Sadece şüphe ve ihtimallere dayanarak hareket edilmemelidir. Şikâyet etmeye elde deliller varken gidilmelidir. Elde kesin sonuçlar olmadan atılan adımlar hem iş arkadaşının hem de şikayet edenin zor durumda kalmasına neden olabilir. Bu tür olaylar çalışılan kurumu da olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir (Reamer, 2018: 205-207).

> Fleishman and Payne'in ifade ettiği gibi, etik olmayan davranışları olan arkadaşınızı bildirmek yerine doğru şeyleri yapmanın başka yolları bulunabilir. Etik olmayan uygulama sonlandırılabilirse ve yeterli bir yaptırım uygulanırsa, doğrudan kişisel yüzleşme hem kamu yararı hem de kişisel sadakat açısından işe yarayabilir (Reamer, 2018: 206).

Sosyal hizmet uzmanlarının etik dışı durumlarla ilgili "NAWS Etik Kodları"na göre;

- Sosyal hizmet uzmanı etik dışı davranan iş arkadaşı ile konuştuğunda olayın çözüleceğine ve bir orta yolun bulunulacağına inanıyorsa bunu denemelidir.
- İş arkadaşlarının etik dışı eylemler yapmaması için meslek elemanı elinden geldiğince gayret göstermeli, eğer yapılıyorsa tekrarlanmaması için çalışmalar yapmalıdır.
- Etik dışı hareketlerde bulunan iş arkadaşı tüm uyarılara rağmen aynı şekilde etik dışı icraatlarda bulunmaya devam ederse sosyal hizmet uzmanı gerekli yerlere bildirimde bulunmak için çalışmalara başlamalıdır (Reamer, 2018: 207).

4. SOSYAL HİZMET MESLEĞİNİN ETİK İLKELERİ VE SOSYAL HİZMET UZMANLARININ ETİK SORUMLULUKLARI

4.1. Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından açıklanan temel etik ilkelerle ilgili verilen bilgiler aşağıdaki gibidir:

1) Her insanın kendine özgü bir değeri vardır ve bu değer onun saygı görmesini gerektirir.

2) Her insanın, başkasının hakkını ihlal etmemek koşuluyla, kendisini geliştirme hakkı ve toplumun gelişimine katkı verme sorumluluğu vardır.

3) Her toplum, yönetim biçimi ne olursa olsun, tüm üyelerinin en üst düzeyde yararı için işlev görmeli; üyelerinin kendilerini geliştirmeleri için gerekli koşul ve olanakları sağlamalıdır.

4) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve kaynağını bu Bildirge' den alan diğer uluslararası belgelerde ifade edilen, bireylerin ve grupların temel insan haklarına saygı gösterilmelidir.

5) Sosyal hizmet uzmanları kendilerinin yardımına ve tavsiyesine gereksinim duyan herkese (cinsiyet, yaş, özürlü olma, renk, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre ayrım yapmaksızın) mümkün olan en iyi hizmeti sunar.

6) Sosyal hizmet uzmanları mesleki tutum, karar ve eylemlerinde sosyal adaletsizlikle mücadele eder. Bu nedenle özellikle incinebilir, baskı altındaki birey ve gruplarla birlikte ya da onlar adına toplumsal değişmeyi sağlamak için çaba gösterir. Öncelikle yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık gibi toplumsal sorunlarda odaklaşır. Toplumsal sorunlara ilişkin bilinç ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesini amaçlar ve karar sürecine etkin katılımı sağlamak için çalışır.

7) Sosyal hizmet uzmanlarının nesnel olma, mesleki bilgi ve becerilerini geliştirme, uygulama yaptıkları alanlarda yetkin olma sorumlulukları vardır.

8) Sosyal hizmet uzmanları gizlilik, mahremiyet/özel hayatın korunması ve mesleki çalışmalarında elde ettikleri bilgiyi sorumlu bir biçimde kullanma ilkelerine uyar. Bu ilkelerle ülke mevzuatı arasında uyuşmazlık olduğu zaman bile gizlilik ilkesine bağlı kalır.

9) Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarıyla işbirliği içinde çalışır ve onları en üst düzeyde katılım için destekler. Müracaatçılarına çalışmalarının yararlarına ve olası risklerine ilişkin bilgi verir. Çalışmalarında öncelikle müracaatçılarının yararını gözetir; bununla birlikte üçüncü kişileri de göz ardı etmez.

10) Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarından, sonuçları onların yaşamlarını etkileyebilecek eylemlerin belirlenmesinde, kendileriyle işbirliğine girmelerini ve sorumluluk almalarını bekler. Yasal zorlamanın gerekli olabileceği durumlarda, bir tarafın sorununun çözümü ilgili diğer kişilerin aleyhine sonuçlar doğuruyorsa, tarafların beyanları dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Ancak, sosyal hizmet uzmanlarından yasal zorlamanın kullanılmasını en aza indirmesi beklenir.

11) Sosyal hizmet uzmanları terörizm, işkence ya da benzer yollara başvuran kişi, grup, siyasal güç veya diğer güç odaklarına doğrudan ya da dolaylı bir biçimde destek vermez veya kayıtsız kalmaz.

12) Sosyal hizmet uzmanları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nce hazırlanan Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumluluklarını kabul eder ve etik temele dayalı olarak karar verir" (Aslan ve Ulutaş, 2021: 211-212).

4.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Sorumlulukları

4.2.1. Meslektaşlara ve Diğer Meslek Elemanlarına İlişkin Etik Sorumlulukları

Gizlilik

Meslek elemanı, çalıştığı kurum ve kuruluşlarda iş arkadaşları ile elde ettiği bilgileri ve iş arkadaşlarının gizli kalması gereken kişisel durumlarını kimseyle paylaşmamalıdır. Meslek elemanı gizlilik hassasiyeti olmayan kişileri uyarmalı ve durumun önemi hakkında bilgilendirmelidir (NASW, 2008: 16).

Saygı

Meslek elemanı, iş arkadaşlarına, saha elamanlarına, çalıştığı kurum ve kuruluştaki kişilere saygı çerçevesinde davranmalı, insanları farklılıklarından, değerlerinden, kültüründen, engelli olmasından, marjinalliklerinden ötürü dışlamamalı, insan olmalarından dolayı saygı duymalıdır (NASW, 2008: 15).

Konsültasyon

Bazı durum ve vakalarda tek başına müdahale yeterli olmayabilir. Bu gibi hususlarda meslek elemanı diğer meslek elemanlarından yardım almalıdır. Vakanın içeriğine göre bilgisi ve becerisiyle en yüksek katkıyı sağlayacak meslek elemanına veya elemanlarına danışılmalı ve durumun analizi birlikte ele alınıp, birlikte kararlar alınmalı ve mağdur kişi için en iyisi yapılmalıdır (NASW, 2008: 16).

Cinsel Konular

Mesleki çalışma içinde bulunduğu kişilerle cinsel ilişki yaşamaktan kaçınmalı, iş arkadaşları ile ileride sorun oluşma ihtimali olması ve bunun işine olumsuz yansıma durumu olabileceğinden sosyal hizmet uzmanı bu tür durumlardan kaçınmalıdır (NASW, 2008: 17).

Cinsel Taciz

Meslek elemanı süpervizyon olarak hizmette bulunduğu kişileri, meslektaşlarını, stajyerleri ve talebeleri taciz etmemeli ve cinsel teşvik, sarkıntılık ve cinsel içerik taşıyan fiziksel ve sözlü eylemlerde bulunmamalıdır (NASW, 2008: 17).

Hizmetlere Havale

Meslek elemanı olarak danışanlarına yeterli katkıyı çeşitli nedenlerden dolayı sağlayamayacağını düşündüğü zaman sosyal hizmet uzmanı diğer meslek

arkadaşlarından yardım almalı veya danışanını meslek arkadaşına yönlendirmelidir. Sosyal hizmet uzmanı bunları planlı/programlı bir şekilde yapmalı ve gerekli kurumları durumdan haberdar edip gerekli açıklamalarda bulunmalıdır (NASW, 2008: 17).

Disiplinler arası İşbirliği

Disiplinler arası işbirliğinde, herkesin görevleri ve yükümlülükleri vardır. Bunların kime ve ne şekilde dağıtılacağı baştan konuşulup ona göre eylemde bulunulmalıdır. İşbirliği içinde bulundukları süre boyunca herkesin birbirine ılımlı ve anlayışlı davranmaları gereklidir. Saygının temel alındığı bir çalışma ortamı oluşturulmalıdır. Alınan kararlar sosyal hizmetin oluşturduğu etik ilkeler ve değerler doğrultusunda müracaatçının yüksek yararı göz önüne alınarak verilmelidir. Ortaya atılan her fikir değerlendirilmeli ve karşılıklı fikir alışverişi yapılmalıdır (NASW, 2008: 16).

Meslektaşların Zayıf Yönleri ve Yetersizlikleri

Meslek arkadaşının yaşadığı problemleri mesleğine yansıtması sonucunda iş ortamında ve işin işleyişinde meydana gelen sorunlar hakkında sosyal hizmet uzmanı arkadaşıyla konuşmalı ve ona destek sağlamalıdır. Meslek arkadaşı bundan sonra da sorunlarını iş hayatına yansıtmaya devam ederse sosyal hizmet uzmanı gerekli yerleri bilgilendirmeli ve olayı çözüme ulaştırmalıdır (NASW, 2008: 18).

Meslektaşların Meslek Etiğine Aykırı Uygulamaları

Meslek elemanı iş arkadaşının etik kurallara uymamasına göz yummamalı ilk önce bunun hakkında onunla konuşmalı, onu bilgilendirmeli karşılıklı olarak sorunu ortadan kaldırmak için çalışmalı, tüm çabalara rağmen hala meslek etiği ihlali yapıyorsa gerekli işlemleri yapmalıdır (NASW, 2008: 18).

Meslektaşların Yer Aldığı Çatışma ve Anlaşmazlıklara Yaklaşım

Meslek elemanı iş arkadaşlarının çalıştıkları ortamda yaşadığı problemlerden faydalanmamalı bu tür olumsuz olayları kendi lehine döndürmemelidir. Problemi meslek arkadaşıyla kendi yaşıyorsa sosyal hizmet uzmanı çözüm için bir orta yol bulmalı, bulamıyorsa olayı işine en az düzeyde yansıtmaya çalışmalı ve problemi en hafif şekilde atlatmayı denemelidir (NASW, 2008: 16).

4.2.2. Meslek Elemanı Olarak Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Sorumlulukları

Yetkinlik

Meslek elemanları, kapasitelerini arttırmalı, hizmet ederken bilgi ve yeteneklerini kullanarak çalışmalar yapmalı ve mesleklerini icra ederken kendi meslekleri dışında

olan ve yetersiz oldukları konulardan uzak durmalıdırlar. Gerekli eğitimleri almalı ve süresiz olarak kendilerini geliştirmeye devam etmelidirler. Sosyal hizmet uzmanları meslekle ilgili her konuda yeterli olgunluğa erişmiş kimseler olmalıdırlar (NASW, 2008: 22).

Ayrımcılık

Ayrımcılık, dünden bugüne az ya da çok toplumun her kesiminde görülebilen bir durum olmuştur. Sebebi her ne olursa olsun meslek elemanları insanları farklılıklarıyla (kültür, değer, marjinallik vb.) kabul etmeli, onları dışlamamalı, onlara farklılıklarından dolayı kötü davranan ve toplumdan izole eden kişilere tolerans göstermemeli, olumsuz davranış sergileyenleri uyarmalı, gerekirse farklılık çalışmaları yapıp insanları ve toplumu bu konuda bilinçlendirmelidirler (NASW, 2008: 22-23).

Kişisel Tutum

Meslek elemanı, düşünce, duygu ve davranışlarını kontrol etmeli ve işini icra ederken duygu ve düşüncelerinin mesleğinin önüne geçmesine izin vermemelidir. Meslek elemanı işini yaparken görevlerini ve ödevlerini unutmamalı meslek etiği içinde tutumlarını sergilemelidir (NASW, 2008: 23).

Dürüst Olmama

Meslek elemanı her zaman doğruluktan yana ve adil olmalı bu tür davranışlar sergilemeyenlere karşı tavrını belli etmelidir (NASW, 2008: 23).

Zayıf Yönler

Sosyal hizmet uzmanı bazen şahsi problemlerle karşı karşıya kalabilir. Önemli olan şahsi problemlerinin mesleğini icra etmesine, çalıştığı kişileri ve hizmet verdiği insanları olumsuz etkilemesine ve kurumuna zarar oluşturmasına izin vermemesidir. Sosyal hizmet uzmanı her türlü kişisel problemleri için gerekli yerlere başvurup yardım desteği sağlamalı ve bu sürecin mesleğini olumsuz etkilememesi için gerekli plan/programı yapıp önlemlerini almalıdır (NASW, 2008: 23).

Temsil

Meslek elemanı elinde bulundurduğu yetkiyi, yetkiyi veren kişi ya da kuruluşları zor durumda bırakmayacak şekilde kullanmalı ve en iyi şekilde hizmet vererek onları temsil etmelidir. Onların adına kararlar alıp, açıklamalarda bulunup, davranışlar sergilerken hassasiyet içinde davranmalı ve adımlarını dikkatli bir şekilde atmaya özen göstermelidir (NASW, 2008: 23).

Israrlı Talepler

Meslek elemanı hizmet alan kişilerin veya çıkarı için hareket eden farklı bireylerin isteklerinde ısrarcı davranmalarına kulak asmamalı, bu gibi durumlarda soğukkanlılığını

koruyup profesyonel bir şekilde davranmalı ve karşı tarafı incitmeden duruma bir çözüm yolu bulmalıdır. Buna rağmen ısrarlar devam ederse meslek elemanı sınırını çizmeli ve hassasiyet içinde davranışlar sergileyerek tavrını belli etmelidir (NASW, 2008: 24).

Telif Hakkı ve İtibarın Kabulü

Meslek elemanı sadece destek sağladığı veya kendisinin şahsen yaptığı işleri sahiplenmeli ve onların getirilerini kabul etmelidir. Meslek elemanının birlikte iş yaptığı meslek arkadaşının katkılarını belirtmemesi veya kendi hazırladığı çalışmasında destek sağlayan kişileri kaynak olarak göstermemesi, hem iş hem de kişilik olarak etik bir davranış olmayacaktır (NASW, 2008: 24).

4.2.3. Sosyal Hizmet Mesleğine İlişkin Etik Sorumlulukları

Mesleğin Bütünlüğü

Mesleğin bütünlüğünü sağlamak için sosyal hizmet uzmanları ilk önce mesleklerinin önemini kendileri algılamalıdırlar. Mesleklerine saygı duymalı ve önemini ortaya koyacak şekilde çalışmalar yapıp, davranışlar sergilemelidirler. Mesleğin bütünlüğünü ve bunun sürekliliğini sağlamak için sosyal hizmet uzmanları kendini eğitmeli, eğitim konusunda açık görüşlü olmalı, hem kişilik hem de meslek elemanı olarak etik kurallara uyup uygulamalı, davranışlarında örnek olmalı, mesleğinin ilerlemesi ve gelişmesi için katkıda bulunmalı, kaynak kapasitesini genişletmeli, mesleği için olumsuz olabilecek her şeyden uzak durmaya çalışmalı ve bu olumsuzlukları sağlayacak etkenleri ortadan kaldırmak için çaba sarf etmelidirler. Sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmete olan güvenin ve ilginin derecesini yükseltmek için çalışmalar yapmalı, sempozyum, panel, seminer gibi etkinliklere katılarak hem kendisini geliştirmeli hem de mesleğinin adını duyurup önemini herkese anlatmak için fırsatlar oluşturmalıdırlar. Gerekirse sosyal hizmet uzmanları medya kanallarını kullanıp sosyal hizmeti en iyi şekilde tanıtmalı ve sosyal hizmet uzmanlarının önemine vurgu yapmalıdırlar (NASW, 2008: 24).

Değerlendirme ve Araştırma

Araştırma ve değerlendirme yaparken sosyal hizmet uzmanının hassasiyet sergileyen bir kimliği olmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı her yönden gündemi takip eden, edindiği her bilgiyi kıymetli gören, her uygulama ve vakasında araştırmalarını titizlikle yapan, kendi vakası veya müracaatçısı olmasa bile gerektiğinde araştırmacı kimliğini kullanarak kişilere yardımda bulunan, bilgi veren, yönlendirme yapan bir meslek elemanı olmalıdır (NASW, 2008: 25).

Meslek elemanı, araştırma ve değerlendirme sırasında araştırmaya katılanlara olası tüm sonuçlar ve detaylar hakkında bilgilendirme yapmalıdır. Araştırma konusunu oluşturan bireylerin gizliliğine önem verilmeli, bu konuda onlara açıklamalar yapılmalı ve tüm detaylar anlatılmalıdır. Bu doğrultudaki işlemler eksiksiz yerine getirilmeli ve gerekli adımlar ona göre atılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet mesleğini araştırmalar yaparak geliştirmeli, meslekle ilgili oluşan yeni haberlere eleştirel bir şekilde yaklaşmalı ve bunlarla ilgili incelemeler yapmalıdır. Meslek ile ilgili araştırma ve değerlendirme aşaması sonucunda edindiği bulguları meslek ile ilişkisi olanlara iletmelidir. Sosyal hizmet uzmanı yaptığı her araştırma ve değerlendirmeyi objektif olarak ele almalı ve etik kurallar doğrultusunda hareket edip çalışmalarını da bu yönde ilerletmelidir (NASW, 2008: 26).

4.2.4. Uygulama Ortamına İlişkin Etik Sorumlulukları

Süpervizyon ve Konsültasyon

Süpervizör açık görüşlü, empati becerisine sahip, attığı adımlardan emin olan, sosyal hizmetin tüm işlev ve rollerini uygulama sürecinde başkalarına öğreten, geniş bir çerçevede düşünebilen ve bunların hepsini bütüncül bir şekilde ele alıp çalışmalar yapan kişidir. Robinson (1936) Süpervizyon'u; "belirli bir bilgi ve beceri ile donanımlı olan bir meslek elemanının, kendisinden daha az donanımlı bir meslektaşını yetiştirme sorumluluğunu üstlendiği bir eğitim süreci" (Yolcuoğlu, 2014: 420) olarak tanımlar.

Süpervizyonun amacı; çalışılan kurum ve kuruluşlarda yönetmelik ve kuralların işleyişinin düzgün bir şekilde olmasını sağlamak, çalışanların daha sağlıklı bir ortamda işlerini icra etmelerini temin etmek ve eğitim süresinde destek alan kişileri geliştirerek kapasitelerini arttırmaktır. Böylelikle müracaatçılar için yapılan hizmetlerin kalite düzeyi yükselmiş olur. Süpervizör olarak sosyal hizmet uzmanı profesyonel olarak görevini ne kadar iyi yaparsa müracaatçılar bundan o kadar fayda sağlar; süpervizörün asıl hedefi de budur. Süpervizör sadece kurumu, eğitim verdiği kişileri veya meslek elemanlarını değil kendini de mesleğini devam ettirdiği sürece geliştirmeye devam eder (Yolcuoğlu, 2014: 422-424).

Konsültasyon, sosyal hizmet uzmanının, uygulama ortamında yetersiz kaldığı durumlarda ona mesleki açıdan çalıştığı konuyla ilgili en iyi desteği sağlayabilecek olan meslek elemanına danışması ve uygulama alanında beraber çalışıp birlikte kararlar alıp, iş yapmalarıdır (NASW, 2008: 19).

Eğitim ve Öğretim

Meslek elemanı, eğitim ve öğretim gören talebelere kendi mesleki öğretilerini ve meslek alanıyla ilgili yeteneklerini kullanarak yardımcı olmalı ve gelişimlerine katkıda bulunmalıdır. Meslek elemanı bilmediği veya uzmanlığı olmayan başka dallarla ilgili her hangi bir görüş bildirmemeli ve bu yönde bir bilgilendirme yapmamalıdır. Çalışma sahasında eğitim ve öğretim gören kişilere planlı/programlı bir şekilde çalışma ortamı sağlanmalıdır. Eğitim alan bireylere samimi ama profesyonelliği ortaya koyan bir yaklaşımla yaklaşılmalıdır. Eğitim alan talebelerle uygulama alanına çıkılacak ise gerekli yerlere bildirimler yapılmalı ve talebelerin çalışmaları eşitlikçi bir şekilde değerlendirilmelidir (NASW, 2008: 19).

Performans Değerlendirmesi

Kişilerin çalışmalarını değerlendirirken, sosyal hizmet uzmanı bunu mesleki uzmanlığı ile birlikte mesleki ilke ve kurallara uyarak, hoşgörülü ve eşitlikçi bir tavır ile yapmalıdır. Kişilerle olan ilişki ve değerlendirmeler etik çerçeve içinde yapılmalı ve buna göre hareket edilmelidir. Bu, meslek elemanın güvenirliliğinin de bir göstergesidir (NASW, 2008: 19).

Müracaatçıların Kayıtları

Müracaatçıların, vakaların, üçüncü şahıslarla ilgili belgelerin vb. tüm bilgileri dosyalanmalı ve bu dosyalar gerekli olduğunda hemen ulaşılabilecek şekilde hazırlamalı, işlemler bittikten sonra bile kayıtlara zarar gelmeyecek bir şekilde arşive kaldırılmalıdır. Bu dosyalar mahremiyete özen gösterilecek şekilde korunmalı ve belli başlı bilgilere erişim sağlanmalıdır (NASW, 2008: 20).

Faturalandırma

Verilen hizmetlerin içeriğini ve niteliğini doğru olarak yansıtan ve uygulama ortamında hizmeti kimin verdiğini belirten faturalandırma uygulamaları yapılmalı ve devamlılığı sağlanmalıdır (NASW, 2008: 20).

Müracaatçının Havale Edilerek Gelmesi

Daha önceden hizmet aldığı yeri veya sosyal hizmet uzmanını çeşitli sebeplerle bırakmak zorunda kalan kişi farklı bir sosyal hizmet uzmanından yardım almak için gelmişse ilk olarak kişinin sorunu dinlenip, nelere ihtiyacı olduğu tespit edilmelidir. Müracaatçıdan, bundan önce almış olduğu hizmetler ile ilgili bilgiler alınmalı, müracaatçı ile bundan sonraki süreçte neler olabileceği hakkında detaylı bir şekilde konuşulmalıdır (NASW, 2008: 20).

Yönetim

Yönetici olarak sosyal hizmet uzmanının, personellerine süpervizyon desteği temin etme ve hizmet alanların ihtiyaçlarına cevap verme sorumlulukları vardır. İhtiyaçları karşılayabilmek için oluşturulan kaynaklar hizmet alanlara eşit ve adil bir şekilde sunulmalıdır. Yönetici olarak sosyal hizmet uzmanı, mesuliyeti bulunduğu çalışma sahasının NAWS Etik Kurallarına göre yürütülmesi ve bu kurallara uyulması için çaba sarf etmelidir. Bunun yanında, kendini sürekli geliştirmeli ve personelini de bunun için yönlendirmelidir (NASW, 2008: 20-21).

Sürekli Eğitim ve Personel Yetiştirme

Meslek elemanları kendilerini geliştirmek ve yeteneklerini arttırmak için meslek hayatları boyunca öğrenmeye devam etmeli, eğitim verdikleri kişileri veya çalışanlarını bu konuda destekleyip kapasitelerini artırmaları için teşvik etmelidirler. Meslek elemanları sorumlusu olduğu personelleri konferans, seminer, eğitici-öğretici kurslar ve etkinlikler gibi birçok aktiviteye göndererek bilgi hazinelerinin ve uygulama becerilerinin genişlemesini ve bunları pratiğe dökebilecek konuma gelmelerini sağlamalıdırlar (NASW, 2008: 21).

İşverenlere Karşı Taahhütler

Meslek elemanları NAWS Etik Kurallarına uyan ve mesleğine özen gösteren kişilerle ve kurumlarla mesleğini icra etmeli ve gerektiğinde onlarla beraber hizmet vermelidir. Çalışılan kurumun kurallarına ve yapılan plan/programlara uyulmalı ve daha iyi hizmet vermek için çalışmalar yapılmalıdır. Meslek elemanı çalıştığı kurumun etik kurallarıyla ilgili bilgilendirmeler yapmalı ve bu etik kurallara uymayan kişiler için gerekli önlemleri almalıdır. Yapılan çalışmaların daha kaliteli olabilmesi ve daha verimli bir meslek düzeni için meslek elemanı mesleğe alınacak kişilerin seçiminde, kalite ve verimi en iyi sergileyebilecek olan bireylerin seçilmesi ve mesleki ilkeler doğrultusunda işe alımın gerçekleşmesi için çaba sarf etmelidir (NASW, 2008: 21-22).

Yönetim - Çalışan Uyuşmazlıkları

Meslek elemanı, kendi ve hizmet verdiği insanların hakları yönetim tarafından ihlal ediliyor veya bu kişilere yeterince hak tanınmıyorsa bunun düzeltilmesi için adımlar atmalı ve çalışmalar yapmalıdır. Meslek elemanı aynı görüşte bulunduğu insanlar ile birleşip eylem yaparak ya da farklı yasal yollara başvurarak etik çerçevede hakkını aramalıdır (NASW, 2008: 22).

4.2.5. Topluma İlişkin Etik Sorumlulukları

Toplum Katılımı

Sosyal hizmet uzmanı, toplumun, müesseselerin kurulması ve devletin toplumsal hedefleri yerine getirebilmesi için aldığı kararlara ve yaptığı uygulamalara dahil olmasını, bunlara ilişkin bilgi edinmesini sağlamalı ve mesleğinin gereği olarak toplumu aydınlatmalı ve toplumun işlevselliğini arttırmalıdır (NASW, 2008: 27).

Toplumun Acil Gereksinimleri

Toplumun ivedi ihtiyaçlarının (sağlık, gıda vb.) plan/programı yapılmalı, hedefe ulaşmak için titizlikle çalışılmalı, kaynaklar araştırılıp bulunmalı ve gerekli yerlere iletilip kaynakların dağıtılması için düzenlemeler yapılmalıdır (NASW, 2008: 27).

Sosyal Adalet

Sosyal hizmet uzmanları gerekirse politikalara, devlete ve sisteme karşı toplumu ve müracaatçılarını korumalı ve haklarını müdafaa etmelidir. Sosyal hizmet uzmanı insanın değerinin artırılması ve kaynakların adil bir şekilde paylaşılması için çalışmalar yapmalıdır. Toplum ve müracaatçıların standartlarını yükseltmek ve bunun eşitlikçi bir şekilde olmasını sağlamak için yeni politikalar oluşturulmalı ve yapılan tüm çalışmalar adaletli bir biçimde uygulanmaya çalışılmalıdır (Başer vd., 2017: 1010-1011).

Sosyal ve Siyasal Aksiyon

Sosyal ve siyasal alanda meslek elemanı aktif olmalı, bunlarla ilgili güncel bilgileri takip etmeli ve faydalı olabilecek uygulamaları mesleğinde kullanmalı eğer zarar oluşturabilecek durumlar varsa bunun önlenmesi veya düzeltilmesi için çalışmalar yapmalıdır. Tüm bu çalışmalar yapılırken farklılıklar göz önünde bulundurulmalı, uygulamalar ona göre yapılmalı ve bu farklılıkların engel teşkil etmesi engellenmelidir (NASW, 2008: 27).

Sosyal Refah

Sosyal refah, toplumun parçası olan kişilerin, ailelerin, grupların gereksinimlerinin karşılanabilmesi, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, bireysel ve sosyal işlevselliklerinin ve ilişkilerinin dengeli bir şekilde idame edilmesi için yapılan çalışılmaları ifade eder. Toplumdaki insanların boş zaman değerlendirme, ekonomi, işlevsellik, tıbbi vb. ihtiyaçlarının temin edilmesi sosyal refahın amacıdır (Zastrow, 2010: 38).

Sosyal hizmet uzmanları insan ve toplumun ihtiyaçlarını bütüncül bir yaklaşımla ele almalı ve hizmetlerini bu doğrultuda sağlamalıdır. Meslek elemanı yoksullukla mücadele etmeli, gelir dağılımında adalet için girişimlerde bulunmalı ve sosyal ve

kişisel dengeyi sağlayıp korumalıdır. Sosyal hizmet uzmanı istihdam için kaynaklar araştırıp bu kaynaklardan nasıl yararlanılır öğrenmeli ve kaynakları hizmete sunmalıdır. Temel kişisel özgürlük ve hakları savunulmalı ve bunları güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Din, dil, ırk, kültür, cinsiyet, yaş, etnik grup, fiziksel engellilik, statü farklarındaki ayrımı ortadan kaldırıcı ve engelleyici düzenlemeler yapılmalı, bu ayrımlara göz yumulmamalı ve bu konuda sosyal politikalar üretilmelidir (Zastrow, 2010: 42).

Sosyal hizmet uzmanı eğitim ve öğretime katkıda bulunmalı ve eğitim görmek isteyen insanlar için (bu okul çağında olan bir çocuk da olabilir okuma yazma bilemeyen 50 yaşında bir bireyde olabilir) seminerler, kurslar düzenlemeli ve okul hayatlarına devam etmelerini veya daha kaliteli eğitim almalarını sağlamalıdır. Boş zamanlarını daha iyi geçirebilmeleri için yönlendirmeler yapmalıdır. Mesela yaşlı bireylerin hem hoşlanıp yapabilecekleri hem de işlevselliklerini arttırabilecekleri bir aktiviteye (resim, dans, okuma-yazma kursları vb.) gitmeleri sağlanmalıdır (Zastrow, 2010: 43).

Kısaca sosyal hizmet uzmanı toplumun ve insanların, refah düzeyini artırmaya çalışan, yaşamları için daha iyileştirici kaynaklar sağlayan ve daha pozitif insanlar haline gelmeleri için çalışmalar yapan bir meslek elemanıdır. (Zastrow, 2010: 42).

4.2.6. Müracaatçılara İlişkin Etik Sorumlulukları

Müracaatçılara Bağlılık

Sosyal hizmet uzmanı görevini yerine getirirken tarafsız davranıp herkese eşit şekilde muamele etmelidir. Gerekli durumlarda müracaatçılara faydalı olacak şekilde yol gösterilmeli ve müracaatçıların ihtiyaçları ön plana koyularak refahları arttırılmalıdır. Müracaatçıların yüksek yararı ön planda tutulmalı ve bunu gözeterek hizmet sunulmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçılarına hizmet verirken özenli davranmalı, detayları ele alarak ve tüm kaynaklardan yararlanmasını sağlayacak bir şekilde hizmet sunmalıdır (NASW, 2008: 7).

Kuruma gelmiş yetmiş beş yaşında bir birey huzur evinde kalmak istediğini, çocuklarının ona bakmadığını, etrafında onunla ilgilenecek kimse olmadığını, rahatsız olduğunu ve günlük aktivitelerini yaparken zorlandığını söylüyorsa, sosyal hizmet uzmanı işlemlerini yerine getirip geri dönüş yapacağını söyleyip dosyayı normal işler şekilde sisteme koymamalıdır. Burada aciliyet söz konusudur. Çünkü şahıs hem hastadır hem de onu kontrol edip temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek hiç kimsesi yoktur. Normal prosedürler uzun zaman alabilmektedir. İki ay sonra huzurevine yerleştirmek için

gidilen müracaatçının bir ay önce bakımsızlıktan öldüğü haberiyle karşı karşıya kalınabilir. Huzurevinde boş yer bulunmazsa evde bakım hizmetleri ile irtibata geçilmeli gerekli tüm kaynaklar zorlanmalı müracaatçının ihtiyaçları sağlanmalıdır. Bunun için müracaatçının talepleri ve çevresi bütünlük içinde ele alınmalı ve ona göre hizmetler sunulmalıdır. En küçük önemsiz denilebilecek bir detay müracaatçının hayatını olumlu yönde değiştirebileceği gibi tam tersine hayatını riske de atabilmektedir (Acar vd., 2017: 72).

Kültürel Yetkinlik ve Sosyal Farklılık

Sosyal hizmet uzmanları her toplumdan ve her kültürden müracaatçı ile ilişkide olduğu için buna uygun olarak hizmet vermeye çalışmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı her türlü sosyal grup ile çalışmak durumunda kalacaktır. Bunlar hayat kadınları, lgbt bireyler, zamanında ağır suç işlemiş olanlar veya toplum tarafından izole olmuş kişiler olabilir. Önemli olan sosyal hizmet uzmanının bu tür gruplara olan yaklaşımıdır. Bu tür gruplarla çalışılırken ve aralarında müracaatçı-çalışmacı ilişkisi kurarken yargılayıcı olmayan, önyargılardan uzak ve duyarlı bir yaklaşım sergilenmelidir (Uzunaslan ve Çifci, 2019: 220-221).

Müracaatçı A partisinden, sosyal hizmet uzmanı B partisinden, müracaatçı müslüman sosyal hizmet uzmanı başka bir dinden olabilir. Biri doğu diğeri batı bölgesinde yetişmiş farklı statüde bireyler de olabilirler. Bu tür sosyal farklılıklar meslek elemanı için önemli olmamalıdır, insanlara tarafsız bir gözle bakmalıdır. Bu onun etik sorumluluğudur ve bunun bilinci içinde mesleğini icra etmelidir.

Sosyal hizmet uzmanı ayrıca farklı kültürden insanlarla çalışırken ister dini, ister örfü adeti, isterse görüşleri kendisininkinden çok uç noktalarda olsun her kültürün kendine özgü olduğunu ve müracaatçıları kendi toplumu ve kültürü içinde değerlendirmesi gerektiğini bilmeli davranışlarını ve sunduğu hizmetleri bunları göz önünde bulundurarak değerlendirmelidir (Artan ve Yanardağ, 2020: 170, 171, 274).

Daha önce Türkiye'nin doğusunda bulunmamış ve İstanbul'da yaşayan sosyal hizmet uzmanı doğal afetin yaşandığı ve bunun sonuncunda büyük kayıpların olduğu Van şehrine gider ve yas sürecinde olan bu kişilerin bu süreci çok yoğun bir şekilde yaşadığını görür. Meslek elemanı, deprem mağdurlarının bu süreci atlatmalarına yardımcı olabilmek için cenazeden sonra vefat eden kişiler için yapılanları, ölümü algılayış şekillerini, ölümden sonraki ilişki süreçlerini kısaca kültürleri hakkında bilgi edinmeli ve yapmayı planladığı hizmetleri bunlara ve bunların sonuçlarına göre şekillendirip uygulamalıdır.

Kendi Kaderini Belirleme

Kendi kaderini tayin hakkı kaynaklarda iki şekilde açıklanır. İlki, Weick ve Pope tarafından ifade edildiği şekliyle, "müracaatçının kendi kararlarını oluşturma, yardım sürecine aktif bir biçimde katılma, seçimlerine dayalı bir yaşam oluşturma hakkı" olarak tanımlanır. Bu ifade ile "bireylerin yaşamak ve gelişebilmek için neye ihtiyaç duyduklarını sadece kendilerinin bilebilecekleri düşüncesine" erişilebilir. Nicholson ve Matross'a göre ise kendi kaderini tayin hakkı, "tüm insanların kendi değer, amaç ve bireysel seçimleri ile uyumlu davranma hakkı olarak" açıklanır (Şahin, 2009: 89).

Müracaatçılar kendi hayatları ile ilgili karar verme hakkına sahiptirler. Müracaatçının başkalarına göre hareket etmesi, kendi gibi davranmamasına, başkalarına bağlı kalmasına ve görevlerini yerine getirememesine neden olur. Bunun için sosyal hizmet uzmanı müracaatçısıyla birlikte güçlendirme çalışmaları yapmalıdır. Bu, danışanın kendi ayakları üstünde durabilmesi için önemli bir adımdır (Şahin, 2009: 90-91).

Müracaatçının hayatı, evlenene kadar ailesi tarafından yönetilmiş ve evlendikten sonra bu durum eşi tarafından devam ettirilmiştir. Bunun sonucunda da kendi başına karar veremeyen, hayatı sadece eşi ve çocuğu üzerine dönen ve kendi için hiçbir şey yapmayan asosyal biri haline gelmiştir. Müracaatçı on yıllık evliliklerinin sonunda ruhsal bunalıma girmiş bir şekilde sosyal hizmet uzmanının karşısına çıkar. Artık kimseye bağlı kalmak istemediğini, hayatını kendisi için yaşamak istediğini, eşini ve ailesini görmeye tahammülü olmadığını ama onlara muhtaç olduğunu, sadece çocuğunu düşündüğünü, artık kendisine yabancı olduğunu ve düzelmek istediğini söyler.

Meslek elemanı müracaatçısının taleplerine saygı duymalı ve aldığı kararlar için onu desteklemelidir. Tedavisi için güçlendirme çalışmaları planlanıp programlanarak işleve konulmalı ve yararlanabileceği tüm kaynaklar harekete geçirilerek (grup terapileri, iş bulma vb.) hizmete sunulmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının ruhsal tedavisi için çalışmalar yapmalı, eşi ve ailesiyle müracaatçının bilgisi doğrultusunda görüşerek beraber aile terapileri uygulamalıdır. Kişinin önce öz güvenini kazanması sağlanmalı sonra geri kalan adımlar atılmalıdır. Öz güven, kazanma müracaatçının hayattan zevk almasını ve yeniden kendini tanıyıp olumlu hedefler oluşturmasın sağlar (NASW, 2008: 7).

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının kendi kaderini belirlemesi için fırsatlar oluşturmalı ve alternatif modeller üstünde çalışmalıdır. Müracaatçı kendi hakkında kararlar alamıyor ama bunun için yardım istiyorsa bu konuda desteklenmelidir. Verilen hizmet ve kaynaklar insanları daha çok bağımlı hale getirebilir. Sosyal hizmet uzmanları

bu bağımlılıktan ve işlevselliğin azlığından müracaatçılarını kurtarmak için çaba sarf etmelidirler. Könfüçyüs "Bir kişiye iyilik yapmak istiyorsan ona balık verme, balık tutmayı öğret" der. Çünkü bu şekilde kişi özgüvenini yeniden kazanıp hayata daha sağlam bir şekilde tutunabilir (Thompson, 2014: 162-163).

Müracaatçı kendi hakkında kararlar alırken başkalarının hakkını ihlal etmeden bunu yapmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı bu konuda müracaatçıya yardımcı olmalıdır. Onunla konuşmalı ve neler yapılması gerektiği hakkında bilgilendirmelidir (NASW, 2008: 7). AIDS hastalığına yakalanmış bir müracaatçı durumunu eşi de dahil olmak üzere kimsenin bilmesini istemeyebilir. Bu durumda kişinin kendi kaderini tayin hakkı vardır ama başkasının hayatı söz konusu olduğundan dolayı sosyal hizmet uzmanı eşine olanları anlatması yönünde müracaatçıya bilgilendirme yapmalıdır. Bunlara rağmen müracaatçı eşine hastalığından bahsetmezse sosyal hizmet uzmanı müracaatçının eşine hastalığı bildirmekle yükümlüdür.

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçısını güçlendirirken ona emir verici veya öğütte bulunur bir ifade tarzı ile konuşmamalı, kendi görüşlerini empoze edici biçimde hareket etmemelidir. Müracaatçı için en iyisi belirlenmeli, olaylara ve şartlara göre yaklaşımda bulunulmalı, kendi kararlarını kendisi alması yönünde güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı gerekiyorsa önerilerini müracaatçıya sunmalı ama bunda diretmemelidir. Alkol bağımlısı olan ve bunun yüzünden işini ve eşini kaybeden bir müracaatçıya "şu an yapmanız gereken bir hastaneye yatıp tedavi görmek" gibi bir cümle kurmak yerine, ''tedavi için hastaneye yatmayı hiç aklınızdan geçirdiniz mi?'' hitabıyla ona öneride bulunmak gerekir. Böylece kendi değerlendirmesini kendisinin yapması sağlanmış olur. Burada asıl amaç müracaatçının kendisini geliştirmesi, eksik yönlerinin güçlenmesi, kendi hayatı hakkında söz sahibi olması ve onun için en iyisinin olmasının sağlanmasıdır (Şahin, 2009: 92-93).

Mahremiyet ve Gizlilik

Sosyal hizmet uzmanları mağdur müracaatçılar ile ilgilenmektedirler. Mahremiyetin korunmaması bu mağduriyetin şiddetlenmesine ve kötü sonuçlar oluşturmasına neden olabilir. Gizli bilgiler, ancak müracaatçının onayı durumunda açıklanabilir. Müracaatçı onaylamadığı müddetçe gizlilik ilkesine uyulmalıdır. Eğer herhangi bir nedenden dolayı gizli bilgi açıklanacak ise müracaatçıya bu konu hakkında bilgi verilmelidir (NASW, 2008: 10-12). Teknolojik cihazların kullanımıyla başkalarına ulaştırılan bilgilerin gizliliği için de tedbirler alınmalıdır. Kimlik bilgilerinin gizliliğine özellikle dikkat edilmeli, gizli belgelerin güvenliği sağlanmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçıya konu dahilinde olmayan özel sorular sormamalı, edindiği mahrem bilgilerin gizliliğine önem gösterip korumalıdır. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının gizli kalması gereken bilgilerini her ortamda konuşmamalı ve herkese anlatmamalıdır (Artan ve Yanardağ, 2020: 168.).

Vaka örneklerinin detaylı bir şekilde hiç kimseye anlatılmaması gerekir. Tanımaz, bilmez düşüncesi ile sosyal hizmet uzmanının anlattığı vaka örneğini anlattığı kişi bilmiyor olsa bile onun da bir üçüncü kişiye anlatması sonucunda tanıyan birine denk gelme olasılığı her zaman vardır. Bundan dolayı bu konu çok hassas ve dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Vakası medya tarafından duyulan bir müracaatçının mahremiyeti ön planda tutulmalı medyaya açıklamalar hassasiyet içinde yapılmalıdır. Medyaya kamu spotu olsun toplum bilinçlensin diye verilen vaka örnekleri veya bilgileri gizliği riske atmayacak bir şekilde verilmeli en ufak bir risk taşıyorsa hiç verilmemelidir. Eğer sosyal hizmet uzmanı yasal olarak bir dayatmaya maruz kalıp gizli bilgilerin açıklanması mecburiyetinde bırakılırsa ve bu durum bir riske neden olabilecek ise bu yasal dayatmanın durdurulmasını olmuyorsa en aza indirgenmesini veya belgelerin mühürlenmesini istemelidir (NASW, 2008: 10-12).

Sosyal hizmet uzmanı hastanede uyuşturucu tedavisi gören gençlerle çalışmaktadır. Gençler sadece kullanıcıdır, herhangi bir satıcılık ve ticaret geçmişleri bulunmamaktadır. Tedavi başında bilgilendirilmiş onay yapılır ve herhangi hukuki bir durumla karşı karşıya kalmayacaklarının teminatı meslek elemanı tarafından verilir. Nitekim sosyal hizmet uzmanı savcılık tarafından kendisinden gençlerin isimleri istense bile bu bilgiyi vermemelidir. Eğer bu talepte ısrar edilirse bu bilgiyi neden veremeyeceğine dair bir dilekçe yazıp savcılığa göndermelidir. Müracaatçıların isimlerini vermesi sosyal hizmet uzmanının gizlilik ihlali yapmış olmasına neden olur ve bu durumda sosyal hizmet uzmanı hizmet verdiği gençlerin gözünde güvenilmez bir duruma düşebilir. Bu da tedavi sürecini olumsuz yönde etkileyebilir. Savcılık gençler üzerinden madde satıcılarının isimlerini almak için böyle bir girişimde bulunuyor olsa bile bu gençlerin psikolojisini etkileyebilir ve tedaviyi bırakabilirler (Acar vd., 2017: 49).

Kurum içerisindeki stajyerlerin konumuna dikkat edilmelidir. Müracaatçıyı zor duruma düşürecek veya müşkül bırakacak durumların oluşmaması için stajyerler kurumda çalıştıkları süre boyunca belli başlı işlerde görev almalıdır. Dosyalar gizlilik teşkil ediyorsa bunlar stajyerlere verilmemeli sosyal hizmet uzmanı bu dosyalarla birebir ilgilenmeli ve dosyayla ilgili bilgileri ilgili kişiler hariç zorunlu bir gerekçe

olmadıkça kimseye göstermemelidir. Evde ziyarete stajyerle birlikte gidilmişse ve müracaatçı özel bir durumunu anlatacak ise başka bir odaya geçilmeli ya da stajyer odadan çıkartılmalıdır. İş hayatında yardımı olur düşüncesiyle, öğretme amaçlı olarak stajyer ortamda tutulmamalı, müracaatçıyı ön plana alacak şekilde hareket edilmelidir (NASW, 2008: 10-12). Cinsel tacize uğrayan müracaatçı bu olayı ailesi dahil hiç kimseye anlatmadığını ve bu gizliliğin devam etmesini istediğini söylüyor. Müracaatçının tüm bilgileri stajyer tarafından öğrenildiğinde mağdur kişiyi arayıp durumu ailesine söylememek karşılığında ondan taleplerde bulunabilir ya da kurumda gizlilik arz eden bir vakayı art niyet olmadan başkalarına anlatıp müracaatçının gizliliğini tehlikeye sokabilir.

> SHUD'un Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları" kitabında mahremiyet ve gizlilik şöyle tanımlanıyor: "Sosyal hizmet uzmanları araştırma ve değerlendirme yaparken katılımcıların isimlerinin ve elde edilen verilerin açıklanmamasını ve gizliliğinin sağlanmasını güvence altına almalı; gizlilik ilkesi, gizliliğin sağlanması için alınacak önlemlerin sınırları ve araştırma bittikten sonra elde edilen verileri içeren kayıtların yok edileceği konularında bilgi vermelidir (Buz ve Akçay, 2015: 155).

Bilgilendirilmiş Onay

Verilen hizmetler hakkında müracaatçılara detaylı bir şekilde açıklama yapılmalı ve sordukları sorular anlaşılır bir dille cevaplanmalıdır. Yapılan konuşmaların müracaatçı haricinde başkaları tarafından da bilinmesi gerekiyorsa bunu yapmadan önce müracaatçıya haber verilmelidir. Hizmetin teknolojik cihazlarla yapılması durumunda oluşabilecek sorunlar hakkında müracaatçıya bilgi verilmelidir. Verilen hizmeti istememesi durumunda, müracaatçının hizmeti kabul etmesi veya etmemesi durumunda meydana gelebilecek olasılıklar hakkında bilgilendirilme yapılmalıdır (Reamer, 2014: 124). Bilgilendirilmiş onay yaparken müracaatçı kendini ifade edemeyecek durumda ise (zihinsel engelli veya yaşı gereği algılaması zayıflamış birey) sosyal hizmet uzmanı ondan sorumlu olan ve onunla ilgilenen kişilerle iletişime geçmeli ve müracaatçı için en iyi hizmet modelinin oluşturmalıdır (NASW, 2018: 7-8).

Belediyede çalışan sosyal hizmet uzmanları belediyede kayıtları olan yaşlı ve engelli bireyleri ziyaret ederek hal hatır sormak, herhangi bir eksikliklerinin olup olmadığını öğrenmek ve kayıt bilgilerini yenilemek için 'hep beraber el ele' adlı bir proje başlatıldığını düşünelim. Bu proje kapsamında müracaatçıların evlerine gidilmeden önce telefonla randevu tarihi alındıktan sonra evde ziyarete gidilmelidir. Kişiler aradıklarında ilk önce kurumun adı verilmeli, meslek elemanı kendini tanıtmalı, proje hakkında bilgiler verilip neden evde ziyarete gidilmek istendiği, ne kadar bir süre alacağı, eve gelindiğinde neler yapılacağı detayları ile anlatılıp ziyarete öyle

gidilmelidir. Evde ziyarete gidildiğinde kapıdan girmeden önce sosyal hizmet uzmanı tekrar kendini tanıtmalı içeri girince proje detayları tekrardan anlatılmalı, bireyin sorduğu sorular düzgünce cevaplanıp bilgilendirilmeli ve her şey rızası doğrultusunda yapılmalıdır.

Araştırma ve değerlendirme kriterleri içinde yapılacak olan bilgilendirilmiş onay Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin "Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları" kitabında şöyle ifade edilmiştir:

> Sosyal hizmet uzmanları değerlendirme veya araştırmaya katılacak kişilere, gerektiğinde katılmayı reddedebileceklerini ve bu durumda ima biçiminde ya da fiili olarak hiçbir ceza ya da yoksunlukla karşılaşmayacaklarını ve katılım için ısrar edilmeyeceğini açıklamalıdır. Katılımcının özel hayatına/ mahremiyetine ve onuruna saygı gösterileceğine ilişkin bilgi vererek gönüllü katılım sağlanmalı ve gerekirse yazılı onay alınmalıdır. Bilgilendirilmiş onay istenilen katılımın niteliği, kapsamı, süresi, araştırmaya katılmanın faydaları ve olası riskleri hakkındaki bilgileri içermelidir (Buz ve Akçay, 2015: 154)

Kayıtlara Ulaşma

Müracaatçının kayıtlara ulaşma talebi belirli sınırlar çerçevesinde karşılanmalıdır. Bu talebin sonucunda oluşabilecek riskler hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bu riskler büyük bir oranda ise bilgiler ona göre ayrı ayrı dosyalanmalı ve bunlar dosyalanırken her türden detaylarıyla birlikte kaydedilmelidir. Kayıtlara ulaşma sağlanırken sosyal hizmet uzmanı üçüncü kişilerin güvenliğini de dikkate alarak titiz bir şekilde çalışma yapmalıdır (NASW, 2008: 12).

Hizmetlerin Kesintiye Uğramaması

Verilen hizmette kesinti oluşmaması için gerekli olan tedbirler önceden alınmalıdır. Müracaatçının mağduriyet yaşamaması için kesintileri engelleyecek sorunlar göz önünde bulundurulmalı ve hizmetler ona göre verilmelidir. Hizmetlerin kesinti ihtimalinin oluşmaya başladığı andan itibaren her şey tüm detaylarıyla ele alınmalı ve müracaatçının yüksek yararı doğrultusunda işlemler yapılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı başka bir şehre nakil olmuşsa veya başka bir sorunundan dolayı işine bir müddet ara vermek zorunda kalacak ise gitmeden müracaatçısıyla ilgili tüm düzenlenmeleri yapmalı, hizmetin neden kesintiye uğradığını açıklamalı ve hizmetin devamı için onu meslektaşlarına havale etmelidir (NASW, 2008: 14).

Hizmetin Sonlandırılması

Hizmetlerin sonlandırılması durumu, artık hizmete ihtiyaç olunmaması veya sunulan hizmetten daha fazlasının verilememesi hallerinde oluşur. Müracaatçının ruh sağlığı merkezinde aldığı danışmanlık hizmeti sonucu tamamıyla iyileşmesi ve hayatına eskisinden daha iyi bir şekilde yeniden başlaması veya hapishanede proje sonucu

oluşturulmuş görüşmelerin ve bu görüşmelerle birlikte verilen hizmetlerin proje bittiğinde sonlandırılması gibi durumlar buna örnek olarak gösterilebilir. Bu gibi durumlarda sosyal hizmet uzmanı müracaatçısını bunlar hakkında bilgilendirmeli ve müracaatçısıyla olan mesleki münasebetini bitirmelidir (Artan ve Yanardağ, 2020: 175).

Çıkar Çatışmaları

Sosyal hizmet uzmanları herhangi bir çıkar çatışmasına karşı hassasiyetli davranmalı, bu tür durumlardan olabildiğince uzak kalmalıdır. Bu tür durumların çıkması veya çıkabilme ihtimalinin olması halinde müracaatçıyı bundan haberdar etmelidir. Birbirlerini tanıyan insanlarla çalışıyorsa (iş ortağı, akraba) durum konusunda detaylı bir şekilde bilgilendirme hizmeti sunmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı çıkarları için müracaatçıdan yararlanmamalı ve ikili münasebetlerden kaçınmalıdır (NASW, 2008: 9-10): Sosyal hizmet uzmanının kendisine müracaatçı olarak gelen ve nakdi yardım talebinde bulunan bir arkadaşına şartlar uymadığı halde uyuyor gibi rapor hazırlaması veya şartlar uyuyor olsa da daha öncelikli müracaatçılar varken arkadaşını ön plana alması gibi (Artan ve Yanardağ, 2020: 168).

Hizmetler İçin Ödemeler

Yapılan hizmete karşı müracaatçılardan ek bir ücret istemesi, onlardan gelen hediyeleri kabul etmesi, müracaatçıların çalışarak elde ettikleri ürünlerden ve sağlayabilecekleri işlerden sosyal hizmet uzmanının para vermeden faydalanması doğru değildir (Aslan ve Ulutaş, 2021: 202). Müracaatçının ufak bir tavuk çiftliğinin olması ve sosyal hizmet uzmanına hediye olarak küçük bir sepet yumurta getirmesi, müracaatçının kalebodur döşeme ustası olması ve sosyal hizmet uzmanının mutfağına ücret talep etmeden kalebodur döşemesi, oto yıkamada çalışan müracaatçının tesadüf eseri arabasını yıkatmaya gelen kendisine danışmanlık yapmış sosyal hizmet uzmanının arabasını hizmet sonunda para almadan yıkaması gibi. Bunlar karşılıklı olarak hatır gönül ilişkisi altında masumane görünse bile etik olan davranış şekilleri ve eylemler değillerdir.

Sosyal hizmet uzmanı özel olarak yaptığı hizmetlerde karşı tarafın ödeme kapasitesini dikkate almalı, verdiği hizmetin maliyetini hesaplarken bunu standartlara uygun bir şekilde yapmalıdır (NASW, 2008: 14).

Duygusal/Cinsel İlişki

İster halen işi gereği hizmet verdiği isterse yıllar önce ilgilendiği müracaatçısı olsun, herhangi bir şekilde herhangi bir zamanda müracaatçı-çalışmacı ilişkisi kurulmuş ise karşılıklı bir rıza olsun ya da olmasın her hangi bir duygusal ya da cinsel ilişki durumu söz konusu olmamalıdır (Yanardağ, 2020: 1211).

Müracaatçılar genelde hassas durumda olan bireylerdir. Bu hassas durumlarında sığınacak bir liman aramaları çok doğal bir durumdur. Sosyal hizmet uzmanından hizmet gördükleri zaman içerisinde aralarında bir bağ oluşur. Çünkü kendisine destek veren, yardım eli uzatan, söylediklerini dinleyip ciddiye alan bir kişi vardır karşısında. En mahrem durumlarını bile bilen birisidir o. Eğer sosyal hizmet uzmanı bunları bile bile bir ilişki içerisine girerse hassas durum ortadan kalktığında oluşabilecek durumları kimse bilemez. Hassas durumda alınan kararlar çok doğru verilmediği için olumsuz sonuçlar oluşturabilir. Başka açıdan ele alındığında da ilişkileri süresince müracaatçısının tüm mahremiyetini ve zayıf yönlerini meslek elemanın biliyor olması ilişkide çatlaklar oluşmaya başlandığında kullanılabilecek bir silah haline gelebilir. Herhangi bir art niyetle başlanmamış ve kendiliğinden ilerlemiş bir ilişki bile olsa kötü durumlarla sonuçlanması çok yüksek bir ihtimal haline dönüşebilir. Meslek elemanı bunların bilincinde olmalı ve ona göre davranmalıdır (NASW, 2008: 13).

Fiziksel Temas

Zaruri bir durum olmadıkça müracaatçı ile herhangi bir fiziksel temastan kaçınılmalıdır. Eğer böyle bir temas içine girilecekse de kurallara, kişilere, duruma uygun bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Mesela müracaatçı cinsel tacize maruz kalmışsa fiziksel temas elden geldiğince olmamalıdır. Özellikle taciz mağduru bir kadın ve uzman da bir erkekse çok daha hassas davranışlar sergilenmelidir. Ancak örneğin, müracaatçı huzur evinde kalan yakınları ölmüş ya da onlar tarafından terk edilmiş bir bireyse samimiyeti göstermek için eli tutulabilir (Yanardağ, 2020: 1212).

Cinsel Taciz

Cinsel isteklerden, cinsel davranışlardan, nahoş ve uygunsuz bir durum meydana getirebilecek cinsel içerikli söz ya da temastan kaçınılmalıdır. Bu tür konularda aşırı derecede hassas davranılmalı ve yanlış anlaşılmalara yol açacak eylemler ve davranışlar sergilenmemelidir. Müracaatçıların çoğu hassas ve mağdur bir kitleyi içine aldığı için elinden gelindiği kadar davranışlara özen gösterilmeli ve sosyal hizmet uzmanı etik sınırlar içerisinde eylemlerde bulunmalıdır (NASW, 2008: 13).

Yeterlilik

Meslek elemanları eğitimlerinin sonunda aldıkları belgelerin (sertifika, diploma vs.) kapsamına uygun olarak hizmet sunmalıdır. Genel olarak onaylanmış standartlar doğrultusunda işini yapmaya özen göstermeli ve müracaatçıların yararı için hareket etmelidirler (NASW, 2008: 8-9).

Karar Verme Kapasitesi Eksik Müracaatçılar

Karar verme yetisi yeterli seviyede olmayan müracaatçı için sosyal hizmet uzmanı onun adına hareket etmeli ve müracaatçının yararına olacak şekilde en uygun hizmeti sunmalıdır (NASW, 2008: 14).

Küçük Düşürücü Dil Kullanma

Müracaatçılara karşı ister sözlü isterse yazılı olacak bir şekilde rencide edici, küçümseyici, hakir görücü ifadeler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Sosyal hizmet mesleği saygı temelli bir meslek olup sosyal hizmet uzmanının bu temellere uyması ve müracaatçılarına bu saygı çerçevesinde davranış sergilemesi ve kullandığı ifadeleri buna göre seçmesi gereklidir (Aslan ve Ulutaş, 2021: 202)

Tecavüze uğramış bir seks işçisine "zaten mesleğin bu çabuk atlatırsın" gibi bir cümle kullanılması hem aşağılayıcı hem de rencide edici bir konuşma tarzıdır. Sonuçta ortada bir zorlama ve bunun sonucunda da mağdur edilmiş bir insan vardır. Benzer şekilde, yaşlı bir müracaatçıya yapılacak hizmetler anlatılırken algılaması yaşından dolayı biraz yavaşsa ve bundan dolayı anlatılan hizmetler birkaç kere daha tekrarlanıyorsa "siz de biraz geç anlıyorsunuz" gibi bir tabir kullanılıp incitilmemelidir.

5. METERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın önemi ve amacı, yöntemi, evren ve örneklemi, araştırma soruları ve hipotezler hakkında bilgi verilmiştir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma, etiğin ve müracaatçılara yönelik etik sorumlulukların sosyal hizmet üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri için ne ifade ettiğini ve bu konulardaki düşüncelerini öğrenmek çabasındadır. Bu düşünce ve fikirlerden yola çıkarak sosyal hizmet ve etik ilişkisini ve müracaatçılara yönelik etik sorumlulukları bir çerçevede ele alıp bilgi edinmek, etiğe yatkınlıklarını, müracaatçılara yönelik etik sorumluluklara bakış açılarını değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Meslek hayatında uyulması gereken yönetmelikler ve prosedürler vardır. Bunlar her meslekte farklılaşmakta bu farklılaşmalara göre de gerekli ihtiyaçlar ve yapılan çalışmaların işleyişi değişmekte ve meslekler kendilerini buna göre tanımlayıp bu doğrultuda hareket etmektedirler. Mesleklerin ortak noktası olan meslek ahlakı sonucunda etik gündeme gelmekte ve etik, meslek etiği kurallarının oluşmasında mihenk taşı görevini üstlenmektedir. Mesleklerin etik kuralları ve etik ilkeleri vardır. Sosyal hizmet mesleği de etik kurallar ve etik ilkeler çerçevesinde yürütülüp hizmet vermektedir. Sosyal hizmet mesleği, adaleti sağlama, yardıma ihtiyacı olan insanlara hizmet verme, insan onuru ve saygısını muhafaza etme, farkındalık çalışmaları yapma ve toplum refahı için etik ilkeleri temel alarak uygulama hizmetleri sunmaktadır.

Bu çalışma, sosyal hizmet faaliyetlerinin uygulanmasında etik ve etikle ilgili kavramların önemini belirtirken sosyal hizmet kavramını geniş çaplı ele alarak, sosyal hizmet etiğini ve bununla ilişkili kavramları tanımlayıp, açıklar. Araştırma, sosyal hizmeti etik çerçevede değerlendirirken, sosyal hizmet öğrencilerinin etiği algılayışlarını da göstererek, öğrenciler arasındaki algı farklılıklarını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin etik sorumluluklar konusundaki düşünceleri değerlendirilerek, öğrencilerin bakış açıları arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın sonunda etik konusunun öğrenciler için ne ifade ettiği, sosyal hizmette etiğin önemi, çalışmalara ne şekilde yansıtılabileceği ve sosyal hizmet öğrencilerinin bu konulardaki görüşleri hakkında bilgi sağlanması amaçlanmıştır. Bu bilgiler sosyal hizmet mesleğinde daha sistemli bir etik alt yapı oluşması ve öğrencilerin sahip oldukları etik bilgilerin değerlendirilmesi yönünden önem arz etmektedir.

5.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'deki üniversitelerin sosyal hizmet bölümünde okuyan 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada, gönüllü olarak katılım sağlayan 302 öğrenci örneklem olarak kullanılmıştır.

5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerindeki tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli ile en sık kullanılan araştırma desenlerinden kesitsel desen kullanılmış ve örneklem grubunun oluşturulmasında kolayda örneklem yönteminden yararlanılmıştır. Bu araştırmanın modelinin belirlenmesinde, sosyal hizmet öğrencilerinin etik kavramı ile ilgili düşünceleri ve müracaatçılara yönelik etik sorumluluklarla ilgili fikirlerini öğrenmek amacı etkili olmuştur.

Tarama modeli, geçmişte veya günümüzde var olan bir durumu var olduğu haliyle tanımlamayı hedefleyen araştırma yöntemidir (Creswell, 2017: 13). İki ve daha çok sayıdaki değişken arasında, birlikte değişimin varlığını ya da derecesini belirlemeyi hedefleyen yaklaşıma ise ilişkisel tarama modeli denir (Karasar, 2007: 81) Kesitsel araştırma, bir bütünden tek bir kesit alınan, farklı grupların aynı zaman aralığında gözlemlenip veri elde edilen araştırma metodudur (Karaca, 2015: 31). Kolayda örnekleme, araştırmacının erişilmesi kolay olan bir durum ve grubu kendi yargılarına göre seçtiği tesadüfi olmayan bir yöntemdir (Haşıloğlu, Baran ve Aydın, 2015: 20). Bu yöntemler araştırmada katılımcıların farklı bakış açılarını ele alarak farklılıklarını anlamak yönünden önem arz eder.

Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği açısından belirlenen Cronbach alfa değerlerine bakıldığında $0.70 \leq \alpha < 0.95$ arası oldukça güvenilir şeklinde olduğu gözlenmektedir. Araştırmada veri toplama aracı olarak dört bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır.

1. Kişisel Bilgi Anketi

Araştırmada ele alınması gereken sosyo-demografik değişkenlere ilişkin bilgi toplamak amacıyla hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu kısımda örneklem grubunun sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri ve özelliği) ile ilgili sorular bulunmaktadır.

2. Araştırmacının Soruları

Araştırmada, etik ve etik sorumluluklara bakış açısı hakkında bilgi edinmek için araştırmacı tarafından hazırlanmış sekiz adet anket sorusu hazırlanıp katılımcılara sunulmuştur.

3. Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği

Araştırmada, öğrencilerin tutumlarını ve davranışlarını belirlemek için onaltı maddeden oluşan bir ölçek uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan bu ölçek Kaya (2015: 971) tarafından geliştirilmiş "Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği" dir. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçme çizelgesine sahip olup her bir madde (1= Kesinlik katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= kararsızım, 4= katılıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum) şeklinde puanlandırılarak değerlendirilmektedir.

4. Nathanson ve Giffords Etik Ölçeği

Araştırmada, öğrencilerin etik sorumluluklarını değerlendirmek için Nathanson ve Giffords tarafından (2013) geliştirilmiş on altı maddeden oluşan "Nathanson ve Giffords Etik Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçme çizelgesine sahip olup her bir madde (1= Kesinlik katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= kararsızım, 4= katılıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum) şeklinde puanlandırılarak değerlendirilmektedir. Ölçek; sosyal adalet, güçlendirme, kendi kaderini tayin etme, sosyal sorumluluk, insan onuruna saygı, farklılıklara saygı-çeşitlilik, önyargı, gizlilik, sosyal refah, hizmetlere eşit erişim, etik karar ve etik ikilemleri ölçmektedir (Artan, v.d, 2019: 312).

Veri toplama aracında elde edilen veriler elektronik ortama aktarıldıktan sonra SPSS 20 programı kullanılarak çeşitli ölçeklere tabi tutulmuş puanların cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testinden; yaş grupları, bölgeler arası gruplar ve etik dersini alan ve almayan gruplara göre karşılaştırılmasında ANOVA testi; etik değer ve etik sorumluluk düzeylerinin ölçümü arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin yönünü bulmak için ise korelasyon testi kullanılmıştır.

5.4. Araştırmanın Hipotezleri

H_1. Kadınların etik ikilemde kalma düzeyi, erkeklere göre daha yüksektir.

H_2. Erkeklerin etik karar alma düzeyi, kadınlara göre daha yüksektir.

H_3. Yaş arttıkça müracaatçılara saygı düzeyi azalmaktadır.

H_4. Yaş arttıkça müracaatçılara önyargı düzeyi artmaktadır.

H_5. Bölgeler arasında farklılıklara saygı düzeyi bakımından anlamlı ilişki yoktur.

H_6. Bölgeler arasında gizlilik düzeyi bakımından anlamlı ilişki yoktur.

H_7. Sosyal hizmet ve etik dersini alma durumuna göre müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır.

H_8. Etik değer düzeyi ile etik sorumluluk düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır.

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Demografik Özellikler

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri ile ilgili dağılımlara yer verilmiştir. Çalışmada yer verilen demografik özellikler, cinsiyet, yaş, medeni durum, bölge olarak doğum yeri ve doğum yerinin özelliği şeklindedir. İlgili dağılımlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Örneklem grubunun demografik dağılımları

Değişken		**N**	**%**
Cinsiyet	Kadın	249	82.45
	Erkek	53	17.55
Yaş	20-24	247	81.79
	25-29	20	6.62
	30 ve üzeri	35	11.59
Medeni Durum	Evli	36	11.92
	Bekar	266	88.08
Doğum Yeri (Bölge Olarak)	Ege Bölgesi	14	4.64
	Akdeniz Bölgesi	18	5.96
	Marmara Bölgesi	154	50.99
	Karadeniz Bölgesi	58	19.21
	İç Anadolu Bölgesi	30	9.93
	Doğu Anadolu Bölgesi	17	5.63
	Güney Doğu Anadolu Bölgesi	9	2.98
	Yurtdışı	2	0.66
Doğum Yeri Özelliği	Köy	29	9.60
	Şehir	245	81.13
	Kasaba	28	9.27

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya %82.45'i (249 öğrenci) kadın; %17.55' i (53 öğrenci) ise erkek olmak üzere toplam 302 kişi katılmıştır.

Öğrencilerin yaş aralıklarına bakıldığında, 20-24 yaş aralığındaki katılımcıların %81.79 (247 öğrenci) oran ile yoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Bu grubu sırasıyla %6.62 (20 öğrenci) ile 25-29 yaş grubu; %11.59 (35 öğrenci) ile de 30 ve üzeri yaş grubu takip etmektedir.

Araştırmaya katılan öğrenci grubunun medeni duruma göre dağılımına bakıldığında %11.92'sinin (36 öğrenci) evli; %88.08'inin (266 öğrenci) bekar olduğu gözlenmektedir.

Öğrenci grubunun bölge olarak doğum yerine bakıldığında Marmara Bölgesi katılımcılarının %50.99 (154 öğrenci) oran ile yoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir. Bu grubu sırasıyla Ege Bölgesi %4.64 (14 öğrenci); Akdeniz Bölgesi %5.96 (18

öğrenci); %19.21 (58 öğrenci) Karadeniz Bölgesi; %9.93 (30 öğrenci) ile İç Anadolu Bölgesi; %5.63 (17 öğrenci) Doğu Anadolu Bölgesi; %2.98 (9 öğrenci) Güney Doğu Anadolu Bölgesi; %0.66 (2 öğrenci) ile yurtdışı takip etmektedir.

Öğrencilerin doğum yeri özelliğine bakıldığında %9.60 (29 öğrenci) köy; %81.13 (245 öğrenci) şehir; %9.27'sinin ise (28 öğrenci) kasaba olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2 Ölçeklerden elde edilen toplam puanlara yönelik bulgular

	N	Minimum	Maximum	M	S.s
Etik Ders	302	1.00	5.00	2.2086	1.04047
Ölçekler					
Etik Sorumluluk	302	2.00	5.00	3.3907	.37332
Etik Değer	302	1.00	5.00	4.2003	.47622
Etik Sorumluluk Alt Boyutları					
Etik İkilem	302	1.00	5.00	2.5331	1.17726
Etik Karar Alma	302	1.00	5.00	2.5397	1.24562
Saygı	302	1.00	5.00	3.6093	1.09952
Önyargı	302	1.00	5.00	2.5629	1.11812
Gizlilik	302	1.00	5.00	4.3013	.78520
Farklılıklara Saygı	302	1.00	5.00	2.3609	1.16662
Toplam	302				

Araştırmada kullanılan ''Etik ders'' sorusundan alınabilecek en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00 şeklindedir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puan $\bar{x}$=2.2086'dır. Örneklem grubunun düşük düzey ortalamasının olması etik dersi almanın müracaatçı ile duygusal bağ (sempati) kurulmamasına katkıda bulunduğu anlamına gelir. ''Etik sorumluluk'' ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 2.00, en yüksek puan ise 5.00 şeklindedir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puana bakıldığında $\bar{x}$=3.3907 örneklem grubunun orta düzeyde etik sorumluluğa sahip olduğu ifade edilebilir. ''Etik değer'' ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00 şeklindedir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puan ise $\bar{x}$=4.2003'tür. Bu bakımdan örneklem grubunun yüksek düzeyde etik değere sahip olduğu görülmektedir. Ölçeğin etik ''etik ikilem'' alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00 olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puana bakıldığında $\bar{x}$=2.5331 örneklem grubunun orta düzeyde etik ikileme sahip olduğu ifade edilebilir. Ölçeğin ''etik karar alma'' alt boyutunda alınabilecek en düşük puan 1.00, en yüksek puan 5,00'tir. Örneklem grubun aldığı ortalama puan ise $\bar{x}$=2.5397'dir. Bu bakımdan örneklem grubun orta düzey etik karar almaya sahip olduğu görülmektedir. ''Saygı'' alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00 şeklindedir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puan ise $\bar{x}$=3.6093'tür. Örneklem grubunun orta düzey saygıya sahip olduğu ifade edilebilir. Ölçeğin ''önyargı'' alt boyutundan

alabileceği en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00'tir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puana bakıldığında $\bar{x}$=2.5629'dur. Bu bakımdan örneklem grubu orta düzey önyargıya sahiptir. ''Gizlilik'' alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00 şeklindedir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puanın $\bar{x}$=4.3013 olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun yüksek düzey gizliliğe sahip olduğu ifade edilebilir. ''Farklılıklara saygı'' alt boyutundan alınacak en düşük puan 1.00, en yüksek puan ise 5.00'tir. Örneklem grubunun aldığı ortalama puan ise $\bar{x}$=2.3609 şeklindedir. Bu bakımdan örneklem grubunun düşük düzey farklılıklara saygıya sahip olduğu görülmektedir.

6.2. Örneklem Grubunun Ankete Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımları

Tablo 3. ''Etik denilince ilk aklınıza gelen'' ifadesine ilişkin dağılımlar

	N	Yüzde
İş Ahlakı	42	13.91
Saygı ve Sınır	60	19.87
Ahlaklı Olmak	49	16.23
Uygun Olanı Yapmak	95	31.46
Gelenek ve Görenekler	5	1.66
Uyulması Gereken Kurallar	51	16.89
Toplam	302	100.0

Tablo 3 incelendiğinde, %31.46 (95 öğrenci) ile uygun olanı yapmak seçeneğinin çoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir. Devamını %19.87 (60 öğrenci) ile saygı ve sınır; %16.89 (51 öğrenci) ile uyulması gereken kurallar; %16.23 (49 öğrenci) ile ahlaklı olmak; %13.91 (42 öğrenci) ile iş ahlakı; %1.66 (5 öğrenci) ile gelenek ve görenekler takip etmektedir. Tablodaki veriler çerçevesinde etik kelimesinin insanlarda oluşturduğu algının çeşitliliğini istatiksel olarak görmekteyiz.

6.3. Araştırma Hipotezlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmanın genel sonuçları ile belirlediğimiz bazı hipotezler incelenecektir. Hipotezler oluşturulurken cinsiyet, yaş faktörü, bölge, müracaatçılarla duygusal bağ (sempati), etik değer ve etik sorumluluk gibi değişkenlerin etik ve daha özelde temel sosyal hizmet konuları ile ilişkisi göz önüne alınarak daha spesifik bir düzlemde betimlenme gayesi gözetilmiştir.

6.3.1. Cinsiyete Göre Etik İkilem

Tablo 4'te görüldüğü gibi, örneklemin cinsiyete göre dağılımı ve etik ikilem alt boyutuna göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır *(t[302]=-2.16; p<0.05).* Erkeklerin etik ikilem de kalma durumu (X=2.84) kadınların etik ikilem de kalma durumuna (X=2.46) göre daha yüksektir.

Tablo 4. Cinsiyete göre etik ikilem alt boyutu t-testi sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	X(mean)	ss	t testi		
					t	*sd*	*p*
Etik İkilem	Kadın	249	2.46	1.16	-2.16	302	0.031
	Erkek	53	2.84	1.18			

Duyan'a (2014: 114) göre "İkilem, bir kişinin iki ya da daha fazla seçenek arasında zor bir seçim yapması gereken bir durumdur. Etik ikilem ise iki ya da daha fazla etik ilkenin çatıştığı durumlarda karar verilmesi zorunlu bir durumla karşı karşıya gelmesi ile ilgilidir." Sosyal hizmet birçok etik ikilemi içinde barındıran bir meslektir ve sosyal hizmet uzmanları bu etik ikilemlerle meslek yaşamları boyunca karşılaşabilmektedirler. Gizlilik, kendi kaderini tayin hakkı, yasal politikalar, bilgilendirilmiş onay, sınırlı kaynakların dağıtılması, değerler, bürokratik baskı, çalışma ortamı, alınan eğitim gibi faktörler etik ikilemde karşılaşılan sorunları ve etik ikilemde kalınmasına etki eden faktörleri içerir. Etik ikilemi etkileyen bir diğer faktörün cinsiyet olduğunu söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır.

Erkeklerin daha kuralcı ve otoriter olması, daha keskin sınırlarının bulunması ikilemde kalmalarını azaltıyor olabilir. Elde edilen veriler incelendiğinde etik ikilemin cinsiyete göre değiştiği, aralarında anlamlı fark olduğu, erkeklerin kadınlara göre daha fazla etik ikilemde kaldıkları görülmüştür. Bu çerçevede araştırmanın H_1 isimli "Kadınların etik ikilemde kalma düzeyi, erkeklere göre daha yüksektir." hipotezinin doğrulanmadığı ifade edilebilir.

Etik ikilem ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre farklı sonuçlar görülmüştür. Cross (2013: 103) okulda görev yapan okul yöneticilerinin etik ikilem yaşama durumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucunu tespit etmiştir. Kahriman ve Çalık (2017: 116) klinik hemşirelerinin etik duyarlılığı üzerine yaptıkları araştırmalarında cinsiyetin etik duyarlılık yönünden anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Karavardar ve Karabulut (2019: 282) Giresun Üniversitesi muhasebe öğrencileri nezdinde etik karar verme ve etik ikilem konusunda yaptıkları

çalışmalarında cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Dursun vd. (2022: 1) de sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemler karşısındaki tutumlarının incelendiği çalışmalarında etik ikilem çözme becerilerinin düşük olduğu ve etik karar vermenin cinsiyet ile bir bağlantısı olmadığını tespit etmişlerdir.

Cinsiyetler arası farklılığa işaret eden çalışmalara bakıldığında, Afyonoğlu ve Daşbaş'ın (2021: 48) Konya'da dördüncü sınıf sosyal hizmet bölümü okuyan öğrencilerin etik problemleri çözme becerileri üzerine yaptıkları araştırma, cinsiyetler arasında kadınların erkeklerden daha yüksek etik problem çözme becerisine sahip olduğunu göstermektedir. Daştan vd. (2015: 85) Karadeniz Teknik Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte, İşletme-Maliye ve İktisat bölümleri dördüncü sınıf öğrencileri üzerine yaptıkları araştırmada etik ikilemin cinsiyet açısından anlamlı farkındalık görülmüş, kız öğrencilerin etik ikilem konularında daha hassas olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.3.2. Cinsiyete Göre Etik Karar Alma

Tablo 5. Cinsiyete göre etik karar alma alt boyutu t-testi sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	X(mean)	ss	t testi		
					t	*sd*	*p*
Etik Karar	**Kadın**	249	2.51	1.23	-0.65	302	0.51
	Erkek	53	2.64	1.31			

Tablo 5'teki gibi örneklemin cinsiyete göre dağılımı ve etik karar alma alt boyutuna göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır *(t[302]=-0.65; p>0.05)*. Kadınların etik karar alma durumu (X=2.51) erkeklerin etik karar alma durumu (X=2.64) olduğu görülmektedir.

Etik karar, çatışan seçeneklerin olduğu durumlarda etik ilkelere göre hareket edilmesidir (Akbaba ve Erenler, 2011: 449). Sosyal hizmet uzmanları meslek yaşamları boyunca sürekli karar almak durumundadırlar ve karar alma sürecinde kararı etkileyebilecek birçok etken ile karşılaşabilirler. Etik karar alma durumunu akademik eğitim, etik algı, değer, mesleki yetkinlik, baskı, etik ilkeler, tükenmişlik, süpervizor eksikliği, politikalar, iş yükü gibi nedenler etkileyebileceği gibi (Akbaba ve Erenler, 2011: 449, Aldoğan, 2018: 125-134) etik karar vermeyi etkileyen bir faktörün de cinsiyet olabileceğini savunan çalışmalarda bulunmaktadır (Akyatan ve Kutluk, 2015: 42, Luthar vd., 1997: 205).

Erkeklerin iş hayatında belirlenen otorite ve ilkeler doğrultusunda karar alma eğilimleri bulunabilmektedir. Buna karşın, elde edilen verilere bakıldığında etik karar almanın cinsiyete göre değişmediği aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Buna göre araştırmanın H_2 isimli "Erkeklerin etik karar alma düzeyi, kadınlara göre daha yüksektir." şeklindeki hipotezi doğrulanmamıştır.

Etik karar verme ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre farklı sonuçlar görülmüştür. Nitekim bu durum Ford ve Richardson'nın (1994) çalışmasında da kendini göstermektedir. Yaptıkları ayrıntılı literatür taramasında Ford ve Richardson, etik karar verme davranışı ile cinsiyet arasındaki bağlantıyı bulmaya yönelik çalışmaları incelemiş ve yapılan çalışmaların bazılarında etik karar ile cinsiyet arasında ilişki olduğunu ve kadınların erkeklere kıyasla daha etik davranışlarda bulunduğunu, bazı çalışmalarda ise bu ilişkinin doğrulanmadığını göstermişlerdir (Akbaba ve Erenler, 2011: 450). Bulunan bu tespitlerden farklı olarak meslek gruplarında yapılan araştırmalarda Gierczyk ve Harrison'un (2019: 151-155) çalışmasında farklı meslek grupları için kurallara uymak ile karşıdaki kişinin istekleri arasında kalma durumları sorulara yansıtılmış sonuç itibari ile öğretmenlerde erkeklerin, doktor ve avukatlarda ise kadınların kurallara bağlı hareket ettikleri görülmüştür. Özdemir ve Karakaya (2021: 110) üniversitede yönetici olarak görev yapan personelin etik karar alma konusunda yaptıkları incelemede cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Sosyal hizmet uzmanları üzerinde yapılan çalışmalarda, Boland (2002: 81-90) hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının etik karar verme aşamalarını incelediği çalışması sonucunda cinsiyet faktörünün bu hususta anlamlı bir sonuç oluşturmadığını tespit etmiştir. Benzer şekilde, Landau (1999: 69-72) sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet öğrencileri üzerine yaptığı çalışmasında etik karar vermenin cinsiyet faktörü üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Akbaba ve Erenler'in (2011: 447) üniversitede turizm bölümü okuyan öğrencilerin etik karar almasını etkileyen faktörleri incelemesi sonucu, cinsiyetin etik karar almada farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Öğrenciler üzerine yapılan çalışmalara şu örnekler verilebilir. Akyatan ve Kutluk (2015: 42) maliye ve işletme bölümünde okuyan üniversite öğrencilerinin etik karar alma sürecini etkileyen faktörler üzerine yaptıkları araştırmada, cinsiyetin etik kararlar üzerinde etkili olduğu, kızların etik kararlarının erkeklere oranla daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Luthar vd. (1997: 205) üniversitenin işletme bölümünde okuyan öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada kadınların etik karar sergilemede daha güçlü oldukları sonucuna erişmiştir. Haines ve Leonard'ın (2007: 14-15) üniversite

öğrencilerinin üzerinde yaptıkları çalışmada ise cinsiyet değişkeninin etik karar verme konusunda etkili bir faktör olduğu ve kadınların etik karar vermede daha iyi oldukları sonucuna varılmıştır. Holtbrügge vd. ise (2014: 12) Alman işçiler üzerine yaptıkları incelemede cinsiyetler arasında etik karar verme hususunda kadınların erkeklerden daha hassas olduğu sonucuna ulaşmıştır.

6.3.3. Yaş Düzeylerine Göre Saygı

Tablo 6. Yaş Düzeylerine göre saygı alt boyutu anova sonuçları

Yaş	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlam-lılık
20-24	247	3.67	1.08	**G. Arası**	7.884	2	3.94			
25-29	20	3.55	1.09	**G. İçi**	356.010	299	1.19			
30 ve üzeri	35	3.17	1.15	**Toplam**	363.894	302		3.31	0.038	1-3
Top-lam	302	3.60	1.09							

Tablo 6'da görüldüğü gibi, örneklemin yaş gruplarına göre dağılımı ve gizlilik alt boyutundan aldıkları puanlar neticesinde aralarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir *(F=3.31; p<0.05).* Aynı zamanda varyanslar homojen dağıldığı için LSD testi ile karşılaştırma yapılabilmektedir. Saygıyı yaş gruplarına göre karşılaştırmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre 20-24 yaş grubu (X=3.67), 25-29 yaş grubu (X=3.55); 30 yaş ve üzeri grupta (X=3.17) olduğu görülmektedir.

Ahlaki ve etik bir değer olan saygı insanın değerler dünyasında yer bulurken, insanın dünyaya bakışını etkileyen mihenk taşlardan biri konumundadır (Şentürk, 2008: 221). Saygı, insana veya bir şeye karşı ölçülü ve dikkatli davranışlarda bulunmamıza yol açan tutumlardır (Güven, 2012: 13). Sosyal hizmetin odağında olan insan için saygı müracaatçının kendini rahat ve güvende hissetmesi için önemli bir kavramdır. Sosyal hizmet uzmanları saygıyı temel alan bir hizmet ve uygulama sunmakla yükümlüdür. Bu onun mesleki olarak etik sorumluluğudur. İnsanların yaşanmışlıkları ve belli değer yargılarının sonucunda yaş faktörü saygı düzeyini etkileyebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları iş yükünün fazlalığı, süpervizör eksikliği, çalışma ortamının baskıları, vakalarda yaşanan etik sorunlar, politikalardaki açıklar, kaynak eksikliği, bürokratik baskı gibi birçok sorun ile meslek hayatları boyunca karşılaşmakta ve bu sorunlar yıllar içinde birikerek tükenmişliği beraberinde getirebilmektedir. Bunların sonucu olarak mesleklerini kaliteli bir şekilde yerine getirememe durumu ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu sorunlardan biri de saygıdır. Zaman içinde oluşan tükenmişlik müracaatçılara duyulan saygı hassasiyetini de etkileyebilmekte ve etik sorumluluk

düzeyinin azaltabilmektedir. Buna çerçevede H_3 isimli "Yaş arttıkça müracaatçılara saygı düzeyi azalmaktadır." hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

Bu sonucu destekler bir çalışma Değer (2017: 60-61) tarafından belli kişiler arasında yapılmıştır. Evli olan kişilerde yaşam doyumu ve partnere saygı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmasında, partnere saygı düzeyinin yaş grupları (23-30 ve 51 yaş üstü) farklı olan kişilerin arasında anlamlı bir farklılık olduğu yaş arttıkça saygı düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Değer'e göre, genel olarak bunun nedeni evli çiftlerin zaman geçtikçe birbirini tüketmeleri (yaşanmışlık veya yaşanmamışlıklar, baskı, bencillik vb.) olarak görülebilir. Saygıyı da içeren etik değerler düzeyini inceleme konusu yapan Pehlivanlı ve Akın (2019: 1225) üniversitede çalışan akademik personelin etik değer düzeyini inceleyen çalışmasında kırk bir ve elli yaş grubunun elli yaş ve üstü gruptan daha yüksek etik değere sahip olduğunu verilerle tespit etmişlerdir. Bunun nedenini de çalışma hayatının getirdiği zorluklar neticesinde oluşan tükenmişlik olarak göstermişlerdir.

Bulunan bu sonuçlardan farklı olarak ise üniversite öğrencileri üzerinde etik değerlere yatkınlığın incelendiği çalışmalarda Taş (2018: 635) üniversite öğrencilerinin etik değerlere yatkınlık durumlarını belirlemek amacı ile yaptığı araştırmasında ise yaş faktörünün etik değerleri etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Akın'ın (2017: 64) sosyal hizmet öğrencilerinin etik değerlere yatkınlığını incelemesi sonucu yaş ve saygı duyma arasındaki ilişkinin 18-21 ile 22-25 arasındaki yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Kılıç'ın (2014: 149) ilkokul öğretmenlerinin gözünden yöneticilerin ahlaki değer yönelimleri ile ilgili yaptığı çalışmasında yaş faktörü ile anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alınyazında sosyal hizmet ve saygı ile ilgili yeterli çalışma olmamakta, saygı düzeylerinin değişim noktalarının nerde başladığı ve nedenlerinin ne olduğu ile ilgili farklı çalışmalara gereklilik duyulmaktadır.

6.3.4. Yaş Düzeylerine Göre Önyargı

Tablo 7. Yaş Düzeylerine göre önyargı alt boyutu anova sonuçları

Yaş	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlam-lılık
20-24	247	2.47	1.12	**G. Arası**	9.934	2	4.96			
25-29	20	3.00	1.02	**G. İçi**	366.370	299	1.22			
30 ve üzeri	35	2.91	1.01	**Toplam**	363.894	302		4.05	0.018	1-2,3
Top-lam	302	2.56	1.11							

Tablo 7 incelendiğinde önyargı bakımından yaş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. *(F=4.05; p<0.05).* Aynı zamanda varyanslar homojen dağıldığı için LSD testi ile karşılaştırma yapılabilmektedir. Önyargı ölçeğini yaş düzeylerine göre karşılaştırmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre 20-24 yaş grubu arasında (X=2.47), 25-29 yaş grupları arasında (X=3.00); 30 yaş ve üzeri grupta (X=2.91) olduğu görülmektedir.

Önyargı, bireye ya da gruba yöneltilen önceden edinilmiş olumsuz tutumlara denir. Davranışlara, alınan kararlara ve insanlarla olan etkileşime bilinçsiz bir şekilde yansıyabilir (Tasa, 2021: 7). Önyargılar psiko-sosyal nedenlerden, sosyal öğrenmeden, sosyokültürel faktörlerden, iletişim eksikliğinden ve değerlerden oluşabilmektedir. Sosyal hizmet önyargılardan uzak insanı eşitlik ilkesi ile ele alan bir meslektir. Müracaatçılara önyargı ile yaklaşmak mesleğin etik ilkelerine ters düşen bir tutumdur. Sosyal hizmet uzmanları mesleklerini önyargılardan arınmış bir şekilde icra etmelilerdir. Zira önyargılar meslekte verilen kararlara yansıyabilir bu da etik olmayan bir karar alınmasına sebebiyet verebilir. Yaşı genç olan bireylerin farklılıklar konusunda daha açık görüşlü olması, olaylara daha tarafsız bakmaları, daha esnek davranışlar sergilemeleri önyargılardan daha fazla arınmalarına sebep olabilir. Yaş ilerledikçe artan sorumluluk, çevresel baskı, toplumsal kurallar insanı daha çok etkiler bu da tutum ve davranışların değişebilmesine sebebiyet verebilir. Bunların sonucunda da yaş aldıkça önyargı düzeyi artabilir. Elde edilen veriler doğrultusunda, 1. yaş grubu (20-24 yaş) ile 2. yaş grubu (25-29 yaş) ve 3. yaş grubu (30 yaş üzeri) arasında önyargı bakımından anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Bunun yanında, 2. yaş grubu ve 1. yaş grubu arasında da anlamlı farklılık bulunmaktadır. 3. yaş grubu ile de 1. yaş grubu arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir. Buna göre araştırmanın H_4 isimli "Yaş arttıkça müracaatçılara önyargı düzeyi artmaktadır." şeklindeki hipotezin kısmen doğrulandığı ifade edilebilir.

Konu ile ilgili yapılan farklı çalışmalara bakıldığında, Yıldız ve Tarı'nın (2019: 186-187) yarısını sosyal hizmet bölümü okuyan öğrenciler ile diğer yarısını İngilizce hazırlık bölümü okuyan öğrencilerin oluşturduğu çalışmalarında, sosyal hizmet eğitiminin suçlu algısına etkilerinin kalıp yargılar ile önyargıları etkileyip etkilemediğini araştıran çalışmasının sonucunda, sosyal hizmet öğrencilerinin diğer öğrencilerden daha olumlu bir bakış açısına sahip olmasına rağmen yarısından fazlasının önyargılarından arınmamış olduğu tespit edilmiştir. Güler'in (2021: 98) akademik personelin davranışsal önyargılarını tespit etmek için yaptığı incelemesinde yaşın davranışsal önyargılarda bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kılıç vd. (2021:

94) Türkiye'de sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan bireylerin sahada iletişim engellerini inceleyen çalışmasında, önyargıların iletişim üzerinde etkili olduğu ve iletişimi olumsuz etkilediği görülmüştür. Tasa (2021: 96) özel ve kamu sektöründe çalışanların bilişsel esneklik yönünden önyargılarını incelediğinde, yaş ilerledikçe bilişsel esnekliğin azalmasına bağlı olarak önyargılardan kurtulmanın zorlaştığı sonucuna varmıştır.

Bulunan sonuçlardan farklı olarak, İnci'nin (2019: 25) üniversitede hemşirelik bölümündeki öğrenciler üzerinde obezite önyargıları ile ilgili yaptıkları araştırmalarda demografik özelliklerden olan yaşın, obezite önyargısını etkileyen bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Balalan'ın (2021: 82) sağlık bilimleri fakültesinde okuyan öğrenciler ile yaptığı çalışması ise yaş ilerledikçe obezite önyargısının azaldığını ancak bu azalmanın anlamlı bir azalma olmadığını göstermiştir. Literatür taramasından önyargı ve sosyal hizmet ile ilgili araştırma sayısı az olup önyargı düzeylerinin nerede ve ne zaman değişim gösterdiği ile ilgili çalışmalar yapılması gerekmektedir.

6.3.5. Bölgelere Göre Farklılıklara Saygı

Tablo 8. Bölgelere göre farklılıklara saygı alt boyutu anova sonuçları

ANOVA					
Farklılıklara Saygı					
	Kareler Toplamı	**Freakans Değeri**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Gruplar Arası	2.008	8	0.287	0.207	0.984
Gruplar içi	407.651	294	1.387		
Toplam	409.659	302			

Tablo 8 incelendiğinde bölgeler arasındaki dağılımlarını ve farklılıklara saygı alt boyutundan aldıkları puanları göstermektedir. Buna göre, anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir (*F=0.207;* p=0.984; p>0.05).

Bir grubun bireysel olarak özelliklerinin dağılımı şeklinde ifade edilen farklılık kavramı, yaş, cinsel tercih, cinsiyet, etnik köken, ırk, dil, zihinsel ve fiziksel engellilik ve din olarak örneklendirile bilinir (Güven, 2012: 2). Farklılıklara saygı kavramını Güven (2012:2); "farklılıkları doğal bir süreç olarak görüp, farklılıklarını kişiye mal etmeden insan olma temelinde bireye saygı duymak" olarak ifade eder. Sosyal hizmet tüm bu farklılıklara saygı gösterir ve insanın biricikliğinden doğan önemi ile bir bütün olarak hepsini ele alır. İnsanların kendi değerleri, önyargıları, toplumsal değerler ve korkuları farklılıkları kabul etmemesine neden olabilmektedir. Alınan eğitim ve empati

kurabilme becerisi farklılıkları anlama ve kabul etme basamaklarıdır. Yaşanılan bölgenin farklı olması farklılıklara saygı önünde bir engel değildir. Bu çerçevede H_5 isimli "Bölgeler arasında farklılıklara saygı düzeyi bakımından anlamlı ilişki yoktur." şeklindeki hipotez doğrulanmıştır.

Korkmaz'ın (2020:106) sosyal hizmet öğrencileri üzerinde uyguladığı araştırmasında farklılıklara saygıyı en uzun yaşadıkları yere göre incelediğinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Güven (2012: 68-71) sınıf öğretmenleri adayları üzerinde yaptığı çalışmasında farklılıklara saygıyı yaş ve cinsiyet etkenine göre incelendiğinde anlamlı farklılık görülmüş, kadınların farklılıklara saygı düzeyinin daha yüksek olduğu ve yaş arttıkça farklılıklara saygı düzeyinin azaldığı gözlemlenmiştir. Farklılıklara saygı düzeyi ile ilgili yapılan araştırmaların alınyazında az olması farklılığa saygının farklı konu ve meslek grupları ile arasındaki bağlantıları açıklayan araştırmaların sayısının çoğalması gerektiğinin bir göstergesidir.

6.3.6. Bölgelere Göre Gizlilik

Tablo 9. Bölgelere göre gizlilik alt boyutu anova sonuçları

ANOVA					
Gizlilik					
	Kareler Toplamı	**Freakans Değeri**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Gruplar Arası	2.462	8	0.352	0.565	0.784
Gruplar içi	183.118	294	0.623		
Toplam	185.579	302			

Tablo 9'da görüldüğü üzere, örneklemin bölgeler arasındaki dağılımlarına ve gizlilik alt boyutundan aldıkları puana göre aralarında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir *(F=0.565; p*=0.784; p>0.05).

Sosyal hizmet uzmanlarının en çok karşılaştıkları etik sorun gizliliktir (Acar vd. 2017: 48). Müracaatçıların gizliliğinin korunması, sosyal hizmet mesleğinin etik ilkesi, sosyal hizmet uzmanlarının etik sorumluluğudur. Sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı arasındaki güven ilişkisinin kurulması ve tüm uygulama sürecinin başarılı yürütülebilmesi için bu çok önemlidir. Sosyal hizmet uzmanlarının gizlilik ile ilgili yaşadığı sorunlar etik değerler, vaka, çalışma ortamı, bürokratik baskı ve alınan eğitimle alakalıdır. Bu kavramlar sosyal hizmet uzmanının hangi bölgede yaşadığı fark etmeden

her bölgede oluşabilecek sorunlardır. Bölgeler arası gizlilik ile ilgili her hangi bir değişimin olmadığı, aralarında anlamlı bir fark oluşmadığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede H_6. isimli "Bölgeler arasında gizlilik düzeyi bakımından anlamlı ilişki yoktur." hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinde gizlilik sorunun yaşanmasının birçok nedeni vardır. En çok karşılaşılan sorunlar süpervizör eksikliği, gizlilik sınırlarının belirsizliği veya bilgisizliği, çalışma ortamının elverişli olmaması veya uygun ortamların sağlanamıyor oluşu, uzmanlar haricinde müracaatçılarla doğrudan veya dolaylı olarak çalışan personelin (müdür, koruma görevlisi, kurum personeli v.b.) etik duyarsızlığı, teknolojinin bilinçsiz kullanımı, bürokratların etik duyarlılık yönünden zayıf olmaları, değer yargıları, bilgi kaynaklı eksikliklerden oluşan hatalar, (Aldoğan, 2018: 59-60) etik bilgi konusunda yeterince donanımlı olunmaması, yasal düzenlemeler, sistem sorunları, sosyal hizmet alanında birlikte çalışılan diğer kurum ve kuruluşların duyarlı olmaması örnek olarak verilebilir (Acar vd. 2017: 49). İkiz vd.'nin (2017: 223) okul psikolojik danışmanları üzerine yaptığı çalışmasında uyulması gereken en önemli etik ilkenin gizliliği muhafaza etme olduğu gözlemlenmiştir. Bozacı'nın (2015: 628) Yüksekokul öğrencileri ile kişisel verilerin gizliliği ile alakalı müşterinin yaşadığı problemler ve bunların sonuçları ile ilgili yaptığı araştırmasında gizlilik davranışlarının cinsiyete, yaşa ve gelir dağılımına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Atalay (2022: 57) İç Anadolu, Akdeniz ve Ege Bölgesinden rastgele seçtiği insanlar ile yaptığı çalışmasında kişisel veri paylaşımında gizlilik endişesi çoğaldıkça veri paylaşım niyetlerinin azaldığını gözlemlemiştir. Alanyazında yeterli çalışmanın olmaması gizlilik ilkesinin sosyal hizmetin birçok boyutu ile birlikte ele alınıp incelenmesini gerektirmektedir.

6.3.7. Sosyal Hizmet ve Etik Dersini Alma Durumuna Göre Müracaatçılarla Duygusal Bağ (Sempati) Kurma

Tablo 10. Sosyal hizmet ve etik dersini alma durumuna göre müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurma anova sonuçları

ANOVA					
Etik Ders					
	Kareler Toplamı	**Freakans Değeri**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**p**
Gruplar Arası	1.618	5	.404	2.655	.033
Gruplar İçi	45.243	297	.152		
Toplam	46.861	302			

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların lisans döneminde etik dersini almaları ile müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurmaları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır ($p<0.05$).

Etik, sosyal hizmet mesleğinin ve sosyal hizmet uzmanlarının görev ve sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirebilmesi için temel taş konumundadır. Sosyal hizmet ve etik dersinin alınması ve verilen eğitimin etkin olması sosyal hizmet uzmanı adaylarının mezun olduktan sonra mesleklerini daha iyi icra edebilmeleri ve etik sorunları daha kolay çözebilmeleri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Mesleğin icrasını etkileyebilecek olan müracaatçılar ile sempati boyutunda duygusal bağ kurma etik bir sorundur. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarına sempati ile değil empati ile yaklaşırlar (Tuncay ve İl, 2009: 51). Bu temel bilginin bilinmemesi sosyal hizmet ve etik dersinin alınmamasından veya alınan dersin uygulama ve içeriğinin doğru bir şekilde yansıtılmamasından ya da verilen dersin uzman eğitmen tarafından verilmemesinden kaynaklı olabilmektedir. Sosyal hizmet ve etik dersinin çok yönlü ve profesyonel bir şekilde alınması meslek hayatındaki sürecin daha rahat geçmesine yardımcı olabilir. Bu çerçevede H_7 isimli "Sosyal hizmet ve etik dersini alma durumuna göre müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma vardır." hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

Literatür taramasında yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde, Karataş ve Ak (2012: 14) tıp fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin etik dersine bakış açılarını incelediğinde etik dersini almış olanlar ile etik normlarla alakalı bilgisi olanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Böylece, etik dersini almış olmanın, tıp öğrenciler içinde etik hassasiyetlerin artmasını ve kariyerlerinde etik ikilemleri sonuçlandırma konusunda daha hızlı ve daha doğru karar vermelerini sağlayabilecekleri sonucuna varmışlardır. Temiz vd. (2018: 137) üniversitede işletme bölümünde okuyup etik dersini alıp almamalarına göre değerlendirilen öğrencilerin etik raporlama ve etik değerlendirmelerini incelediklerinde, etik dersini almış öğrencilerde bu oranın daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Küçük vd. (2017: 161) üniversitede hemşirelik bölümünde okuyan öğrencileri incelediklerinde etik dersi alanların pratik ve ilkesel düşünme ile aşinalık puan ortalamasının daha yüksek olduğunu istatiksel olarak görmüşlerdir. Sanders ve Hoffman (2010: 18-19) etik derslerde biraz daha farklılaşmaya gidip değişik tipte etik dersler görülürse bunun faydalı olacağı hipotezinden hareket ederek yüksek lisans yapan sosyal hizmet öğrencilerine üç farklı ders tipi üzerinden araştırma yapmışlardır. A grubuna ortak ahlak içerikli bütün eğitim programı boyunca alınan bir etik ders konulmuş, B grubuna sosyal

hizmet öğrencilerinin alanlarına özel seçmeli dersleri içeren karma model, C grubundaki öğrencilere ise etik eğitimle ilgili literatür inceletilip sosyal hizmet konuları tanıtılmış ve genel ahlak üzerine konular çerçevelenmiştir. Bütün sömestr boyunca öğrenciler karşılaşabilecekleri etik ikilemler üzerine öğrendiklerini sahada uygulamak durumunda kalmışlar. Yapılan araştırmanın sonucunda C grubunun etik ile ilgili en yüksek puanı aldığı gözlemlenmiştir.

Bulunan bu sonuçlardan farklı olarak ise Serçemeli (2018: 111) üniversitenin işletme bölümünde okuyup muhasebe dersini almış öğrencilerin iş etiğine bakış açılarını incelediği araştırmasında öğrencilerin gördükleri etik eğitim ile etik algıları arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Yanar vd. (2021: 111) etik farkındalıkları araştırılıp uzaktan eğitim sürecinde olan spor bilimleri öğrencilerinin etik dersini alıp almamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmış ve etik dersi almayan öğrenciler dersin alınmasının daha faydalı olacağını dile getirdiğini belirtmişlerdir.

6.3.8. Etik Değer Düzeyi ile Etik Sorumluluk Düzeyi İlişkisi

Tablo 11 incelendiğinde korelasyon analizine göre katılımcıların etik değer ve etik sorumluluk düzeyleri arasında pozitif ($r=0.154.$; $p<0.007$) yönde ilişki olduğu görülmektedir. Aynı trendde hareket ettikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 11. Etik değer düzeyi ile etik sorumluluk düzeyi ilişkisi korelasyon analizi sonuçları

	Etik değer	**Etik sorumluluk**
	1	0.154**
p		0.007
N		302

Normların insanlar ve toplumlar tarafından ortak bir biçimde kabul görmesi ve bu kabul sonrası normların davranışlara yansıtılmış olması haline etik değer (Özçelik ve Keskin, 2017: 139), kişinin davranışlarının işleyiş içinde olmasına ve toplumsal uyum sağlamasına etik sorumluluk denir (Kubilay, 2022: 35). Etik değer ve etik sorumluluk kişilerin diğer insanlara karşı düşünce ve davranış şekillerini ifade eder. Sosyal hizmet mesleğinin de kendi etik değer ve etik sorumlulukları vardır. Sosyal hizmet uzmanları bu etik değer ve etik sorumluluklar çerçevesinde hizmet sunmak ve mesleklerini bu doğrultuda icra etmekle yükümlüdürler. Sonuç olarak etik değer ve etik sorumluluk birbiri ile ilintili kavramlardır ve birbirlerini etkileme durumu söz konusudur. Nitekim

buna göre araştırmanın H_8 isimli "Etik değer düzeyi ile etik sorumluluk düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır." şeklindeki hipotezi doğrulanmıştır. Alınyazında bu çalışmanın benzeri bir kaynağa rastlanmamıştır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal hizmet uzmanı adaylarının etik sorumluluklarının incelenmesi amacını taşıyan bu çalışmada tespit edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir;

- Etik ikilemde kalma durumu açısından cinsiyetler arası anlamlı farklılık görülmüştür. Erkeklerin etik ikilemde kalma düzeyi, kadınlardan daha yüksektir.
- Etik karar alma düzeyi açısından cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.
- Yaş grupları ile saygı arasında anlamlı bir farklılaşma görülmüştür. Yaş düzeyi arttıkça saygı düzeyi azalmaktadır.
- Yaş grupları ile önyargı arasında anlamlı bir farklılaşma görülmüştür. 20-24 yaş grubunda önyargı düzeyi en düşük, 25-29 arası en yüksek, 30 ve üzerinde ise önyargı tekrardan düşmektedir.
- Bölgeler arası farklılıklara saygı bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bölgelerin değişmesi farklılıklara saygı düzeyini değiştirmemektedir.
- Bölgeler arası gizlilik bakımından anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bölgelerin değişmesi gizlilik düzeyini değiştirmemektedir.
- Sosyal hizmet ve etik dersini alma durumuna göre müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurma arasında anlamlı bir farklılaşma görülmüştür. Sosyal hizmet ve etik dersini alanların müracaatçılarla duygusal bağ (sempati) kurmaları daha düşüktür.
- Etik değer düzeyi ile etik sorumluluk düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Biri yükselirken diğeri de yükselmektedir.

Sosyal hizmet çalışmalarının ve verilen hizmetlerin gerçekleştirilmesinde güvenli bir uygulama sahası oluşturan etik ilkeler, sosyal hizmette yaşanan sorun ve yapılan hataların minimum düzeye inmesine katkı sağlarken sosyal hizmet uzmanlarına rehberlik alanı oluşturarak sorumluluklarının bilincinde hizmet vermelerini sağlayacak bir yelpaze açar.

Yapılan çalışmada elde edilen bilgiler ışığında sosyal hizmetin her alanda etik bir yapıya sahip olduğu ve etik bir işleyişle ilerlediği görülmektedir. Sosyal hizmet meslek olarak zor kararları ve uygulamaları içinde barındıran bir meslektir. İlgilendiği alan özellikle hassas ve mağdur kişiler olduğundan bu sorumluluk ve hizmet anlayışını daha profesyonel olarak sunması gerekmektedir. Sosyal hizmet etiği bu doğrultuda kişilerin haklarına saygılı, adaletli, eşitlikçi insan onuruna yaraşır bir şekilde genel olarak kabul

edilmiş kuralları uygulamaya koyarak, oluşabilecek sorun ve problemlerin yaşanmamasını amaçlar. Sosyal hizmet bu bağlamda etikten bağımsız düşünülemez.

Etik kuralların bilincinde olmak, bu kuralların sorumluluğunu taşımak ve etik kurallar çerçevesinde uygulamalar yapabilmek çok önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları bunların hepsini yerine getirmesi gereken bir taşıyıcı durumundadır. Yapılan araştırmada görüldüğü gibi sosyal hizmet uzmanlarının etik ilkeler doğrultusunda hareket etmesi gerektiği ve etik ilkeleri hayatının bir parçası haline getirmesi ve bunu pratik hale gelecek şekilde geliştirmesi gerekmektedir. Böylelikle daha sağlıklı kararlar alıp, daha iyi bir hizmet verebilir ve kendisini mesleki açıdan daha çok geliştirebilir.

Araştırmadan elde edilen bulguların ışığında etiğin bireyler için farklı anlamlar içerdiği, etik ve etikle ilgili kavramlar ile müracaatçılara yönelik etik sorumluluklar hususunda ayrıştıkları noktaların azımsanmayacak seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin iş hayatına adım atmadan önce sosyal hizmet ve etik konusunda daha çok bilgilendirilmesi gerektiği ve bunun üzerine uygulamalı çalışmalar yaparak eğitim almaları, onların daha iyi bir sosyal hizmet uzmanı adayı olmalarını sağlayacaktır.

Bunun için üniversitelerde etik ve sosyal hizmet adı altında daha kapsamlı dersler verilmeli ve bu dersler uygulamalı olarak öğretilmelidir. Etiğin her alanıyla ilgili eğitim verilmeli ve içine aldığı her konu incelenip özellikle vakalar üzerinden değerlendirmeler yapılıp öğrencilerin de içine dahil olabileceği şekilde dersler verilmelidir. Böylelikle mezunlar okul hayatından sonra ilgileneceği vakalar ve uygulamalarda daha az sorun yaşayıp daha kaliteli hizmet verme olanağını elde etmiş olur. Çünkü etik ikilem ve etik karar aşamalarında daha çok bilgi sahibi olmuş ve mesleğe atılmadan önce değerleri ve sosyal hizmet mesleği etiği arasındaki soru işaretleri hakkında kendini sınamaya başlamış ve bu doğrultuda yapması gerekeni çözümleyeme odaklanmış olur. Etik ile ilgili alınan ders özellikle sosyal hizmet bölümünden mezun olmuş ve saha alt yapısına sahip bir eğitmen tarafından verilmelidir. Özellikle Türkçe yazındaki eksikler göz önünde bulundurulduğunda, etik ilke ve etik sorumlulukları kapsayan konular hakkında daha çok ve detaylı çalışmalar yapılmalı, yeni ölçekler hazırlanmalı ve daha çok veriye ulaşılmalıdır. Üniversitede eğitim görürken daha çok saha çalışması fırsatı verilmeli ve verilen fırsatlar sosyal hizmet uzmanı gözetiminde olmalıdır. Yapılan stajlar sosyal hizmet uzmanının olduğu ve bu uzmandan fayda görülebilecek bir kurumda olmalıdır Bunların sonucunda sosyal hizmet uzmanı adayları müracaatçılara ve meslek çevresine etik çerçevede daha yararlı olabilecek bir meslek elemanına dönüşür. Kısaca sosyal hizmet uzmanı adayları mesleki olarak etik ilkeler doğrultusunda yetiştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Acar, H., Çoban, A. İ. ve Polat, G. (2017). Sosyal Hizmette Yanlış Uygulamalar, Etik İhlaller ve Sorunlara İlişkin Bir Araştırma. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Derneği.

Afyonoğlu, F. M. ve Daşbaş, S. (2021). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Etik Problem Çözme Becerileri: Konya Örneği. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 18, 48-66.

Akbaba, A. ve Erenler, E. (2011). Etik Karar Verme ve Cinsiyet Farklılıkları Üzerine Bir Araştırma. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 31, 448-451.

Akın, Y. (2017). Sosyal Hizmet Alanında Etik ve Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Etik Değerlere Yatkınlığı İle İlgili Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi, Yalova.

Akkaya, M. A. ve Yıldırım, Z. (2017). Akademik Bilgi Üretimi ve Etik. Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi. 5(2), 78-93.

Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş. Hukuk ve İktisadi AraştırmalarıDergisi, 1(1), 38-59.

Aksakallı, U. (2018). Sosyal Hizmet ile İlgili Değerlendirmelerde "Vicdan" Sorunu. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Akyatan, A. ve Kutluk, F. (2015). Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Etik Karar Alma Sürecini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 1(4), 42-46.

Akyüz, Z. (2018). İlköğretim Öğretmenlerinde Sosyal Hizmet Algısı ve Okul Sosyal Hizmet. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

Aldoğan, S. N. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Karar Verme Süreçlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Altındağ, Ö. (2011). Sosyal Hizmetin Doğası ve Amaçları. Sosyal Hizmet Dergisi. Ocak-Haziran: 6-18.

Arıkan, Ç. (2017). Etik Karar Verme Sürecinde Etkili Olan Faktörler. Sağlık ve Sosyal Politikalara Bakış Dergisi, 1(1), 8-41.

Artan, T. ve Yanardağ, M. Z. (2020). Sosyal Hizmet Etiği. Ankara: Nika Yayınevi.

Artan, T., Irmak, S.H., Mengü, E. (2019). Nathanson ve Giffords Sosyal Hizmet Etik Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri

Dergisi, 6(2), 310-320.

Aslan, Ş. ve Ulutaş, D. A. (2021). Evrensel Değerler Bağlamında Etik. Konya: Eğitim Yayınevi.

Atalay, N. H. (2022). Kişisel Sağlık Verileri Paylaşma Niyeti İle Gizlilik Endişesi ve Algılanan Kontrol Arasındaki İlişkide Algılanan Risk ve Algılanan Faydanın Aracı Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Aydın, İ. (2006). Eğitim ve Öğretimde Etik. 2. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Aydın, S. (2011). Aristo ve Platon'un John Dewey Üzerindeki Etkisi ve Günümüz Eğitim Anlayışına Yansımaları. Kılıç, Y. ve Saygın, T. (Der.). Antik Yunan'da Felsefe ve Çağımıza Etkileri İçinde (s.s. 297-305). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Aytaç, Ö. (2005). Modern Bürokratik Kurumlar ve Baskı Düzenleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), 249-278.

Bakioğlu, A. ve Levent, F. (2014). Türkiye'nin Geleceği İçin Önemli Bir Yatırım: Etik Değerler Eğitimi. Yeni Türkiye Dergisi, 10(58), 258-261.

Balalan, E. (2021). Sağlık Bilimleri Fakültesindeki Öğrencilerin Ortorektik Davranışlarının ve Obezite Önyargılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Başer, D., Kırlıoğlu H. İ. K ve Kırlıoğlu, M. (2017). Sosyal Hizmet ve Bauman: Sosyal Adalet. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2), 1007-1020.

Berkün, S. (2010). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği. Toplum ve Sosyal Hizmet, 21(1), 99-109.

Bingöl, O. (2015). Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum. Mavi Atlas, Sayı 5, 69-77.

Bircan, H. (2004). Teleolojik ve Deontolojik Açıdan "Li-Vechillah" Teriminin Kur'an'ın Ahlak Değerleriyle İlişkisi. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 27, 65-86.

Boland, K. (2002). Ethical Decision-Making Among Hospital Social Workers,Unpublished Doctoral Dissertation, Marywood University Graduate School of Arts and Sciences.

Bozacı, İ. (2015). Müşterinin Gizlilik Davranışları ile İlişkili Faktörlerin Belirlenmesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4(3), 612-633.

Buz, S. ve Akçay, S. (2015). Sosyal Hizmet Araştırmasında Etik. Toplum ve Sosyal Hizmet, 26(1), 149-162.

Cevizci, A. (1999). Felsefe Sözlüğü. 3. Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cevizci, A (2002). Etiğe Giriş. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cevizci, A (2009). Felsefe Tarihi. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A (2014). Etik Ahlak Felsefesi. 4. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A (2016). Uygulamalı Etik. 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.

Ceylan, H., Gül, N. ve Öksüz, M. (2016). Sosyal Çalışmacılarda İş Doyumu ve Tükenmişliğe Etki Eden Faktörlerin Sosyal Hizmet Alanlarına Göre Karşılaştırmalı İncelenmesi. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 43-69.

Coşkun, B. (2011). Felsefi Antropoloji ve İnsan Hakları Kavramları Bağlamında Başka İnsan. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Coşkun, S. (2016). Özgürlük Problemi: Spinoza ve Kant. Dört Öge, Sayı 9, 139-156.

Creswell, J. W. (2017). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Cross, C. D. (2013). An Analysis of School Superintendents' Responses to Ethical Dilemmas. Doctoral Dissertation, Southern Illinois University Carbondale.

Çifçi, E. G. ve Gönen, E. (2011). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2), 149-160.

Çiftci, D. B. (2016). Bir İttifak Ağları Stratejisi Olarak Sosyal Hizmet Etiği. Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(2), 47-62.

Çilingir, L. (2003). Ahlak Felsefesine Giriş. Ankara: Elis Yayınları.

Daştan, A., Bayraktar, Y. ve Bellikli U. (2015). Muhasebe Eğitiminde Etik İkilem ve Etik Karar Alma Konularına Yönelik KTÜ-İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(1), 75-92.

Değer, G. (2017). Evli Bireylerde Partnere Saygı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Delius, H. (1990) "Pratik Felsefe Disiplinleri-Etik", Günümüzde Felsefe Disiplinleri, (D. Özlem, Çev.). İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Demir, T. (2017). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye'de Kadın Hakları. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Dursun, Y., Atamtürk, E. ve Aslantürk H. (2022). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik İkilemler Karşısındaki Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 19, 1-16.

Duyan, V. (2014). Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara. Hayat Yayıncılık.

Eren, S. (2015). Sosyal Hizmet: Modern Bir Toplumun Olmazsa Olmazı. 6 Ağustos 2021 tarihinde https://evrimagaci.org/sosyal-hizmet-modern-bir-ulkenin-olmazsa-olmazi-3202 adresinden erişildi.

Epöztürk, K. (2021). Zorunlu Aşılama Uygulamalarındaki Etik İkilemler. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Forester-Miller, H., & Davis, T. E. (2016). Practitioner's Guide to Ethical Decision Making. American Counseling Association. The Center for Counseling Practice, Policy, and Research:703-823-9800-321, 2-4.

Frolov, I. (1991). Felsefe sözlüğü (A. Çalışlar, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Gierczyk, M. ve Harrison, T. (2019). The Effects of Gender on the Ethical Decision-making of Teachers, Doctors and Lawyers. The New Educational Review, 55(1), 147-159.

Güler, E. (2021). Akademisyenlerin Davranışsal Önyargıları İle Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Güler, Z. (2020). Safahat'tan Seçmeler: Ahlak. Journal of Turkish Language and Literature, 6(1), 37-50.

Gündoğan, A. O. (2016). Felsefeye Giriş. 2. Baskı. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Güven, E. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Farklılıklara Saygı Düzeyleri İle Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Güzel, B. (2017). Kişisel ve Mesleki Değerler Arasındaki Uyumsuzluk: Bir Etik İkilemin Çözümü. Akademik Sosyal Araştırma Dergisi, Sayı 46, 620-663.

Haines, R. ve Leonard K. N. L. (2007). Individual characteristics and ethical decision-making in an IT contex. Industrial Management & Data Systems, 107(1), 5-20.

Haşıloğlu, B.S., Baran, T. ve Aydın, O. (2015). Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örnekleme ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri. Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi, 2(1), 19-28.

Holtbrügge, D., Baron, A. ve Friedmann B. C. (2014). Personal Attributes, Organizational Conditions, and Ethical Attitudes: A Social Cognitive Approach. 1-18.

IFSW, (2014). Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu. 22 Nisan 2021https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/ adresinden erişildi.

Ilgaz, S. ve Bilgili, T. (2006). Eğitim ve Öğretimde Etik. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 14, 199-210.

Işıkhan, V. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Stresle Başa Çıkma Yöntemleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 29(2), 10-33.

İkiz, E.F., Sevinç, A., Kaval, A., Yeğintürk, G., Kalen, S. (2017). Okul Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Mesleki Etik İhtiyaçların Belirlenmesi. Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği, 10(2), 223-245.

İnaç, H. ve Yazıcı, B. (2018). Kavramsal ve Kurumsal Boyutlarıyla İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğüne Sosyal-Politik Bir Bakış. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 70, 132-147.

İnci, F. (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Obezite Önyargıları İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Kahriman, İ. ve Çalık, Y. K. (2017). Klinik Hemşirelerin Etik Duyarlılığı. GümüşhaneÜniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(3), 111-121.

Kanlıoğlu, A. ve Alanka, Ö. (2013). Meta Etik Bağlamında Medyayı Düşünmek. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E- Dergisi. Sayı 7, 113-123.

Kant, I. (2002). Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi (I. Kuçuradi, Çev.). 4. Baskı. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Karaca, F. (2015). Din Psikolojisi. Trabzon: Eser ofset Matbaacılık.

Karasar, N. (2007). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, M. ve Ak, M. (2012). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Etik ve Etik Derslerine Bakışı: Malatya İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 19(1), 14-18.

Karavardar, A. ve Karabulut, T. M. (2019). Muhasebe Eğitiminde Etik İkilem ve Etik Karar Alma: Giresun Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 12, 262-289.

Kart, B. (2006). Erdem Etiği Normatif Midir? FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi,Sayı 2, 101-108.

Kaya, İ. (2015). Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(41), 968-974.

Kesgin, A. (2009). Etik Üstüne. Dini Araştırmalar, 12(35), 143-160.

Keskin, A. A. (2019). Sosyal Hizmet ve Basın Etiği İkileminde Adli Vakaların Medyada Temsili: İzmir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Kılıç, C., Karapınar, Ç. D., Oral, M. (2021). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sahada

Karşılaştıkları İletişim Engelleri. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Kılıç, H. (2014). İlkokul Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Yöneticilerin Ahlaki Değer Yönelimleri İle Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi, Şanlıurfa.

Kılıç, S. (2013). Çevre Etiği Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları. 2. Baskı. Ankara: Orion Kitabevi.

Koç, S. Ç. (2015). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sorun Çözme Becerileri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Koçyiğit M. ve Karadağ E. (2016). Etik Teorilerine Dayalı Bir "Etik Eğilimler Ölçeği" Geliştirme Çalışması. İş Ahlakı Dergisi, 9(2), 283-307.

Korkmaz, K. (2020). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Farklılıklara Saygı Düzeyleri ile Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.

Köseoğlu, Z. (2011). İoanna Kuçuradi'nin Etik Görüşü Açısından Kant'ta "İyi İsteme" Problemi. Yüksek Lisan Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Kubilay, F. (2022). Okuldaki Etik Sorumluluklar ve Etkili Liderlik. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 8, 31-51.

Kuçuradi, İ. (2006a). Etik. 4. Baskı. Ankara: Meteksan Anonim Şirketi.

Kuçuradi, İ (2006b). Etik İlkeler ve Hukukun Temel İlkeleri Olarak İnsan Hakları.

Çotuksöken B. (Der.). Felsefe Söyleşileri 3-4 içinde (ss. 99-106). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Küçük, S., Uysal, N., Çalbayram, Ç. N., Kahriman, İ., Altundağ, S. ve Gönenç, İ. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Karar Verme Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3, 157-162.

Küçükalp, D. (2008). Erdem Etiği ve Politika. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXVII(1), 71-83.

Landau, R. (1999). Professional Socialization, Ethical Judgment and Decision Making Orientation in Social Work. Journal of Social Service Research, 25(4), 57-75.

Luthar, K. H., Dibattista, A. R. ve Gautschi, T. (1997). Perception of What the Ethical Climate is and What it Should be: The Role of Gender, Academic Status, and Ethical Education. Source: Journal of Business Ethics, 16(2), 205-217.

Maclntyre, A. (2001). Ethik'in Kısa Tarihi. (H. Hünler ve S. Z. Hünler Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.

Mahmutoğlu, A. (2009). Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. Türk İdare

Dergisi, Cilt 81, 225-249.

Marşap, A. (2002). Küreselleşmede Yeni Gelişimler ve Sosyal Hizmet Eğitim (SHE) Sistemine Etkileri: Sosyal Hizmet Eğitim Yönetişiminde Yeni Yetkinlikler. Toplum ve Sosyal Hizmet, 13(2), 91-102.

Matsoso, L. (2016). İnsan Haklarının Korunması ve Soykırıma Karşı Olarak İnsani Müdahalenin Meşruluğu. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Mengüşoğlu, T. (1965). Değişmez Değerler Değişen Davranışlar. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.

NASW (2008). "NASW Code of Ethics", National Association of Social Workers, www.socialworkers.org.

NASW (2017) Code of Ethics of the National Association of Social Workers, Washington DC: NASW

NASW (2020). Coronavirus (COVID-19): Sosyal Hizmet Uzmanları için 8 Etik Husus.1 Nisan 2021 tarihinde https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Ethics- Education-and-Resources/Ethics-8/Coronavirus-8-Ethical-Considerations-for- Social-Workers adresinden erişildi.

Neçare, E. ve Şehitoğlu, Y. (2018). Duygusal Zeka ve Etik Karar Verme İlişkisi: İnsan Kaynakları Uzmanı Üzerine Bir Araştırma. İş Ahlakı Dergisi, 11(1), 21-41.

Oktay, A. ve Unutkan, Ö. P. (2007). İnsan Hakları Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Avrupa Araştırma Dergisi, 15(1), 1-20.

Özateş, Ö. S. (2010). Sosyal Hizmet Etiğinin Felsefi Temelleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 21(1), 85-97.

Özçelik, H. ve Keskin, S. (2017). Muhasebe Meslek Etiği ve Uygulamaları: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma. Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), 138-150.

Özdemir, A. ve Karakaya, A. (2021). Yöneticilerin Etik Karar Verme Durumları Üzerine Bir Araştırma. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 110-120.

Özdemir, M. (2008). Kamu Yönetiminde Etik. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7), 179-195.

Özdemir, U. (2000). Sosyal Hizmet Uygulamasının Genel Çerçevesi. Toplum ve SosyalHizmet, 12(1), 100-110.

Özel, K. C. (2018). Etik ve Etik- Hukuk Arasındaki İlişki. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı 33, 685-708.

Özkeskin, E. (2013). Okul Liderliğindeki Etik Liderler Yaklaşımı. Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD), 1(1), 25-46.

Özlem, D. (2014). Etik Ahlak Felsefesi. 6. Baskı. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.

Özmen, F. ve Güngör, A. (2008). Eğitim Denetiminde Etik. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(15), 137-155.

Öztürk, A. B. (2009). Sosyal Hizmet Etiğinde Farklı Yaklaşımlar. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(1), 105-116.

Pak, M. D., Özden, S. A. ve Çoban, A. İ. (2018). Ezberletmeyin, Öğretin!: ÖğrencilerinGözünden Sosyal Hizmet Eğitiminde Etkili Eğitmenin Özellikleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 29(2), 226-244.

Pehlivanlı, A. E. ve Akın, A. (2019). Demografik Değişkenlere Göre Akademik Etik Değerler ve İşkoliklik Düzeylerinin İncelenmesi: Ampirik Bir Çalışma, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(63), 1209- 1226.

Pieper, A. (1999). Etiğe Giriş. (V. Ataman ve G. Sezer, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Purutçuoğlu, E. (2018). Adli Sosyal Hizmet ve Etik. International Social Sciences Studies Journal, 4(27), 5861-5875.

Reamer, F. G. (2014). Clinical Social Work in a Digital Environment: Ethical and Risk-Management Challenges. Clinical Social Work Journal, 43(2), 120-132. DOI: 10.1007/S10615-014-0495-0

Reamer, F. G. (2018). Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri. (H. Acar vd,, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.

Sağır, C. (2006). Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler ve Karar Verme SürecindeEtiğin Önemi: Uygulamalı Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Trakya.

Sanders, S. ve Hoffman, K. (2010). Ethics Education In Social Work: Comparing Outcomes of Graduate Social Work Students. Journal of Social Work Education, 46(1), 7-22.

Selcik, O. ve Güzel, B. (2016). Sosyal Hizmet Mesleğinin Çalışma Alanı ve Sosyal Hizmet Uygulamasının Türkiye Ölçeğinde Değerlendirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 9(46), 461-469.

Serçemeli, M. (2018). Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin İş Etiğine Bakış Açılarına İlişkin Giresun Üniversitesi'nde Vaka Araştırması. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14, 99-114.

Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2016). Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler. 2. Baskı. (D. B. Çiftci, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi. Sosyal Hizmetler

Kanunu (2828). 1983. Resmi Gazete. 18059, Mayıs.

Stroll, A.A., Long, A.A., Bourke, V. J. ve Campbell, R. (2019). Etik Kuramlar. 5. Baskı. (M. Türkeri, Çev.). İstanbul: Lotus Yayınevi.

Şahin, F. (2009). Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 5(19), 87-98.

Şahin, S. (2012). İnsan Haklarının Etik Temelleri ve Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Yetişkinlere Yönelik İnsan Hakları Eğitimi Programı Geliştirme, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şentürk, H. (2008). Sosyal İlişkilerde Saygı Kavramı: Psikoloji ve Din Açısından Bir Bakış. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**,** 20, 218-228.

Tasa, H. (2021). Farklılık İklimi, Yönetici Tutumları ve Çalışanın Bilişsel EsnekliğininÖnyargılar İle İlişkisi. Doktora Tezi, Bolu Abant Üniversitesi, Bolu.

Taş, F. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Etik Değerlere Yatkınlık Durumları ve İlişkiliFaktörler. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), 627-641.

Tekin, N. (2009). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Temiz, H., Hacıhasanoğlu, T. ve Özdemir, N. (2018). Meslek Etiği Dersinin Öğrencilerin Hile Karşısındaki Tutumları ve Raporlama Eğilimleri Üzerindeki Etkisi. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (2), 137-155.

Thompson, N. (2014). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. 2. Baskı,(Yıldırım B. vd. Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.

Topal, Z. ve Atay, E. (2015). Örgüt Kuramları İle Sosyal Hizmet İşletmelerini Anlamak. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9-20.

Torun, Y. (2007). İnsan Hakları. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı 16, 415-424.

Tufan, B., Sayar, Ö.Ö. ve Koçyıldırım, G., (2009). Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler, Ankara: Belediye-İş Sendikaları, 76-84.

Tuncay, T. ve İl, S. (2009). Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(2), 39-56.

Uluocak, G. P. ve Çoban, A. İ. (2011). Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanı Açısından Profesyonel Karar Verme. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2), 161-173.

UNICEF (2004). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. 7 Ağustos 2021 tarihinde https://kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_Insan_Haklari_Evrensel_Beyannemesi.pdf adresinden erişildi.

UNSDG (2022). İnsan Hakları Temelli Yaklaşım. United Nations Sustainable Development Group. 22 Nisan 2021 https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/human-rights-based-approach adresinden erişildi.

Usta, A. (2011). Kurumdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 39-50.

Uzunaslan, Ş., ve Çifci, E. G. (2019). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Kültürel Yetkinliği Geliştirmenin Önemi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(1), 213-230.

Üste, R. B. (2007). İnsan Hakları Eğitimi ve İlköğretimdeki Önemi. Ege Akademik Bakış Dergisi, 7(1), 295-310.

Yanar, N., Ceylan, G. ve Tuncel S. (2021). Etik Dersi Alan ve Almayan Lisans Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecindeki Etik Davranışların İncelenmesi,Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi (UGEAD), 7(1), 111-125.

Yanardağ, M. Z. (2020). Sosyal Hizmet Mesleki Uygulamalarında Müracaatçılara Karşı Etik Sorumluluklar ve Etik Karar Verme Süreci. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(3), 1201-1226.

Yıldırım, B. ve Aslan, H. (2019). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Ortak Bir Kader Mümkün mü? Nasıl Bir İlişki, Ne Çeşit Bir Etkileşim. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 634-666.

Yıldırım, G. ve Kadıoğlu, S. (2007). Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 29(2), 7-12.

Yıldız, R. ve Tarı, M. (2019). Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar. Sosyal Hizmet Eğitiminin Suçlu Algısına Etkileri: Yalova Üniversitesi Örneği. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yılmaz, S. E. (2015). Sosyal Hizmet Etiğine İlişkin Bir Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 122-136.

Yolcuoğlu, İ. G. (2014). Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet İstanbul: Nar Yayınevi.

Zastrow, C. (2010). Sosyal Hizmete Giriş (A. Aykaya vd., Çev.). 5. Baskı. Ankara:Nika Yayınevi.

Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet.

Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(1), 179-190.

EKLER

Ek 1. Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu form yüksek lisans tez konusu kapsamında Sosyal Hizmet Bölümü 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin etik ve müracaatçılara yönelik etik sorumluluk düzeylerini ölçmek için hazırlanmıştır. Samimi ve eksiksiz yanıtlarınız çalışmanın anlamlı sonuçlar verebilmesi ve güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma tamamen bilimsel amaçlı olup elde edilen veriler başka hiçbir alanda kullanılmayacaktır. Çalışmaya katılımda gönüllülük ilkesi esas alınacaktır. Aşağıdaki soruları tek tek okuyup size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Lütfen soruların hiçbir maddesini cevapsız bırakmayınız. Katkılarınız ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ahmet Tüzen — Gönül Mete

Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi — Yüksek Lisans Öğrencisi

Anket Sorular

Cinsiyetiniz?

( ) Kadın ( ) Erkek

Medeni Durumunuz?

( ) Bekar ( ) Evli

Yaşınız?

( ) 20-24 ( ) 25-29 ( ) 30 ve üzeri

Doğum Yeriniz? (Bölge olarak)

( ) Ege Bölgesi ( ) Akdeniz Bölgesi ( ) Marmara Bölgesi ( ) Karadeniz Bölgesi

( ) İç Anadolu Bölgesi ( ) Güneydoğu Anadolu Bölgesi ( ) Doğu Anadolu Bölgesi

( ) Yurtdışı

Doğum Yerinizin Özelliği?

( ) Köy ( ) Şehir ( ) Kasaba

Etik denilince ilk aklıma gelen

( ) İş Ahlakı ( ) Gelenek ve Görenekler ( ) Uyulması Gereken Kurallar

( ) Saygı ve Sınır ( ) Uygun Olanı Yapmak ( ) Ahlaklı Olmak

( ) Diğer .....

Öğrenim gördüğüm üniversitede sosyal hizmet ve etik dersini aldım

( ) Evet ( ) Hayır

Üstteki soruya cevabınız hayır ise, 'mesleki eğitimim ve çalışma hayatım için bir eksiklik oluşturacaktır' (dersi aldıysanız bu soruyu boş bırakınız)

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım

Üstteki soruya cevabınız evet ise, 'mesleki eğitimim ve çalışma hayatım için bir artı olacaktır' (dersi almadıysanız bu soruyu boş bırakınız)

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım

Etik ile sosyal hizmet arasında sıkı bir ilişki olduğunu düşünüyorum

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle

katılıyorum

Müracaatçı ile duygusal bağ (sempati) kurmanın herhangi bir sakıncası yoktur

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Müracaatçı ile duygusal ilişki (sevgili, evlilik) yaşamanın bir sakıncası yoktur

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Müracaatçının can güvenliğinin tehlikede olduğu durumlarda müdahale edilmesini engelleyen etik sınırlar her koşulda aşılmalıdır

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Her yaştaki insana saygı duyarım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Her yaştaki insana sevgi beslerim

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

İnsan olmanın gereklerini yerine getirmeye gayret ederim

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

İnsanların bana güven duymasını isterim

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Devletin malına zarar vermekten kaçınırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Yaptığım işlerde şeffaf olmaya çalışırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Genel olarak kendimi sabırlı olarak tanımlarım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

İnsanların bana olan güvenlerini kötüye kullanmam

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Şartlar ne olursa olsun ayrımcılık yapmam

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Şartlar ne olursa olsun tarafsız davranırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Şartlar ne olursa olsun adaletli davranırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Şartlar ne olursa olsun bütün insanlara eşit davranırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Şartlar ne olursa olsun dürüst davranırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Yeni şeyler yapma konusunda girişimciyimdir

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

İnsanlara rol model olmaya çalışırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

İnsanlarla işbirliği içerisinde çalışmaktan hoşlanırım

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Burak şu an herhangi bir işi olmayan, vasıfsız bir işçidir. Ona vasıf gerektirmeyen bir iş bulmak daha uygun gözükse de, zamanını ve enerjisini kendisine yatırım yapmak için kullanmaya istekli ise eğitim ve beceri kurslarına katılmasını önerebilir.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Sosyal hizmet uzmanı, 'eşine şiddet uygulayan bir eş' ya da ' yeni doğmuş bebeğini öldürmeye teşebbüs eden bir anne' vb. vakalarda, danışanının davranışını onaylamıyorsa önyargısız olmak zorunda değildir.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Rabia, verimsiz-başarısız bir eğitim sistemi üzerinde değişiklik yapmak için çalışan bir sosyal hizmet uzmanıdır. Eğitim sisteminde etkili bir değişim yaratma girişimi öğrenciler ve aileleri için rahatsızlık yaratsa da Rabia değişiklik sağlayabilmek için uygun yasal yolları desteklemelidir.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Sosyal Hizmet Merkezi toplum temelli bir kuruluştur. Farklı etnik gruplar arasında yaşanan sözlü tartışmaların rapor edildiği bir ilçede hizmet veren Sosyal Hizmet Merkezi'nde çalışan sosyal hizmet uzmanları, etnik gruplar arasında olumlu ilişkileri teşvik etmek için elinden geleni yapmalıdır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Fırat insanlara karşı çok kızgın ve saldırgan biridir. Eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması nedeniyle kendisini yetersiz hissetmeye başlamıştır. Fırat ile çalışan sosyal hizmet uzmanı ona fakir olmasının kendisinin suçu olmadığını anlatmaya çalışmalıdır. Fakir olmasının nedeninin eğitim, sosyal ve ekonomik kaynaklara eşit olmayan bir erişimin sonucu olduğunun farkına varmasına yardımcı olur.

( )Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Levent, danışanı olduğu sosyal hizmet uzmanına yalan söylemektedir. Bu durum ortaya çıksa bile sosyal hizmet uzmanı bu davranışı nedeniyle Levent'i yargılamamalı ve ona saygı duymalıdır.

( )Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Onuncu sınıf öğrencisi olan Tarık, ulusal basketbol ligine gitme yolunda çok yetenekli bir basketbol oyuncusudur. Mezuniyetini garantiye aldığını düşünerek sınıf ortamında sürekli sorun çıkarmaktadır ve bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanına yönlendirilmiştir. Uzman, Tarık'ın sınıf ortamındaki uyumsuz davranışlarını, sporcu olması nedeniyle kendisine gösterilen 'özel muamele'nin bir dışavurumu olarak görmektedir. Bu durumda uzman, Tarık'ın akademik başarısını arttırmak ve mezun olmasına yardımcı olmak için Tarık'ın kendisi, koçları ve öğretmenleriyle birlikte çalışmalıdır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Hakan ileri derecede bilişsel yetersizliği olan yaşlı bir adamdır. Hakan finansal tavsiyeleri anlayabilecek mental yeterliliğe sahip değildir. Danışanı olduğu sosyal hizmet uzmanı Hakan'ın çocuklarına, babalarının finansal durumunu kontrol edebilmek için yasal yollar bulmaları konusunda yardımcı olmamalıdır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Yasalarla güvence altına almak gerekmediği sürece bir sosyal hizmet uzmanı danışanı ile ilgili durumları, danışanıyla doğrudan ilgili olan ya da danışanı için hayati önem taşıyan profesyoneller dışında kuruluş içindeki diğer kişiler ile paylaşmamalıdır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Bir sosyal hizmet uzmanı, bazı insanların sahip oldukları sağlık olanakları üzerindeki bireysel kontrollerini kaybetmeleri anlamına gelse bile, tüm vatandaşların erişimine izin veren bir sağlık politikasını desteklemelidir.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Emrah, bir sosyal hizmet merkezinde üyeliğin herkese açık olduğu, güncel olaylara ilişkin bir tartışma grubu yürütmektedir. Grubun büyük çoğunluğu Funda'yı eşcinsel olması nedeniyle gruptan çıkarma yönünde oy kullanmaktadır. Emrah, Funda adına duruma müdahale etmemeli ve diğer üyelerin Funda'nın gruptaki durumuna ilişkin karar almasına izin vermelidir.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Veysi anlaşamadığı birine saldırmak için plan hazırlığı yapmaktadır. Bu planlarını danışanı olduğu sosyal hizmet uzmanına anlatmıştır. Uzmanın, danışanıyla ilgili özel bilgiyi başkasıyla paylaşmaması gerektiği halde bu konuda önceliği potansiyel mağduru korumak adına yetkililere haber vermek ve konuyla ilgili önlem alınmasını sağlamaktadır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Hande kürtaj yaptırmak isteyen ancak ebeveyninin bu karar alma sürecine dahil olmasını istemeyen 15 yaşında bir ergendir. Başvurduğu sosyal hizmet uzmanı Hande'nin gebeliğini bitirmek istemesinin nedenlerini ve ebeveyninin bu sürece dahil olmasına karşı gösterdiği direnci değerlendirmiştir. Sonrasında uzmanının, ebeveyn katılımı olmadan kürtaj yaptırmanın yasal yollarını araması noktasında Hande'ye yardımcı olması sorun olmayacaktır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Faruk yaklaşık 20 yıldır çalıştığı iş yerinden kovulan orta yaşlı bir Afgandır. Eşi ve 8 ile 12 yaşında 2 çocuğu olan Faruk'un araba ve ev kredisi ödemeleri bulunmaktadır. Bu nedenle geçim sıkıntısı çekmektedir. 19 yaşındaki Merve ise 2 yaşındaki çocuğuyla birlikte sığınma evinde yaşayan Suriyeli bir kadındır. Her iki birey de mevcut durumlarını iyileştirmek için bir sosyal hizmet uzmanının yardımına eşit derecede layıktır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Bir sosyal hizmet merkezinde çalışan sosyal hizmet uzmanının ilişkili bulunduğu Kiracılar Derneği, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na karşı protesto eylemi planlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı protesto eyleminin, konunun her iki tarafında yer alan bireyler için de şiddet ve olası zararlar ile sonuçlanacağını düşünmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, her iki taraftaki bireylere zarar verme riskini azaltma yollarını bulması konusunda derneğe yardımcı olmalıdır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

Fatma, bir Gündüz Bakım Merkezi'nde çalışmak üzere iş başvurusunda bulunmuştur. Fatma'nın işe girebilmek için öğretmeninden alacağı bir referans mektubuna ihtiyacı vardır. Fatma isteklerini ifade etmekte çekinmesine neden olan güvensizlik ve girişkenlik sorunları yaşamaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanından ihtiyacı olan referans mektubunu bulmasını istemektedir. Fatma'nın öğretmeniyle kendisinin konuşmasının daha uygun olacağını düşünen sosyal hizmet uzmanı, gösterdiği dirence karşılık onu cesaretlendirmekte ve olası senaryo ile ilgili canlandırma tekniğini kullanmayı önermektedir. Sosyal hizmet uzmanının bu önerisi yanlıştır.

( ) Kesinlikle katılmıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Kararsızım ( ) Katılıyorum ( ) Kesinlikle katılıyorum

ETİK KURUL KARARI

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-95674917-108.99-195812
Konu : Etik Onay

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ahmet TÜZEN

"SOSYAL HİZMET ÖĞRENCİLERİ GÖZÜNDEN ETİK VE MÜRACAATÇILARA YÖNELİK ETİK SORUMLULUKLAR" konulu etik kurul başvurunuz, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun **23/03/2022 tarih ve 2022/2 sayılı** toplantısında görüşülmüş olup; projenin yürürlükteki mevzuata uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Günay ÇAKIR
Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Gönül METE, liseyi İyidere Merkez Lisesinde bitirdi. Önlisans eğitimini Üsküdar Üniversitesinde, Lisans eğitimini Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde tamamladı. 2020 yılında Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Yönetimi Anabilim Dalında başladığı yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Şu anda herhangi bir yerde çalışmamaktadır.